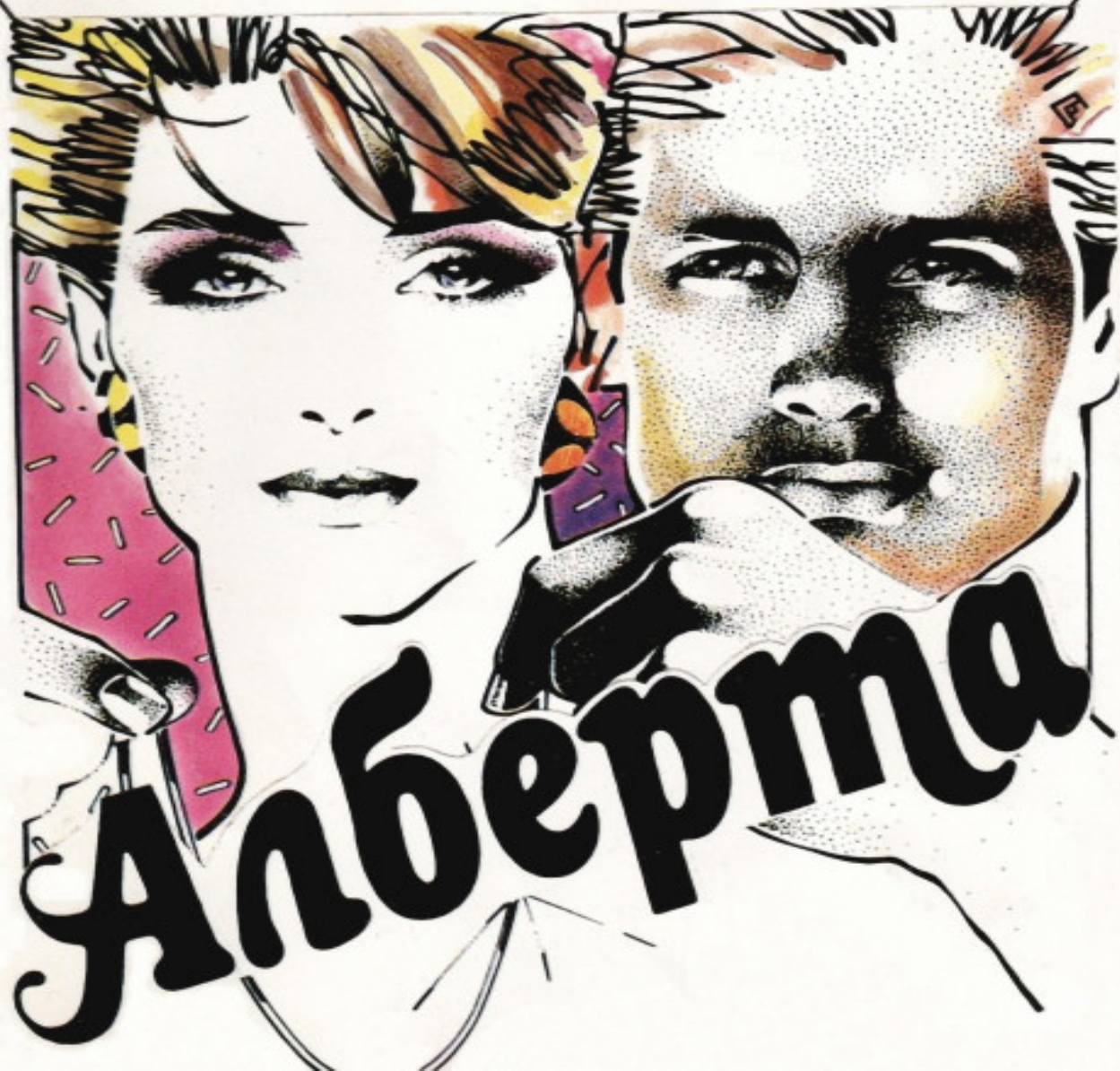

ПИЕР БЕНОА

Алберта

ПИЕР БЕНОА АЛБЕРТА

Превод: Димитър Борисов Митов

chitanka.info

УВОДНО ПИСМО^[1]

Затвор във Ф... 15 май 1925 г.

„Господине,

Вие ми поискахте някои бележки, с които да можете да подготвите моята защита. Ако отначало отказвах, то беше по лесно обясними причини. Сама се предадох и не мислех да се защитавам. За вас е лесно да разберете това гледище, понеже правосъдието ви назначи да ме защитавате дофис, служебно. Признавам, че тогава не можех да предвидя усложненията, предизвикани от страна на моя съучастник и адвоката му, а също и възможните средства да се забави процеса. Вследствие на това закъснение аз прекарах доста тъжни и празни дни, през които спомените, смятани от мен за изчезнали, се оживиха и стовариха върху мен такъв товар, който вече не мога да понасям и затова реших да облекча душата си... Накъсо казано, написах това. Не ме е ръководила надеждата да се оправдая пред очите на хората, били те от вашия или от моя кръг. Писах с трескавостта на една нещастна жена, която може най-сетне да каже истината, след като цели осем години е живяла като робиня на най-отвратителни лъжи.

Благоволете да приемете, господине, и пр.“

[1] Това писмо и тетрадката, от която е създадена тази книга, са били изпратени до г. Р., адвокат в С. и подписани с истинското име „Алберта“. ↑

I

Повече отколкото във всяка друга драма възрастите на актьорите на настоящата имат голямо значение. Тия именно противни възрасти са причина, повече от мен, повече даже и от Франц, за следващите събития. Аз бях на четиридесет и една година, когато Камила и Франц се сгодиха. Тогава той беше на тридесет и четири години, а тя — на двадесет и две. Десет година изминаха. Сега Франц е на четиридесет и две години, а аз съм на повече от четиридесет и девет... Уви, аз съм вече стара, много стара жена!

Ще гледам да не изпусна известни подробности, които са привидно неуловими даже и за едно тъй монотонно, тъй лишено от непредвидени случки съществуване, каквото беше моето през цели четиридесет години. В момента, когато тези случки идват при нас, човек не им обръща, внимание. А после, по-късно, много по-късно, когато си ги припомня, когато те изведнъж изпъкват, осветени от грубата светлина на катастрофата, човек бива обхванат от мъртвешки страх, чувства се предопределен, неотговорен. Неотговорен! Аз много добре съзнавам виновността, си, виновност, признаването на която не беше ми наложено от нищо и от никого, за да разкрия всичко това. Случаите да се оправдая, които ще имам по-нататък, няма да бъдат тъй чести.

Тук, на масата, върху която пиша, има една фотография на Камила като малка. Челото ѝ вече издава признаците на упоритост, над него има къдрица, която тогава беше тъй руса, а очите са бледи, побледнели и от това, че фотографията е изхабена от честите ми целувки! Безкрайните ми дни минават със слагането и изваждането от куфара на тази фотография. При всяко изваждане ми се струва, че за първи път виждам Камила. Какво мога да очаквам от това гледане на портрета? Смекчение или усилване на моите угризения? Случва ми се ту едното, ту другото. О, печални, преминали дни, защо тези две създания не бяха обречени на щастие?

Щастие! Без съмнение и други, между стените на тази килия, са произнасяли тази дума и може би повече са заслужавали щастие от мен... Обаче Камила, детето ми!

Веднъж, спомням си, тя беше едва на две години, лекарят излезе от нейната стая и ни заговори с нисък глас. Болна беше от круп. Четири нощи аз прекарах край главичката на малкото си момиченце и всеки момент се страхувах да не ми го грабне смъртта. Ако в тази минута аз можех да предвиждам какво ще стане с мен и с нея, наистина по-добре щеше да бъде... Но къде се отклонявам аз? Едва съм пристъпила към задачата си и вече започвам да говоря глупости. А при това тази изповед има своето оправдание само ако бъде точна и изложена сухо като рапорт.

* * *

Баща ми, по занятие бирник, бил назначен към 1872 год. в околийския център, дето по-късно аз се омъжих. Две години след назначението той се оженил за майка ми, която му донесла зестра малка рента и една къща на село, където се оттеглих като овдовях. Родителите ми се ползуваха с уважението на всички околни и аз нямам защо да намалявам тази всеобща почит, даже и като давам да се разбере, че детинството ми би могло да бъде по-щастливо. Впрочем, аз прекарах малка част от детството си в къщи. Майка ми умря, когато бях на шест години, а на осем аз постъпих като пансионерка в девическата гимназия на града. Баща ми не одобряваше светското образование, но беше чиновник. Освен това обичаше да казва, че средствата ни са малки и че той не иска един ден дъщеря му да го упреква, че не я е направил способна да си изкарва прехраната. Да съм способна да изкарвам прехраната си значеше да мога да свърша основното училище, а ако е възможно и гимназия.

Той не беше лош човек. Напротив. Обаче избухванията му бяха страшни. Само суетността му, когато някой я погалеше, можеше да има надмощие над неговата грубост. Още докато бях съвсем малка, аз можах да разбера това. Не е добре, когато детето още от съвсем рано започне да разсъждава за своите родители. По това време председател на републиката беше Карно и той посети един ден града ни. Макар че

щеше да престои само няколко часа, повече от месец преди това уреждаха подробностите на церемонията. На големия площад се издигна естрада, окичена с национални знамена и общинският съвет реши три момиченца от гимназията да чакат там облечени: едното в синьо, другото в бяло, а третото в червено. Облеченото в бяло момиченце трябваше да прочете кратко приветствие, а другите две да поднесат цветя на държавния глава. Понеже бях първа в класа по декламация, аз бях натоварена с приветствуването. Повече се уплаших от това, вместо да се възгордея, защото познавах враждебното отношение на баща си към управляващия режим и предварително знаех какво ще се случи, когато той научи, че дъщеря му е включена в това посрещане.

Пристигането на председателя беше определено за понеделник. Неделният ден, който прекарах в къщи, беше за мен дълго мъчение. Едва вечерта, когато като пансионерка трябваше да се прибера в лицей, аз се осмелих да кажа истината на баща си. Яростта му надмина всичко, каквото можех да си въобразя: „А, значи по този начин те показват пренебрежението си към бащинската власт! Добре тогава, ще видят!“ Аз се прибрах в пансиона обляна в сълзи и готова да посрещна всякакви скандали. На другия ден, когато се обличах и повтарях за последен път приветствието, още не можех да дойда на себе си. Първото лице, което видях на естрадата между тълпата, беше баща ми. Той беше на втория ред в групата облечени в рединготи чиновници, които щяха да бъдат представени на председателя на републиката. Чувствувах, че ме гледа, но избягвах погледа му, защото знаех, че е сърдит. Езикът ми прилепваше на небцето. Все пак ми дойде малко кураж, когато камбанният звън и музиката възвестиха приближаването на кортежа. Аз се повдигнах на пръсти. Понеже през целия си живот съм си спомняла за това, аз се питам как съм могла да видя в тоя момент всички подробности: белите пера на генералите, сребърните бродерии на дрехата на префекта, дебелиите мъже, препасани с трицветни ленти, които бяха депутатите от окръга, най-после него, човека с черната брада и с гърди препасани с големия червен кордон. Направиха ми знак и аз изведнъж чух гласа си, че звъни сред затихналия изведнъж площад. Гласът ми беше тъй променен! Имаше неочакван тембър, който ме окуражи и изведнъж избухнаха ръкопляскания...

Председателят бе вече получил цветята от синьото и червеното момиченце. Той ме погледна усмихнато:

— Много е хубава тази брюнетка. Как ви е името, миличка?

Нямах време да избъбря името си. Един мъж, червен от радост, се вмъкна между председателя и мене. По-късно научих, че това беше кметът.

— Това е дъщерята на нашия бирник, господин председателю. Ако благоволите да ми позволите...

В същото време той правеше повелителни и отчаяни знаци към баща ми. Последният трябваше да пресече една двойна редица от чиновници, за да бъде допуснат пръв измежду всички, за да стисне ръката на председателя. Той ми се видя несръчен, малко побледнял. Видях го ясно, защото вече не се боях да го гледам.

— Моите сърдечни поздравии, драги господине. Дъщеря ви е наистина превъзходна и има прелестен глас.

Понеже училищата бяха разпуснати, останалата част от деня аз прекарах в къщи. През време на обедата баща ми съвсем не скриваше задоволството си.

— Не беше лошо приветствуването. И е съчинено в много подобър дух, отколкото можех да се надявам. Смятам даже, че авторът трябваше да наблегне още повече на другия, на великия, на дядо му, организаторът на победата^[1]. Внукът също изглеждаше много добре, по-добре отколкото на портрет.

Баща ми стана и започна да се разхожда из столовата. Като мина край моя стол, той сложи ръка на челото ми. Чух го да си шепне така, като че дотогава не бе се сещал за това.

— Наистина, той има право. Малката Алберта е хубава!

Хубава! Аз съм хубава! Трябваше да чакам тридесет години, за да чуя пак да ми се кажат тия думи и с каква цена заплатих за тях!

* * *

Както беше решено, Алберта свърши прогимназия и после гимназия. Свърших изпитите почти без препятствие, обаче решено беше, че няма да бъда един от ония феникси, с които се гордее женското образование във Франция. Баща ми беше взел своето

решение. Той старееше. Страдаше от болест, която го отнесе в гроба. Струва ми се, че ако по това време бях проявила желание да следвам проектите, които той някога бе посветил на мен, в моето намерение той би видял само знак на неблагодарност. С мълчаливо съгласие от моя страна бе решено да си остана в къщи. Беше решено също, но при други известни условия, че ще се омъжа.

Старата слугиня, която работеше у нас от четвърт век се прибра в селото си, за да доживее там края на живота си. Аз на драго сърце, даже с радост, се натоварих с нейната работа и открих, че съм безпогрешна домакиня. Стори ми се, че в това е истинската ми мисия. Девическата гимназия беше само епизод в живота ми. Тя не беше оставила в мен нито независимия дух, нито решителността, които покъсно се проявиха тъй силно у Камила. Разбира се, по време на учението, беше ми се случвало да чета романи, обаче само такива, каквито се изискваха в програмата. Не искам да се доказвам повече разсъдлива, отколкото съм и ще излъжа, ако кажа, че сърцето ми е останало нечувствително към преживяванията на някои героини на романи. Обаче никога не ми е минавало през ума да съпоставям съдбата си с тяхната. Най-съблазнителните картини на поетическото въображение си оставаха затворени между страниците на книгата веднага, щом я затворех. Те преставаха да имат власт над мен. Те не ме преследваха нито при ежедневната разходка, която правех с баща си, нито в кухнята, нито пък в мрачната ми стая, в чистото и строго легло, дете почиваше чистото ми като на дете или на старец тяло.

* * *

Беше ноември. Бяха изминали година и три месеца, откакто живеех с баща си, когато той ме попита една сутрин ненадейно:

— Алберта, нали нямаш нищо против да се омъжиш за Жером?

Господин Жером беше от пет години негов помощник. Баща ми трябваше да си даде оставката от първи януари. В този момент беше решено от окръжната и централната власти, че господин Жером ще го замести напълно в работата, която поради разклатеното си здраве, баща ми вече бе му почти отстъпил. Той беше мъж висок и слаб, късоглед и рус, постоянно облечен в жакет, излъскан на лактите. Той

никак не обичаше да го канят на гости, защото в пансиона, дето се хранеше, бе свикнал да четете вестника си по време на яденето. Обаче, малко по малко той отстъпи пред настояванията на началника си и започна да идва на вечеря у нас. Това значеше увеличение на моята работа, обаче не се оплаквах, защото тази компания даваше добро настроение на баща ми. Двата мъже говореха за дневните постъпления в касата. След вечеря те играеха на табла и това беше едничкото им развлечение.

— Нали нямаш нищо против, да се омъжиш за него?

— Но, тате, не е ли необходимо да го обичам?

— Да го обичаш ли? Само това липсваше. Мислиш ли, че е прилично? Нима си въобразяваш, че аз обичах майка ти, когато се оженихме? Хайде де, ти се шегуваш...

И наистина, аз се шегувах. И защо пък да не се омъжа за господин Жером? И тоя път отделих реалността от романтизма. Аз четях любовни романи така, както бих чела някое пътешествие към области така далечни, че изглеждат въображаеми. Гледах на живота като на нещо плоско, студено и достойно и допусках, че тази плоскост, тази студенина и достойнство са тъй естествени, тъй нормални, че няма защо да се обиждаме от тях или пък да се хвалим.

На уречената дата, която беше твърде близо до неговата смърт, баща ми си даде оставката и аз се омъжих за господин Жером. Той беше на тридесет и девет години, обаче и това нямаше значение, понеже беше от ония хора, които през целия си живот изглеждат на една и съща възраст.

[1] Лазар Карно, член на комитета на общественото спасение по време на Френската революция. Създател на четиринадесетте армии на републиката, той прави много за отблъскването на всички нападения срещу младата република. — Б.пр. ↑

II

Нахвърлях един бърз портрет на мъжа си. Няма да се връщам на него, защото, повтарям пак, това няма никакво значение. Моралният му портрет изисква повече описание, даже ако само се изброят неговите многобройни мании. Но дали е интересно това? Не вярвам, защото и аз самата, която трябваше да понасям техните следствия, никога не съм им обръщала особено внимание. А освен това, според контракта, който ни свързваше, съпругът беше само настойник, който ми дължи помощ и покровителство в замяна на моето послушание. „Това ли е всичко?“ — ще кажат някои. „В това ли се е ограничил сантименталният ви живот. Ей че любопитен малък провинциален град! Там няма ли жени с приключения?“ Разбира се, че има. Но пък как говорят за тях! С нисък глас, със загадки, със „Знаете ли...?“ — все неща, които биха могли да ни накарат да мислим, че тези жени са били болни от някаква срамна болест. Даже и ако плътта ми ме беше принудила да не държа сметка за общественото мнение, аз пак щях да се запазя, не толкова от уважение към себе си и от страх пред скандал, а поради омразата ми към лъжата и защото имах вродено чувство към ясните положения. Смятам, че тази е истината, защото, ако бях пожелала (това разбрах, разбира се, неотдавна), щях да предизвикам, както казват, обществена мълва. Обаче тогава аз не мислех за това и действително няма за какво да се хваля. Чувствеността ми, изглежда, беше окончателно заспала след зачеването на Камила. И днес, когато разбирам истинския смисъл на нещата, аз мога да кажа, че и дотогава тя не е бивала пробуждана.

Баща ми умря много скоро след сватбата. Почти веднага след това аз се почувствувах бременна, т.е. възвърнах се към самотността си. Трябва да призная, че още щом научи за състоянието ми, моят мъж се подчини съвсем кротко на предписанията на хигиената, морала и религията. Ние вече се виждахме само на обяд и на вечеря, и понеже той пак беше се възвърнал към стария си обичай да чете вестник на масата, обядите и вечерите повечето бяха мълчаливи. Понякога, когато

му се приказваше и някоя статия му бе направила впечатление, през време на десерта той ми я съобщаваше. Никога аз не съм се интересувала от политика и вече не си спомням какви бяха убежденията на мъжа ми. Спомням си само тонът, с който той ми даваше своите обяснения и който е оставил в ушите ми впечатлението на ситен и мътен дъжд.

По времето на баща ми къщата поне кънтеше от силния му глас и от кавгите му. След като той умря, нищо вече нямаше, нищо не се чуваше и бебешки плач дори, защото Камила никога не плачеше, а по-късно, когато тя стана нервно и диво дете, напусна ни, за да се възползува от стипендията, която ѝ дадоха в гимназията. Тази мъгла се разведряваше само през великденската ваканция и едномесечния отпуск на мъжа ми. Прекарвахме това време обикновено във вилата, останала като наследство от майка ми. По-късно ще имам достатъчно възможност да ви говоря за това село и затова сега няма да се спирам на него.

В града вечеряхме зиме в седем часа, а лете — в шест, за да може мъжът ми да играе на табла. И той също играеше със своя помощник, когото бе избрал по свой образ. Столовата ни имаше два прозореча. Щом свършеше яденето, аз сядах при единия, а те — при другия. Всеки слагаше върху стол до себе си чашата с кафе. Имах пълната възможност да ги наблюдавам, те си приличаха поразително: по глухия глас, по прегърбеността, по късогледството, по тая неопределима изкривеност, която се добива при държавната служба. „Ах, мислех си аз, изглежда, че всичко това става съвсем по правилник. Всички помощници са от един и същ калъп.“ Те продължаваха да играят безстрастно. Бавно се мръкваше. По улиците се чуваха детски викове и клюкарствата на жените край вратите. От моето кресло виждах един ъгъл от синьото небе, дето бродеха бели, червени и тъмновиолетови облаци. На коленете ми почиваше разпънат вестник, от време на време хвърлях поглед към него. Когато започвах да не виждам печалните букви, безпогрешно знаех какво ще стане. „Хм! Хм!“ — кашляше леко мъжът ми, а това значеше, че и те също вече не виждат. Тогава ставах, без да продумам, запалвах лампата и те можеха да продължат играта си. Докато аз вършех тази операция, те стояха неподвижни, без да си разменят нито дума.

Тази сцена се повтаряше без изменение до смъртта на мъжа ми. Както той бе наследил баща ми, така и него го замести помощникът му. Мисля, че и сега той заема същия пост. Обаче, сега поне не бях задължена да се омъжа за него.

През първите четири години след сватбата имахме обща спалня. После, поради болестта на Камила, за която вече загатнах, бяхме се принудили да я изолираме и аз трябваше да стоя при нея докато се поправи. Останах си там и след окончателното ѝ оздравяване. По тоя въпрос мъжът ми не направи никаква забележка, а аз гледах колкото се може да се забрави тази работа.

Дните, които следваха един подир друг през нашия четиринадесет годишен семеен живот, така си приличаха, че сега ми е почти невъзможно да ги различа помежду им. Всичко на всичко сме вечеряли десет пъти по покана на някои познати. Само веднъж отидох на бал. Беше през май 1904 год. Бях вече на двадесет и осем години. В града ни беше назначен нов помощник-управител и жена му, която имаше претенции на светска дама, беше дала две вечеринки след пристигането си. Поканиха ни и, разбира се, ние се извинихме под благовиден предлог. След това една кавалерийска бригада остана за няколко дни в нашия град. Това беше добра плячка за помощник-управителката. Веднага тя разпрати покани за трети бал. Вече трябваше да отидем, защото при една среща на мъжа ми с помощник-управителя последния му бе дал да разбере, че едно ново отсъствие от наша страна ще направи лошо впечатление. Мъжът ми имаше малко старомоден, но все пак приличен фрак. Обаче аз нямах вечерна рокля. Понеже бях доста сръчна, можах скоро да си уший всичко. За този ден отидох в окръжния град и намерих много хубав огненочервен копринен плат. Върху коприната метнах едно парче дантела, донесена преди половин век от баба ми при едно посещение на Кастилия. Работех с всички сили, без да има за това друг подтик, освен страха да не изглеждам смешна. В последния момент, поради размерите на манекена, който бях заела, видях, че много съм подчертала деколтето: Обаче какво можех да направя? Беше много късно. Страхът ми, обаче, се превърна в ужас, когато влязох, последвана от мъжа си, в салона на управлението. Аз бях много по-деколтирана от всички жени, повечето, от които и специално, помощник-управителката очевидно не бяха нищо пренебрегнали, за да си осигурят първото място в тая област.

Бях страшно смутена. Забелязах няколко усмивки, които означаваха: „Тази пък, за пръв път иде, но добре се е въоръжила!“ Разтреперана, смутена, след като минаха необходимите запознанства, аз се отделих в най-отдалечения ъгъл до вратата на градината. Музиките на двата полка бяха разположени на поляната и инструментите им блестяха в тъмнината. Изведнъж те засвириха Марсилезата и машинално последвах движението на всички присъстващи, които станаха. Генералът влезе. Той обиколи салона, под ръка с помощник-управителката, която изглеждаше на седмото небе. Понеже бях много далече и те не можеха да дойдат до мен, ги оглеждах съвсем свободно. Подир генерала вървеше неговият адютант, един висок и мургав поручик, името на когото ми прошепнаха моите съседки. То беше едно от най-прочутите имена на Франция.

Това беше по времето, когато американските танци започваха да си пробиват път у нас, а аз знаех само валс. Пред мен минаваха и заминаваха танцуващите двойки. Как хубава беше преди войната драгунската униформа! Изведнъж, смутена, аз престанах да наблюдавам... Високият поручик, за когото вече споменах, се поклонил пред мен. Канеше ме да танцуваме. Насядалите наоколо жени, привидно обзети от безразличие, наблюдаваха внимателно и слушаха.

— Ще можете, госпожо. Уверявам ви, че е много лесно.

Станах. Столовете край нас като че със съжаление се отместиха. Той ме взе в прегръдките си и изведнъж ми се стори, че нищо в салона вече не е на мястото си. Едва се осмелявах да се облягам на него. Но той ме принуждаваше към това настойчиво и нежно. Престанах да се дърпам. Електрическите лампи ставаха все по-многобройни в огледалата. Като минавах край едно от тях, на няколко пъти забелязвах, измежду купчината танцьори, в прегръдките на един висок мургав офицер млада жена в червено-черна рокля, с тъмни коси, която ми се струваше, че виждам за първи път и която намирах за хубава. Това бях аз.

Повече не чух нищо за кавалера си. И съвсем случайно през 1916 година научих, че той е паднал убит в Елзас през първите седмици на войната.

— Е, драги господине, когато човек има щастието да притежава жена, която предизвиква такава сензация, не е простено да не я

показва, нали? — казваше с остричък глас след един час помощник-управителката на мъжа ми, превит на две от смущение.

Той се оплака, че му е много горещо и че после настинал. Прибрахме се и аз трябваше да възвирам вода, за да му приготвя чай. Като утихна шумът в стаята му, аз се прибрах в моята. Влязох на пръсти, за да не събудя Камила. След това се съблякох съвсем гола и спомням си, че тая нощ гледах дълго тялото си.

Сега търся в паметта си нещо из другите години на брачния ми живот, което заслужава да бъде разказано. Няма нищо. Наистина няма нищо друго. Като пиша това изречение, аз не мога да не мисля какво ще си кажат някои жени, които ще го прочетат. Аз предугаждам, че щастливите, галените, милите на съдбата ще кажат: „Възможна ли е подобна съкрушителна баналност? Да? Тогава жената, която се е помирила с подобно отстъпление, няма какво да се оплаква. Подобна мекушавост не заслужава по-добра участ.“ Уви! Чувам ви добре, мой горди сестри. Обаче другите, унижените мои сестри, с неизвестни съдбини, цялото това стадо, в което все пак има хубави сладострастни тела и велики неудовлетворени сърца, тия мои сестри сигурно не ще хвърлят камък по мен и не могат да сторят друго, освен да наведат с въздишка глави.

* * *

През зимата на 1908 година мъжът ми заболя от белодробно възпаление, което го събори за няколко дни. Бях на малко повече от тридесет и две години.

Сега мога спокойно да говоря за това събитие. Но бих се очернила много, ако кажа, че посрещнах студено смъртта на бащата на моето дете. Истината е, че много по-късно, много по-късно аз разбрах, че никога не съм го обичала.

III

Нищо не ме задържаше в града. За по-малко от две седмици аз успях да пренаема къщата, в която живеех дотогава, и заминах за Магелон, дето смятах да си остана завинаги.

Нашето имение в Магелон се намира на около четиридесет километра от околийския център, дето баща ми и мъжът ми си бяха създали кариерата. Обаче, това разстояние, което днес се преминава с автомобил за един час, по това време се смяташе за голямо. Малкият съседен град е далеч двадесет километра от най-близката железопътна станция. Тази железопътна линия е от групата на тези, които пресичат централните масиви и се разклоняват долу по голямата южна линия от Сет до Бордо. През времето, когато ние прекарвахме там ваканциите си, беше необходим цял ден път с влак и с кола, за да се стигне до Магелон.

Не бродя наслуки из паметта си. Мъча се да съобщавам само необходимите факти, за да разберете събитията, които следват. Ако се опитвам да дам едно описание на областта, мисля, че не съм вмъкнала нито една излишна подробност. Събитията ще покажат, че всичко упоменато е било необходимо. Без да се забавя от това, щом дойде моментът, действието ще следва с по-голяма бързина своя ход. Епизодите на всяка интимна драма са в пълна зависимост от околните места.

Както подробният анализ на сърцето, така и описанието на някой скалист хълм или на някой път са много и внезапните завои имат значение. Засега аз очиствам пътеката, по която ще профучи след малко огнен метеор.

* * *

Малкият град, край който отидох да живея, е разположен в котловина. През него минава река, чиито притоци се спускат от

височините на централното плато по тесни и стръмни долини. Те минават през гъсти кестенови гори. През лятото тези места омайват с прохладата и сенките си. До ушите достига шумът на поточетата, които влачат по гранитните си корита безброй много пъстърва и речни раци. Зимно време, когато северният вятър клати сурово тъмните дървета и събаря последните им листа, шумът на поточетата става сърцераздирателен.

Нашата къща в Магелон е с тераса, обърната на юг. Когато времето е съвсем ясно, виждат се далече Пиренеите. Стада овце пасат по урвите. На която и страна да се обърне човек, вижда хоризонта, обграден от хълмове, по чиито върхове има разрушени кули.

Сега вече може ли читателят да си състави точна представа за страната, дето станаха най-важните събития през моето съществуване? Тази местност се намира на границата на две противоположни области, на два различни климата. От една страна — облачната суровост на върховете, а от друга — всичката пъстрота и веселост на равнината; от една страна сиво, от друга синьо небе. От една страна — букаци, брези и кестени, от друга — лози, а даже и кипариси; от една страна — студени водопади, от друга — хладна река.

На пространството от няколко хектара, което обемаше Магелон, можеше да се вижда всекидневната борба на тези контрасти. Това са опасни преимущества, страшни извори, за един бурен дух, неумерен и способен безспирно да се мята от една крайност на друга, от една неоправдана, мъка към някоя безсмислена радост. Такъв дух може според това, към коя страна на пейзажа се обръща, да доведе до пароксизъм^[1] своята вътрешна неуравновесеност.

Не мога да не кажа и нещо за нашата къща в Магелон. Някои части от нея датират от XVII в. С голяма грижливост те често са бивали поправяни. Макар да не приличаше никак на замък, това беше едно доста хубаво жилище и южното изложение на фасадата го правеше приятно за живеене, цялото имение позволяваше в случай на нужда да се живее само от приходите от земята, дадена на изполица. Майчиното ми семейство винаги само е използвало тази земя и много малко от неговите членове са се отделяли от нея. Майка ми е била едно от тия изключения, понеже дядо искал непременно неговата дъщеря да се омъжи за чиновник и да добие тежест в града. Напротив, баща ми винаги лелееше в себе си мечтата да се оттегли в Магелон. Вече казах,

как преждевременната смърт му попречи. Като се настанях след смъртта на мъжа си там, аз изпълнявах за сетен път волята на баща си. Че какво ли пък по-добро можем да направя?

Докато беше жив, баща ми жертвуваше по-голяма част от своите икономии за поддържане и украсяване на имението. Покривът беше поправен, а най-старите стени закрепени. Пак той беше запазил чрез подпорна стена терасата, която се издига над равнината. Сега вече нашето жилище по отношение на удобство съперничеше с всички къщи в околността, а ги надминаваше много по живописност. Отдалеч се виждаха хубавите му две кули и решетестите прозорци. Вътрешността още повече привличаше вниманието на посетителите. Стълбата, със своя анемичен парапет от ковано желязо, се издигаше с величествени завой, преминаваше през втория етаж и достигаше до таванските стаи. Партерът се състоеше от две грамадни стаи. Първата, нещо като салон, имаше врата към светлата тераса, засенчена от липи и магнолии, чиито листа всеки две години се пропъстряха от нежни бели цветове. Напротив, столовата, която впрочем служеше само през лятото, понеже беше тъмна и студена, водеше към кичестата като гора градина, в която стърчаха скали от планината, започваща почти от там. Мебелировката с нищо не нарушаваше общата хубост. Тя се състоеше от предмети, събирани с триековен труд и икономии. Времето беше придало особена красота на медните и калаени съдове, на резбата, която е била винаги главната индустрия на страната. Баща ми, голям колекционер, беше прибавил много паници от времето на революцията, изпъстрени със страшни надписи. Имаше много интересен контраст между тишината на тия места и девизите по съдовете, всички съдържащи проклетия срещу един режим, чиято доброта и разумност са доказани от толкова голямото благосъстояние, развито под неговата опека.

* * *

Бях писала на жената на един от нашите изполичари, който винаги ни е бивал особено предан, за да я предупредя за предстоящото ми преместване в Магелон. Молах я да приготви къщата, да я проветри, да отстрани от нея зловещата миризма на нещо необитавано,

боях се да не ме задуши. Пристигнах през първите дни на февруари, към три часа след обяд. Жената ме чакаше пред пътната врата. Без да си кажем нито дума, ние се целунахме. Последвана от нея, аз обиколих мълчаливо апартаментите, после излязох на терасата и се облегнах на преградата ѝ. Селяните вече знаеха за пристигането ми. Тези, които минаваха долу по пътя, край терасата, поздравяваха потъналата в траур жена.

* * *

Останах на терасата дълго, докато зимният дек почна да превалня. Беше хубаво. Кукуригането на един петел се носеше над заспалото поле. После изведнъж ми стана студено. Слънцето беше изчезнало внезапно зад планината. С гигантски стъпки мракът завладяваше равнината.

* * *

Прибрах се. В камината на кухнята тлееше огън. Седнах на едно ниско столче, улових глава с ръцете си и се разридах. Изправена зад мен селянката ме утешаваше. Бедната жена не можеше и да си помисли дори, че съм способна да плача и за нещо друго, освен за смъртта на мъжа си...

Много близко живеех с баба си по майчина линия и много я обичах. Тя беше само на тридесет и шест години, когато аз се родих. На следната година тя остана вдовица. И съм я запомнила все облечена в черно, като че беше баба на седемдесет години. Облякла беше траур след смъртта на дядо ми и не се раздели докрай с него.

— Няма ли да си облечеш някога други дрехи, бабо? — питах я аз, когато бях малко момиче и тя ме друсаше на коленете си пред тая същата камина.

Тя клатеше усмихнато глава.

— Прабаба ти — казваше ми тя, — нямаше още двадесет години, когато баща ми ни напусна. Значи тя беше два пъти по-млада отколкото съм аз, разбираш ли, момиченце? В деня на татковата смърт

тя се облече в черно и вече не се отдели от него. А тогавашните траурни дрехи се различаваха много от днешните. Днес ние изглеждаме по-вятърничави. Сега носим големия черен шал само при погребение. А тогава вдовиците го носеха винаги, лете и зиме, по кръщения и по венчавки. Може би ще кажеш, че това не доказва кой знае какво. Но все пак по-прилично беше така.

Този разговор бе проведен преди двадесет години и аз знаех, че обичаите в този провинциален кът съвсем не бяха се променили. Когато реших да се заселя там, аз предварително знаех задълженията, които поемам. Но все пак бях едва на тридесет и две години и затова чувствавах известно вълнение.

Наистина, когато тая първа вечер аз се бунтувах така, не знаех още колко приспивателно действа околният пейзаж, а също монотонният и еднообразен живот. Тия неща именно укротиха моето временно разбунтуване. Разбира се, първата година от скъсването ми с живота беше мъчителна, обаче по-малко отколкото очаквах. Освен това отначало бях погълната от грижи по настаняването си. Нищо по-удобно за разгонване на мрачните мисли няма от необходимостта да се занимава човек с всекидневни грижи. Първите дни, когато още не бях напълно примирена със самотата си, аз използвах и най-малкия предлог, за да извървявам пеш четирите километра, които отделят имението ми от съседния малък град. В разстояние на една година аз вече не чувствах тази нужда и почнах да се отбивам в града само при изключителни случаи.

Така изминаха осем от най-хубавите години на моя живот почти съвсем еднообразни в спомените ми. Дните си приличаха един на друг. Ставах съвсем рано, но прекарвах в стаята си до обяд. Тази стая, в която спокойствието скоро щеше да се смени с голямата тревога, се намираше на първия етаж. Прозорците ѝ бяха около осем метра над терасата. През есенните, нощи се принуждавах да ги затворям, за да се предпазя от силната миризма на цъфналите магнолии. Денем често, спирах работата си и се заглеждах към колета. Работата ми най-често беше или шев, или плетене. Понякога се случваше и да чета. От тия четения, аз не извличах нищо, което да смуги яснотата, що чувствавах всеки ден да расте в душата ми и у мен все повече заздравяваше преградата, която бях си издигнала между реалния и въображаемия, мир.

След обяд се грижех за домакинството, от което постепенно се освобождавах с порастването на една млада слугиня, дъщеря на селянката, която беше ме посрещнала при моето пристигане. Посещавах изполичарите и разговарях с тях за добитъка и реколтата. През деня любимото ми място беше терасата. Там прекарвах дълги часове с поглед втренчен в първия завой на пътя, като че очаквах някого.

Че кого ли пък можех да чакам? Знаех много добре, че вече никога, няма да прозвъни входният звънец така, че да ме развълнува. Ах, разбира се, не изведнъж достигнах аз до тази степен на безразличие. Не казвам, че не ми се е случвало да си помисля: „Каква мизерия! Само веднъж, човек да може да мине през този свят и то по такъв начин?“ Не искам да се покажа по-чиста отколкото съм и през летните ноци, когато от тъмната и щастлива земя блика някаква сгъстена френезия^[2], може би и аз като всички жени съм заплатила данък на невидимия, демон, който като че ли ми смучеше кръвта. Бедни, и ограничени унеси. На другия ден, при изгрева на слънцето, на мен ми оставаше само да се погледна в огледалото. Можех да констатирам, че до миналата година съвсем черните ми коси сега се прошарваха с дълги сребърни нишки и че тялото ми на тридесет и пет годишна жена започваше да добива признаците — предшественици на непоправимото износване, които носи времето.

* * *

През 1917 година аз отдавна бях се отказала от всичко и не чувствавах вече никакво вълнение в себе си. Наближавах тридесет и четвъртата си година. При тия обстоятелства се случи събитието, от което произлязоха толкова нещастия.

[1] Пароксизъм — от гр. „раздразнение“. Остра форма на преживяване на чувствата. — Б.р. ↑

[2] Френезия — от гр. „лудост“. Прекалена страст, твърде голям възторг. — Б.р. ↑

IV

Дойде вече моментът да заговоря за Камила.

* * *

Тя завърши същата гимназия, дето се бях възпитавала и аз. Камила постъпи там много млада, по свое настояване. Лично аз предпочитам, както и може да се предположи, да я задържа по-дълго при себе си, на което баща ѝ навярно нямаше да се противопостави. Но още от рано тя проявяваше своя праволинеен и суров характер, който по-късно се разви почти до болезненост. Аз самата не бях лоша ученичка, но тя се прояви като първостепенна сила. Отначало тя следваше като външна ученичка. Една вечер — беше третата ѝ година в гимназията — тъкмо привършвахме вечерята, през време на която както обикновено стоеше мълчалива, Камила зададе следния неочакван въпрос:

— Бих желала да зная приблизително какво е нашето имотно състояние?

Не е прието да се дават сведения от този род на едно десетгодишно дете. Но тъй авторитетен беше тонът на Камила, че моят мъж, след като се посъветва чрез поглед с мен, започна да ѝ излага положението.

Тя слушаше внимателно.

— Не очаквах толкова — каза тя най-после. — Все едно, мисля, че не съм постъпила зле.

— Какво ся направила?

— Поисках да бъда включена в конкурса за стипендии.

— А мислиш ли, че ще издържиш?

Тя повдигна рамене:

— Ще видим.

На другия ден без да ѝ кажа, защото тя се ужасяваше от всичко, което можеше да напомня за някакъв надзор, отидох в гимназията. Тогавашната директорка беше моя бивша учителка. Някога тя бе употребила напразно всички усилия, за да ме накара да се посветя на учителска дейност.

Тя не ме остави даже да задавам въпроси.

— Зная защо идвате. Аз лично дадох на Камила съвета, за който ви е говорила тя. Това дете е чудо. Двадесет години откакто съм учителка, но не съм срещала досега такава ученичка. Можете да се гордеете с нея. Тя ще ме утеши за разочарованието, което вие някога ми причинихте, като не последвахте моите съвети.

— Камила е още тъй малка, госпожице, че наистина...

— Камила е по-напред с три или четири години от другите деца на нейната възраст. Това е самата истина. Писмените ѝ упражнения показват такава зрелост!... Разбира се, от време на време аз намирам в тях неща, които не може да са от нея. Твърде естествено е вие да...

— Никога Камила не ми е искала съвет за училищната си работа.

— Нима?! Тогавашната работа е необикновена. Ще трябва дори нейният жар към работа малко да се намали. Във всеки случай добре направихте, че дойдохте. Щях да ви пиша. Камила ще издържи конкурса за стипендия и тогава ще ни я оставите като пансионерка. С нея вече сме се споразумели. Така ще бъде по-удобно във всяко отношение, специално защото ще може да следи уроците и от мъжката гимназия^[1]. Аз вече говорих с директора.

— Мъжката гимназия ли?

— Разбира се. Нима може да мислите, че ще я оставя да свърши само девическа гимназия, която засега не води до никъде девойки като вашата дъщеря? Не, не. Тя ще държи най-първо матура, после ще свърши университет, после... Не се тревожете. Оставете на мен.

Аз казах „да“ и от този момент изгубих Камила за себе си. Пансионът довърши отдалечаването ѝ от мен. Все по-рядко виждах дъщеря си. Със съгласието на директорката тя се явяваше всяка година на конкурс и получаваше стипендии за пътуване през ваканцията. Така че, когато избухна войната, тя беше вече почти обиколила Европа.

Аз не настоявах прекалено, за да я запазя. Понеже моята свобода не бе никога зачитана, аз смятах за свой дълг никога да не спъвам свободата на дъщеря си. Даже и да исках да направя това, нужни ми

бяха много енергия и воля, отдавна угаснали у мен. Освен това, като овдовях напуснах града и заминах за село. Можех ли и да помисля да налагам моето затворничество на едно дете, жадно за дейтелност? Резултатът от това поведение беше, че в разстояние на осем години, Камила не прекара даже два месеца в Магелон. Всеки път, когато идваше, беше, за да работи в стаята си. Тя излизаше от там само за един-два часа, за да тича из храстите и стръмнините. Връщаше се с пламнали очи и бузи, със скъсани дрехи, досущ като диво животно.

Струва ми се, че е невъзможно да си представи човек майка и дъщеря, които тъй малко да си приличат. Не говоря за баща ѝ, с когото наистина тя нямаше нищо общо, с изключение може би на способността да прекарва цели дни, без да продума нищо. Но у мъжа ми тази мълчаливост беше повече от апатия и немощ. А дъщеря ми беше волева натура. Никога не съм виждала същество по-злопамятно, когато тя смяташе, че е извършена неправда спрямо нея. А понякога, изведнъж, без причина, тези сръдни се заместваха от странни унеси, които караха Камила да ме прегръща и да се себеобвинява плачешком, че е безчовечна дъщеря.

Дали я разбирах понякога? Не зная. Но със сигурност може да се каже, че директорката на гимназията, която си бе помислила, че има толкова влияние над нея, се излъга много. Тя беше мечтала Камила да достигне най-висшите университетски титли. Това значеше да не се познава тази амалгама от ентузиазъм на въображението и от практически и студен разсъдък. Камила още не беше издържала втората половина на матурата си, когато бе вече изоставила всякаква мисъл да стане учителка. Случайно тогава беше дошла в Магелон и в момент на излияния ми каза какво мисли по този въпрос:

— Учителство ли? Не ме размивай! Представяш си, нали, мамо? Да обясняваш на малки глупачки или на сополанчета разни събития, когато в чудното време, в което живеем, ние самите можем да играем роля в създаването на тия събития! Планът ми е напълно готов. Вместо историко-филологическия факултет, ще свърша физико-математическия. В същото време ще запиша и право. Всъщност това е само за да вдъхна доверие на хората чрез етикетите. Обаче истинската ми цел...

— Позволи ми да ти задам един въпрос, Камила. А къде ще следваш?

— В Париж, разбира се. Къде пък може другаде? Ще ми дадеш необходимите пари. Аз пресметнах: шест хиляди франка годишно. Ако не можеш да ми ги дадеш, все пак ще отида в Париж, но аз зная, мамо, че ти можеш...

* * *

През първите години, които тя прекара в Париж, аз получавах новини за Камила само от нея, защото първите опити, които направих, за да се сдобия косвено със сведения дадох неочаквани резултати. Всеки път, когато проявявах наивността да разпитвам хората, които можеха да знаят нещо за дъщеря ми, аз получавах най-разнообразни и фантастични сведения. Ту научавах, че тя работи страшно за изпитите си, даже във вреда на здравето си, ту че усилено посещава баровете в Монпарнас и се движи сред артиста и чужденци, ту пък някои я бяха срещали из разни редакции, в съда или парламента... Тия сведения достигаха до мен в Магелон преувеличени и с толкова смешни коментари, че аз реших вече да не ги търся, нито пък да ги слушам. Най-доброто беше да оставя на Камила сама да ме осведомява. Това решение беше много добро, още повече, защото я знаех, че е неспособна да лъже.

За две години, изпълнявайки точка по точка това, което беше решила, тя завърши физико-математическия факултет и издържа втория си изпит по право. Наближаваше вече края на октомври, Франция беше във война от три месеца, когато един следобед, седнала на терасата с книга в ръка, аз видях дъщеря ми да слиза от един грамаден автомобил, каран от войник.

— Камила! Ти?!

— Да, мамо. Много неща се промениха откакто се видяхме последния път!...

— Ще останеш тук за няколко дни, нали?

— Хайде де, да остана няколко дни тук! Достатъчно е, че можах да дойда да те целуна. Бях в околийския град, за да взема сведения за онова, което подлежи на реквизиране. Министърът ми разреши да направя един малък завой и ето ме.

— Министърът ли?

— Наистина ти нищо не знаеш. Депутатът, на когото бях секретарка, стана министър на общите сгради. Той ме аташира към кабинета си. Така се прави винаги, когато човек е доволен от своите хора.

— Министърът на общите сгради ли? Кой е той?

— Името му ти е непознато. Социалист е. А ти, мамо, как си? Знаеш ли, че имаш много хубав вид? Но защо, дявол да го вземе, си облечена все в черно? Ще умреш от горещина в това време.

— Камила, ти знаеш много добре, че тук...

— Да, да, зная. Хей, Симон, обърнете колата. Жаден ли сте? Мамо, кажи да дадат на моя шофьор нещо да пие. Той е добро момче. Ах, а аз искам да пиша. Трябва да подам две телеграми от най-близката поща. Ти четеше, когато аз пристигнах, нали? Какво четеше?

Тя взе книгата. След като я погледна, върна ми я с леко подигравателно изражение на лицето.

— Нима те забавлява този род литература, мамо?

* * *

Досега говорих само за моралните различия, които съществуваха между дъщеря ми и мен. Физическите различия бяха още по-големи. Не говорих за тях досега, защото си мислех, че може да мине и без това. Тъй смешно и почти мъчително е човек да се занимава със себе си в това отношение, да се обрисова, пък макар и косвено. Обаче, това е необходимо за разбиране на събитията, които се заех да разкажа. По-хубаво беше да не започвам щом се плаша напред пътя. Сега ми остава да отида до края.

* * *

Прекарвах доста дълго, без да видя Камила. Затова всеки път, когато се срещаме, по-лесно схващам контрастите между мен и нея, които все повече се увеличаваха. Аз съм имала една прабаба креолка и навярно от нея съм наследила почти синята чернота на косите си, матовия цвят на лицето, разширените зеници, а също и трябва да го

призная, отпуснатостта и пасивността, които не се обясняват само от пустинната монотонност на предишното ми съществуване. Камила, напротив, имаше сиви стоманени очи, тънки устни, малко голяма уста, румено лице като англосаксонска девойка, необикновена живост на лицето и движенията. Косите ѝ бяха светлоруси в детинството; към двадесетгодишната ѝ възраст те бяха придобили медночервеникав цвят, почти цвета на моите коси по-късно, когато се реших да ги боядисам. Ние имахме съвсем еднакъв ръст, обаче решителната ѝ походка я правеше по-висока от мен. Освен това тя имаше по-очертани стави и тялото ѝ имаше нещо от устройството на младо, тънко и гъвкаво момче, това, разбира се, се подчертаваше и от начина, по който тя се обличаше.

От момента, когато почна да се облича по свой вкус, тя носеше светли блузи и почти по мъжки скроени рокли. Тя не се интересуваше от тоалета и намираше начин да бъде естествено елегантна. Аз, напротив, бях способна да се увличам от хубавото облекло и чувствавах силно какво нещастие би ми причинил в това отношение моят ограничен живот на незначителна провинциалистка. От прабаба си бях наследила любовта към хубавите платове и топлите цветове. Разбрах, че никога не ще мога да осъществя мечтите си от този род и бях възприела траурното си облекло като освобождение...

* * *

Общо казано, а и това се вижда добре, ние бяхме съвсем противоположни. Имахме само една обща черта, по различен начин, но бяхме еднакво горещи и страстни и двете. Но колко неизсушими сълзи бяха необходими, докато успея да разбера това!

* * *

Повтарям, приближавах четиридесет и две години. Камила беше на двадесет и три, когато получих от дъщеря си писмо, с което ми съобщаваше за скорошното си пристигане. Сецате се колко радостно

ме изненада това. Към тази радост се примесваше и чувство от съвсем друг род, защото Камила не идваше сама в Магелон.

[1] По онова време във Франция мъжките гимназии твърде много се отличаваха по програма от девическите. — Б.р. ↑

V

Не можех да се наситя да чета писмото ѝ.

„Мила мамо — пишеше ми тя, — много ще се изненадаш: ще се омъжвам. Да, това е съвсем вярно. Годеникът ми е много хубав, много добър, много интелигентен, въобще превъзходен във всяко отношение. Ти знаеш много добре, че ако аз не го намирах такъв, той не би бил мой годеник. Запознах се с него в междусъюзническата комисия по материалите за автомобилната тракция, на която (не зная дали съм ти съобщила), аз съм секретарка от шест месеца. Франц е причислен към тази комисия като съветник, защото не е французин. Не подскачай: той даже е немец, т.е. поляк. Да, на пръв поглед тази работа изглежда сложна, но ти ще разбереш по-нататък. Произхожда от много старо полско семейство. В качеството си на инженер в една от най-големите германски автомобилни фирми, той намерил през миналия август, че е съвсем безполезно да се присъедини към пруския полк, дето предстояло да бъде мобилизиран. След лични приключения, които няма да изброявам, той бива ранен в Шампан, като член на полския доброволчески легион и после причислен към комисията за автомобилни материали. Там той е извънредно полезен, защото познава повече от всеки друг всички патенти и тайни. В тази комисия ние се и запознахме. Ти се сещаш за останалото. Можеше да се оженим веднага. Но от една страна той очаква някакви документи, които подготвят за него в полската мисия, а от друга страна, мила мамо, макар и да съм пълнолетна, зная, че ти ще се уплашиш от подобни бързи действия. Освен това Франц гори от желание да се

запознае с майката на своята годеница, а аз смятам, че чистият въздух в Магелон ще му бъде полезен, защото той е уморен от много неща, а и сега върши огромна работа. Накратко казано, ние тръгваме от Париж идущата седмица, точно в неделя и ще пристигнем на другия ден в девет часа. Няма нужда да ти казвам да разпoredиш да приготвят, каквото трябва. Напротив, понеже те познавам, аз настоявам да не дигнеш цяла революция в къщи и да не разсипеш младата си помощничка. Ти познаваш вкуса ми. А пък Франц е най-лесно задоволимият момък на света. Прибавям, което за тебе е най-добра гаранция, той е католик и двамата ще се разберете много добре, за да ми държите проповеди на тази тема...”

* * *

Тази неочаквана новина, разбира се, ме учуди, а и малко разтревожи. Толкова пъти Камила подчертаваше, желанието си да остане сама и независима! Освен това един подобен избор, при обстоятелствата, в които живеехме, не ми вдъхваше доверие. Признавам впрочем, че ако такива бяха най-очевидните причини за моето неудовлетворение, те не бяха достатъчни да обяснят смесицата от любопитство и душевно вълнение, която растеше в мен. През цялата седмица на очакване трябваше да напрегам всичкото си хладнокръвие, за да надмогна вълнението, чиито причини не схващах. Впрочем, както при всички случаи, причините да се страхувам, се уравниаваха от други неща, от които можех да бъда доволна. Аз бях много често слушала от Камила похвали за свободната любов и затова се боях да не би един ден тя да приложи теорията си на практика. Затова зла воля беше от моя страна, че не се радвам на един проект, чието реализиране отбелязваше края на всичките ми страхове.

Не беше въпрос, нека употребя думите на Камила, да вдигам революция в Магелон. Но все пак тази къща беше обитавана само от мен, а нарядко и от дъщеря ми. Малко по малко сега аз забелязвах, че бях изоставила целия дом да се пропие от някаква сънна атмосфера.

Днес трябваше да разтворя бързо прозорците му за слънце и живот... Цели пет дни, с помощта на малката си слугиня, аз се захванах да уредя всичко. Извадих из старите шкафове най-дребните съкровища, които бях почти забравила, махнах калъфите от креслата в приемната и стаите, побързах да напълня вазите с цветя, поправих часовниците, които сочеха различно време. През време на тия трескави дни в къщи се отбиваха различни странни личности: майстор, който поправи водосточните тръби, стъklar за счупените прозорци и даже един акордьор за пианата. Сега се мъча да си припомня чувствата, които ме вълнуваха, докато давах нареждания за всичко това. Безспорно е, че се вълнувах. Но от какво беше това вълнение? Дали поради някакво предчувствие за бъдещето? Или пък това бе просто вълнение на майка, която ще се срещне с непознатия човек, определен да осигури щастието на детето ѝ? Или пък банална загриженост на домакиня, която се бои да не я сварят неподготвена? Не зная, не зная. Едно е сигурно, че в известни моменти безпокойството ми беше толкова силно, че почти желях да получа от Камила писмо, с което да ми съобщава, че по някаква причина, безразлично каква, тя е променила плана си и не ще дойде в Магелон.

* * *

В неделя след обяд всичко беше вече наредено и аз не бях получила никакво друго нареждане. Значи щяха да пристигнат. Все пак една подробност ме смущаваше. В писмото си Камила пишеше, че ще пристигне в девет часа сутринта, което значеше, че ще тръгнат от Париж с нощния влак. Дотогава тя винаги тръгваше от Париж сутрин и пристигаше привечер. Понеже нямах железопътен указател, аз реших да сляза до града и да направя справка.

Въпросният град има три хиляди жители и до днес не е свързан с никаква железница. Най-близката станция е отдалечена на около двадесет километра. Пътници, които слязат на тази гара, рискуват да не намерят никога превозно средство, ако хора от околностите, приятели или роднини, не ги посрещнат с автомобил или файтон. От разписанието научих, че има само един влак пристигащ от Париж сутрин в осем часа и четиридесет и седем минути. Камила

съобщаваше с писмото си девет часа. Сигурно беше същият влак, нямаше как да се излъжа. Прочее, без повече да се колебае, аз отидох в гаража и помолих един шофьор да ме вземе от къщи на другия ден сутринта между седем и половина и осем без четвърт. Аз му казах също да избере най-мощния си автомобил, за да може да отнесе колкото се може повече багаж.

Понеже трябваше да ставам рано, реших и да заспя по-рано отколкото обикновено. Не успях да го направя. Сънят бягаше от очите ми. Седнах до прозореца. Юлската нощ не беше особено гореща, а мене ми се струваше, че ще се задуша. Слязох в столовата, осветена тук-там от лунната светлина. Взех от бюфета чаша и изпих две чаши вода една след друга. После излязох на терасата.

Тя бе цяла окъпана в светлина. Нощта беше тъй ясна, че се различаваха всички къщи в долината, със странните им покриви от плоски керемиди. Ливадите бяха като боядисани сребърно. Двете кули на разрушения замък, който се издига над селото, се очертаваха със странна яснота. При всяко подухване на вятъра се разнасяше миризмата на магнолия.

Нямаше никакъв шум. Безнадеждно налягах слуха си, като че ли можех да чуя шума на експреса, който водеше към мен Камила и непознатия. На другия ден вечерта те щяха да стоят на същото място. Как ли изглеждаше той? Тя даже не беше ми съобщила възрастта му. А как ли се отнася тя с него? Дали са вече на ти? Аз никога не говорех на ти с мъжа си. Наистина, аз не го избрах.

Завих се с тънкото шалче, което бях метнала върху дългата си нощница като слизах. Стори ми се, че е студено. Усецах голите си ръце. Дали бяха замръзнали или трескави. Не знаех. Каква ли беше тая внезапна отпуснатост? Спомних си прабаба си креолката. Никога не бях мислила толкова за нея, както през последните тия шест дни. Навярно тя приличаше на жената, каквато чувствавах, че съм станала нея вечер...

Хайде! Бедна изоставена жена, прибери се в леговището си!

— Госпожо! Госпожо! Автомобилът дойде!

— Боже, колко е часът?

— Наближава осем, госпожо.

— Защо не ме събудихте по-рано?

— Госпожата нищо не ми каза. Не знаех.

Скочих и се заобличах бързо. За по-малко от четвърт час аз бях готова.

— Спомняте си всичките ми нареждания за обяда, нали, Мария?

— Да, госпожо, да.

— А пъпеша? А пъстървите?

— Току-що ги донесоха, госпожо.

— Не се грижете за виното, аз сама ще сляза в избата. Ето ключа от големия шкаф за покривките на масата. Да бъде подредено, когато пристигнем. А, непременно ми дайте да опитам предварително гъбите и гъшия черен дроб.

В автомобила, който ме носеше сред утринната прохлада, усетих, че ме обзема едно светло замайване. Чувах смътно, че шофьорът ми задава учтиво въпроси, без да се обръща.

— Значи, госпожо, този път госпожица Камила ще остане малко повече между нас?

— Не зная, Анри.

Понеже отговорите ми почнаха да стават едносрични, добрият човек измени методата си и започна да ми дава сведения за земеделското състояние на кантона.

— Царевницата е добра. За лозите също не може да се каже, че отиват зле. Ето, ако искате да видите.

И колата като че намали хода.

— По-бързо, Анри, по-бързо. По моя вина, ние закъсняхме.

— Бяхме закъснели, но наваксахме... А, ето я и гарата. Както ви казвах! Едва е девет без четвърт. Сигурно ще има да чакате.

Той не се лъжеше. Влакът имаше четиридесет минути закъснение. Седнах на един стол, който ми предложи прислужничката в бюфета. Обаче не ме свърташе на едно място. Девет часа... Още двадесет и седем минути!... А за мене преди седмица нямаха значение ни години, ни месеци, ни дни, си мислех аз, как ще мога да дочакам да изминат тия минути!...

* * *

Станах и започнах да се разхождам колкото е възможно по-спокойно. Отивах от единия до другия край на тротоара и хвърлях

безпокоен поглед към часовника, колчем минавах край него. Девет и дванадесет... Девет и шестнадесет... Девет и двадесет.

— Вагонът първа класа спира по-горе — ми каза любезно дежурният чиновник.

Девет и двадесет и пет! Изведнъж измъченото ми сърце се сви още повече. В същото време позвъня ритмично звънец, който като че не искаше да спре. Над дърветата, на около триста метра, се показаха две големи кълба дим и затичаха към мен.

— Внимание! Отдръпнете се!

Вече две-три вратички на вагони, които влизаха в гарата, почнаха да се отварят от нетърпеливите. Влакът пристигаше с такава бързина, че за момент изпитах безпокойство и се запитах дали ще може да се спре.

VI

Един по един малкото пътници, които слязоха от влака, излязоха от гарата. Остана само една стара селянка, диреща изгубения си билет. Влакът вече бе заминал.

Аз останах сама безпокойна и обърквана.

— Госпожицата трябва да е изпуснала влака — каза шофьорът.

— Чудно ми се вижда това, Анри. В такъв случай тя би телеграфирала.

— Може би е направила това, госпожо. Само че вчера вечерта е било късно, а пощата сутрин почва работа от осем часа. На идване минахме край нея. Жалко, че не се сетихме да се отбием.

— Ще се отбием на връщане.

В пощата нямаше никаква телеграма.

— Ще ме откарате в Магелон — казах аз на Анри. — После на връщане ще отидете пак до пощата. Ако през деня пристигне телеграма, ще ми я донесете веднага.

— Добре, госпожо.

За десет минути се прибрахме. Отдалеч аз видях Мария, изправена на пътя пред отворената пътна врата.

— Госпожо! Госпожо!

— Е?

— Пристигнаха.

— Кои?

— Госпожицата и господинът.

— Пристигнали са с автомобил — каза Анри. — Още при завоя на пътя за Монд забелязах следи, които не познавам и които липсваха преди малко. Трябваше да се сетя и да успокоя госпожата.

Бързо се запътих за в къщи. Малката подскачаше до мен по алеята.

— Те пристигнаха към осем часа и половина, тутакси след заминаването на госпожата. Ако само госпожата беше видяла колко

весели изглеждаха те! Той се смее гръмко, а госпожицата пее. Човек би казал, че са две деца.

И тя измъкна една двадесетфранкова банкнота от джоба на престилката си.

— А господинът ми даде това.

— Къде са те, Мария? Къде са?

— А! Ако бяха тук, госпожата, разбира се, щеше да ги чуе. Нали вече казах: те постоянно пеят. Пътната врата беше отворена. Госпожицата караше автомобила. Аз чух страшен шум. Изведнъж се сетих, че това са те, защото в цялата страна няма кола, която да прави такъв шум. Едва успях да изляза навън. Те вече бяха скочили от автомобила. Госпожицата ви викаше, а господинът се възхищаваше от всичко. Той изглеждаше много млад и колко е красив!...

— Е, най-после, къде са те?

Мария ми показа с ръка околната гора.

— Някъде там, в планината. Преди десет минути още се чуваха гласовете им. Най-напред обиколиха тичешком градината. Госпожицата грабна от ръцете ми гъшия дроб и изядоха половината с почти цял хляб. Закусиха на масата в кухнята. После госпожицата пожела веднага да покаже имението на господина. „Мама е отишла да ни посреща на гарата, каза тя. Това е по моя вина. Тя ще се върне най-рано след три четвърти часа. Имаме повече време, отколкото ни е нужно. Мария ще ни повика, когато мама се прибере.“ Ей сега ще ги повикам госпожо.

— Остави ги! Остави ги! Те скоро и сами ще се приберат.

Всъщност аз не бях недоволна от няколкото минути отсрочка, които случаят ми даваше. Възползувах се от това, за да се оттегля в стаята си и свалих шапката. Беше ми горещо. Наплисках лицето си със студена вода. Ако имах пудра, щях да я сложа, за да понижа малко температурата на бузите.

След това слязох долу. В антрето, хвърлени небрежно върху кръглата маса, лежаха два чифта ръкавици, шапката на Камила и един пътнически каскет на големи сиви и сини квадрати.

— Франц! Франц!

От близката гора се чуваше веселият глас на Камила.

— Чува ли госпожата? Госпожата иска ли...

— Остави, остави, Мария. Те идват вече. Погрижи се за обяда. Наближава единадесет часът...

Аз влязох от входната площадка, пред която стоеше техния автомобил. В бързината си да видят всичко, те го бяха оставили там, без да се погрижат да го вкарат в гаража, чиито врати Мария бе широко отворила.

Слугинята имаше право. В околността никога не бе се появявал подобен автомобил. Особеното в него не бяха размерите му. Той беше по-скоро малък и във всеки случай нисък. Тогава, разбира се, аз бях съвсем неспособна да разбера по какво се различаваше този автомобил от другите. Можех да забележа само чисто външната разлика: цветът на колата, размера на грамадните и издути калници. Имаше три места и три туби, две отпред и една отзад. Изглеждаше, че седнал вътре човек не можеше да се вижда отдалеч.

Аз облегнах чело на кормилото и погледнах отвътре на преградата крадешком, като че се боях да не бъда уловена. Тази преграда, наподобяваща гърдите на някой панаирджийски борец, обкичен с декорации, се губеше прикрита от безброй страни кръгове. Никога не бях виждала подобно нещо. Всичко блестеше, излъскано с любов. Колкото повече разглеждах тия металически и стъклени кутии, толкова усещах, че ме обладава едно особено чувство. Искаше ми се да видя как се раздвижват, как се въртят всички тия безбройни количества игли и да узная тайната им... Тайна! Уверена бях в тоя момент, че има някаква тайна в тази машина. Но каква? Като че лудост ме обхващаше! Нима сега пък започвах да се интересувам тъй страстно от автомобилното дело, аз, която до вчера смятах за тежко задължение необходимостта да се кача на автомобил, за да измина по-бързо няколко километра?... Но изведнъж чух глас, който ми смрази кръвта: „Мамо! Аз съм! Ние сме!“ Не бях чула стъпките им. Ръцете на Камила закриваха очите ми. Аз леко се мъчех да се освободя от пъргавата ѝ прегръдка.

— Франц, тя още не ни е видяла. Целуни я. Искам да я целунеш, преди да те е видяла. Така е тъй смешно!

Те си говореха на ти.

В същия момент, когато пръстите на Камила се отпуснаха, аз почувствувах, че ме издигат две силни ръце. Две буйни целувки се сложиха на бузите ми.

— Така, сега я свали долу. Позволявам ви да се гледате.

Франц стоеше срещу мен. Усмигнахме се един на друг. В държанието му имаше някаква прелестна обърканост, която ме окуражи.

Сега дойде ред на Камила да ме целуне. Тя стори това така, както никога не бе го правила. Значи, нужна ѝ е била любовта, за да покаже привързаност към мен. За миг аз почувствувах омраза към този чужденец. После разбрах, че всъщност съм му длъжница и се усмигнах отново.

— Мамо! Мамо! Колко съм щастлива! Щастлива за всичко, че съм тук, че съм при тебе и Франц! Накарахме те да ходиш чак до гарата, бедна мамо! Прости ми! Сама аз не зная какво правя, тъй съм доволна. Чакай пак да те целуна! Той намира всичко тук за прелестно: околността, къщата, всичко. А той как ти се вижда? Кажу, кажи де, нали е хубав?

— Е, Камила!

Аз стоях, облежната на автомобила. Ръката ми случайно натисна сирената. Страшният звук пак прокънтя. Аз потреперих. Камила се разсмя.

— Нали ти казвах, Франц! Ти твърдеше, че този инструмент не вдига по-голям шум от другите. Я виж мамо, която не е нервна като мен! Знаеш ли, мамо, тая работа и тя е изнамерена от него. Ще видиш още много други неща. Ние изпоплашихме тая заран и хората, и добитъка по пътя между Лимож и Монд. Голям шум вдигнахме! Аз карах. Знаем да карам. Той ме научи. А в сравнение с тази кола всички друга са детски играчки. Но ей сега и ти ще разбереш това. Колко е часът? Едва единадесет и половина. Ще обядваме по-късно, нали? Имаме време да отидем до Каренак.

— До Каренак ли, момичето ми? Че до там има петнадесет километра.

— Не съм казала, че ще спираме там. Не бой се. Ние можем да караме и още по-бързо, ако искаме. Но тая сутрин няма какво да бързаме. Аз само искам да ти покажа как мога да се оправям с тази машина. Франц, седни отзад. Мамо, ела до мен. Хоп! Ето ти на!

Автомобилът потегли с гръмотевичен трясък. После почна да се движи с равномерно и могъщо пъшкане, прилично на човешко дихание. Наистина тази машина живееше.

Пътувахме по пътя, който бях преминала два пъти тази сутрин. Затова и още по-добре можех да съдя за разликата в бързината. Първите два километра бяха изминати с един скок. Изведнъж бързината намаля. В същия миг аз чух изотзад гласа на Франц:

— Внимание!

Камила вдигна рамене и завъртя кормилото.

— Готово! С тази кола наистина човек само нарочно може да сбърка, когато завива. Наистина тук има един лош, много лош завой. Обаче аз го забелязах преди малко. Не можеш да си представиш, мамо, когато човек кара кола, колко се развива паметта му за особеностите на местността.

Сега вече пътят беше прав. Вятърът все повече се усилваше. Камила направляваше колата с двете си протегнати напред ръце и глава извърната почти назад. Наведен към нея, Франц ѝ шепнеше непонятни за мен автомобилни термини.

Ние само завихме край черквата в Каренак и после се върнахме в Магелон.

Камила скочи на земята.

— Е, мамо! Какво ще кажеш?

Не можах да ѝ отговоря веднага. Замаяна от чистия въздух и светлината, аз тъй се люлеех, че Франц ми помогна да сляза.

— Какво ще кажа ли, Камила? Че никога няма да бъда спокойна, ако сама караш това чудовище и годеникът ти не е до теб.

Франц се усмихна.

— Затова, госпожо — каза той, — аз още не съм ѝ разрешил да пътува сама.

— Разрешил ли? Я гледай, господине! Той говори като че вече е мой мъж. А освен това, как нарече ти мама преди малко? Струва ми се госпожа! А че не можа ли да намериш нещо по-интимно? Но наистина, как трябва да я наричаш? Кажи, мамо! Как мислиш?

— Но, момичето ми, че аз не съм мислила за това... Не зная...

— Значи все аз ще трябва да давам идеи и за трима ни! Весела работа! Да помислим. Майко, както всички казват? Че това е смешно, че това е невъзможно! Погледни я само, Франц! Човек би казал, че ми е сестра. Тя би могла да те нарича тате и не би сбъркала. Как тогава? О, ще видим. Това са въпроси, които се уреждат много по-добре след

един хубав обяд, а ние умираме от глад. Хайде на трапезата! Мария!
Хайде!

VII

Всяка домакиня може да поднесе каквото и да е на гости в такова душевно състояние, в каквото бяха Франц и Камила. Те няма и да обърнат внимание. И всъщност едва ли би могъл да си представи човек по-лош обяд от този, който беше поднесен тогава в Магелон. Някаква фаталност се беше намесила тогава в най-малките подробности. Отначало аз и Мария си разменяше погледи. Тя беше изпълнена с ужас, а аз само я укорявах. Обаче накрая аз се примирих и даже ми се видя смешна тази кухненска война. Обядът би бил катастрофален, ако гостите бяха други. Но този ден беше съвсем иначе! А освен това един воин беше на своя пост: виното. Моето вино от старата ми изба си изпълни дълга. Камила и Франц пиха доста, а и Мария, като разбра, че това е едничкото средство за спасение, се стараше упорито да не оставя нито една чаша празна. Аз самата следвах примера им. Всичкият ми страх, набиран през седмицата, започна да се рони. Съвсем далеч вече от мисълта да мразя Франц, аз наблюдавах учудена преобразованието на дъщеря си.

* * *

Аз и Камила винаги сме имали някои близки черти: някаква вродена болезнена сдържаност. Но докато у мен тя беше съставена от леност и фатализъм, у Камила се проявяваше агресивно и почти диво. Още когато беше дете, аз я наблюдавах, седнала на масата между баща си и мен. Тя слушаше мъртвите ни слова с презрителна усмивка, която ме ужасяваше. И ето сега това презрително мълчание се превръщаше изведнъж в луда радост. Още по-неочаквано беше, че и аз се почувствувах овладяна от този пламък. Приличах на затворен отдавна дом, чийто прозорци се разтварят изведнъж към неочаквани пейзажи. Аз се смеех, да, смеех се на безкрайното бърборене на Камила.

— Виждам ти се чудна, нали, мила мамо? Нищо още не си видяла ти. Слушай ме. Казах ти, че Франц е поляк или по-право ще стане поляк, когато изфабрикуват отново Полша. Засега той е прусак. Разбира се, страшен прусак. Роден е в Позен, Прусия. Сещаш се, освен това, че когато в края на юли 1914 година всичко се преобърна наопаки и той се е измъкнал тихичко в Швейцария, за да дойде у нас, не е получил паспорт, разбира се, от добрите вече разтревожени германски стражари посредством истинските си документи. През време на трите години, които изминаха оттогава, той никога не е чувствувал нужда да се снабди с тия документи. Да, но в деня, когато му скимна да се ожени за мен, работата съвсем се обърка. Явиха се най-различни мъчнотии все по причина на тези проклетии книжа. Не му ги искаха, когато постъпи доброволец и бе ранен в гърдите при Аргона! Тия работи би трябвало да служат вместо кръщелно свидетелство! Така си е!

Никога човек не може да се бори срещу правилници, колкото й идиотски да са те. Забележи, че лично на мен това ми е все едно. Нали знаеш, мамо, какво мисля аз по тия въпроси? В момента, когато Франц ми хареса, аз знаех за него толкоз, колкото чиновникът по гражданското състояние в Позен, който го е записал след раждането. Обаче не така мисли Франц. Той прилича на тебе, мамо: по този въпрос той иска нещата да си вървят по правилата. Накратко казано, тези книжа станаха необходими. Това зависи от компетентността на господата от полската мисия. Те са много мили, но не особено пъргави. Аз скоро разбрах, че няма да има никакви резултати, ако сама не се заема с тази работа. „Значи, искате тия книжа, малки мои агънца? Добре тогава, ще си ги получите.“ Не се ли сещаш, мамо, какво направих? Проста работа. Сетих се, че има един човек, който може да ни направи тази малка услуга. Франц е католик. И аз също. Ние сме един вид членове на един и същи синдикат. Нямахме какво да се колебая и писах на папата.

— На папата?!

— Направо. Как си представяш ти папата? Може би подобно на Зола ти си го представяш като побелял старец, който бърка някакво лекарство с голяма позлатена лъжичка? Папата е канцелария, а пък аз съм специалистка по канцелариите. Прочее, скалъпих едно заявление колкото се може по-живописно, не разбира се, с глупавата мисъл, че папата ще пролее като го чете състрадателни сълзи, но с намерението

да разсмея и предразположа кардинала, до когото то сигурно ще достигне. Най-главното е, че аз наблегнах на оная крайност, до която ще трябва да прибегнем аз и годеникът ми поради липса на книжа: конкубинат^[1]... Работата не се провлече много.

— Получихте ли вече удовлетворение?

— Не тъй бързо. Много си пъргава! Едва са изминали десет дни, откакто се сетих за това. Трябва да им се даде време на тези бедни хорица. Но за по-малко от седмица аз получих отговор, редактиран (честна дума!) по същия начин, както бих сторила аз, ако правя отчет на някой министър-радикал: „Госпожице, вие благоволихте и пр... Аз побързах да съобщя и пр... Бъдете уверени, че аз не ще закъснея, когато дойде момента и пр...“ Същите формули, същите! Само че хартията е по-хубава от тази, която сме принудени сега да употребяваме ние. Ти изглеждаш съвсем объркана, мамо?

— Не, момичето ми, не. Напротив, намирам, че много добре си направила.

— След всичко това, аз и Франц решихме, че е съвсем безполезно да чакаме в Париж резултата, още повече че настъпиха горещините. Моите началници ме насилваха да приема най-после да отида в отпуск. Не съм вземала отпуск откакто съм постъпила на служба. Аз се съгласих, защото моята комисия се събира чак на 10 септември. Дотогава съм свободна. Остава ми да редактирам отчетите за последните заседания, което ще направя тук докато си почивам от удоволствието. Положението на Франц беше същото като прибавим, че той наистина има нужда от почивка. Лекарите успяха да го накарат да приеме тримесечен отпуск. Оставаше ни само да тръгнем с автомобила, който ти вече познаваш, и ето ни!... Мамо виж: Мария ти прави знак, че кафето е сервирано на терасата...

Седнахме под дърветата. Аз и Камила се разположихме в големи плетени кресла. Франц, изправен до сградата, се любуваше на панорамата. Той ни караше да му казваме имената на всички замъци, които стърчаха като хищни птици по околните скали.

— Най-близкият замък между дърветата е Монтал. Там са кулите на Св. Лаврентий. Ти не можеш да видиш Кастелио, защото една височинка го закрива. Ей там, в дъното, замъкът, който прилича на балон, заобиколен от зеленина, е Лубресак. Не бой се, до десети септември ние ще имаме, време да ти покажем всичко това в

подробности. Там ще направим сватбеното си пътешествие. Защото ние ще се венчаем тук, мамо. Ти ще ми кажеш какво има да се нарежда със свещеника, кмета и пр., ти, която вече знаеш тия работи... Колкото по-скоро, толкова по-добре.

— Кога смятате?

— А че щом Франц получи книгата си. След петнадесет дни, най-късно след три седмици.

— Забравяш, Камила, че има формалности от твоя страна.

— Как от моя страна, мамо?

— Или от моя, ако искаш. Ние с нищо не сме се занимавали след смъртта на баща ти. Освен това, когато стана пълнолетна, аз трябваше да ти представя сметките си като твой настойник. Всичко си е оставено така, както си беше. Аз ти писах няколко пъти по този въпрос, но ти никога не ми отговаряше. Сега, когато се омъжваш, моментът е дошъл.

— Слушай я, Франц. Какво търсиш ти, бедна ми майко? Ако имаше намерение да се омъжваш втори път, както и да е. Аз намирам, че сме си много добре така. Нали, Франц? Разбира се, и той е на моето мнение. Може би ти си въобразяваш, че той се жени за мен заради сиромашкия ми имотец? Първо на първо, слава богу, аз си изкарвам сама прехраната. Той пък е на път да стане милионер. Не мислиш ли, че автомобилът, с който дойдохме, не представлява нещо като капитал? В него има едно дребно изобретение, което ще революционизира тази индустрия. Още не е дошъл моментът да се използва това откритие на едро, но като свърши войната ще видиш. Англичаните знаят това много добре, а също и американците, които му предложиха много долари. Обаче, Франц не иска и да чуе. Той ще сключи договор с Франция. Мило е това, нали? Повтарям ти, мамо, ако и ти сама не си разбрала това, Франц е истинско съкровище. И ти също. Само да слушаше повече по въпроса за облеклото си. Надявам се, че в деня на нашата сватба ще ни направиш удоволствието да напуснеш малко вечния си траур.

— Но, дете мое, не може да кажеш, че това, което днес нося, е траур.

Понеже очаквах тази забележка на Камила, през седмицата аз бях употребила свободното си време, за да попреправя малко една рокля и една шапка, останали от времето на сватбата ми. Шапката беше от оризова слама, с панделки от черно кадифе. Сложих ѝ една

бяла роза. Роклята беше от черен фулар^[2]. Аз гарнирах яката и ръкавите ѝ с черен тюл.

Камила се нахвърли именно на моя нещастен тюл.)

— Нямамо траур! Какво липсва? Бъди свидетел, Франц! Ела и седни от другата страна на креслото...

Аз стоях между двамата.

— Добре. Сега погледни я. Нали е хубава? Когато ти казвах това, ти не обръщаше внимание. Сега отговори ми: не е ли престъпно да се облича човек така? Не бой се, отговори. Искам тя да те слуша и ти да имаш влияние над нея.

Аз гледах усмихнато младия момък.

— Толкова ли съм смешна, наистина?

За пръв път се обръщах направо към Франц. Той също се усмихна. Стори ми се, че и двамата се изчервихме.

— Е, отговори де, Франц! Той не смее да каже истината. Той мисли също да те ухажва. Подлец! Но във всеки случай, бъди уверена, че той е на моето мнение. Я да видим! Шапката, както и да е, може да мине. Но роклята! Ах, тази отвратителна дантела е само тропосана... Тогава ще видиш как ще ти наглася това... Така, така, точно така...

С три дръпвания тя отпра тюла.

— Така! Сега е вече по-добре. Ти ще дойдеш, мамо, с нас в Париж през септември и ще се уплашиш от манията на провинциалистките да усложняват всичко. Нищо не разбират от красотата на простата линия... Но не е само това. Ела да те науча да се вчесваш.

Тя ме улови за главата и започна да къдри косите ми, като се бореше срещу тяхната плоскост, към която те бяха привиквали дотогава.

— Франц, нали сега видът е друг? Дай ми чантата. Наистина, когато човек има нейния цвят, може да мине и без пудра и червило. Но все едно, да видим. О, мамо, колко си смешна: погледни се, погледни се, де!

Тя ми подаде малкото си огледалце. Видях една непозната Алберта. Усмигнах ѝ се с мъка.

— Знаеш ли, мамо — каза Камила, като продължи да ме гизди, — днес човек не бива да се бои да не прилича външно на леките жени... Сега да сложим малко черно на клепките, на веждите и ще

бъде готово. Полюбувай се на тази промяна, Франц. Помисли си само какво щеше да бъде, ако тя беше облечена така, че да се очертава тялото ѝ. В сравнение с нея аз приличам на одялана дъска. Не протестирайте. Само ако можеше да направиш сравнението... Все така разстроено ли е пианото, мамо?

— Пианото ли? Защо? Не. Оня ден го акордирах.

— Пианото акордирано?! Невероятно!

С един скок Камила отиде в приемната и започна да свири.

— Потанцувайте. Потанцувайте с мама, Франц. Аз искам...

Той се приближи до мен. Аз го отбутнах с искрен смях.

— Камила, ти си луда! Нали ти е известно, че не зная никакъв модерен танц.

— Нищо. Ами стари? — тя засвири валс. — Сега вече мисля, че няма извинение. Франц, не я слушай. Тя танцува чудесно. Ето какво ти казвах! Нали е гъвкава, много по-гъвкава от мен? Да даде Бог да съм като нея на възрастта ѝ. Танцувайте още, танцувайте!

Франц ме увличаше. Аз виждах ту всичката зеленина на парка, ту слънцето на хоризонта. Камила усилваше темпото. През тънкия фулар, който малко по малко прилепваше до тялото ми, аз чувствавах все по-определено прегръдката на годеника на моята дъщеря.

Изправена на вратата на кухнята, притиснала до гърди една чиния, Мария ни гледаше с радостно учудване.

[1] Конкубинат — от лат., незаконно съжителство на мъж и жена.
— Б.р. ↑

[2] Фулар — от фр. лек копринен или памучен плат. — Б.р. ↑

VIII

Мога ли да очаквам от душата си прояснена справедливост, която ми е нужна, за да напиша следващите редове? Тайнствени неща ме плашат, когато се заемам да разказвам. Как мога да се надявам, че ще мога със здрава ръка да държа факела на истината? Ще се помъча. Ако не успея, то нека поне се знае, че съм се опитала.

* * *

На ръст Франц бе висок. Голото му чело и гърбавият нос придаваха на лицето му доста сурово изражение, обаче то се смекчаваше от кротостта на очите и почти женствената мекота на устните. Понеже съм виждала как в някои критични моменти тия устни се свиват грубо, а хубавите, весели и усмихнати очи изведнъж потъмняват като бурно небе, само аз зная с какво упорито самообладание, той бе постигнал спокойната кротост на своето изражение. Че кой би могъл да се съмнява в това? Франц се обличаше удобно и строго, като англосаксонец. Към всичко той се отнасяше ясно и определено като делови човек, който застава твърдо пред всеки проблем, за да го изучи добре. Ето каква черта от неговия характер узнаваха случайните наблюдатели. Обаче, и тези, които се сближаваха повече с него, не откриваха други черти от душевния му живот. Много хора, началниците му, приятелите, съперниците живееха с него в обикновените обстоятелства на живота, без да забележат сложността на неговия характер. Девет десети от познатите му го знаят като момък до известна степен гениален в занаята си, а в останалото мил, весел и малко наивен. Напротив, жените, колкото и посредствено интелигентни да бяха някои от тях, пак по-добре познаваха истинския Франц. Той беше много по-близко до тях. Те чувствуваха какво кипи под тая външна умереност. Те знаеха, че той е създаден, за да бъде техен господар и тяхна жертва. Колкото и заинтересован да

изглеждаше при някой делови разговор между мъже в пушалнята или в някой кът на салона, жените знаеха, че само присъствието на една от тях е достатъчно, за да почне той само привидно да слуша събеседниците си и за да се появи на лицето му сладострастна тръпка, която усилваше недосегаемата мощ на неговата усмивка. И най-силната жена чувствуваше смътно желание да избяга, когато той се откъсваше от разговора с мъжете и се приближаваше към нея. Ако в такива моменти неговата лъкатушна и предизвикателна походка можеше да пробуди мисълта за хладно направена сметка, то това подозрение веднага изчезваше пред неговата тъжна и свенлива грация. Не можах никога да разбера дали тази свенливост е истинска или престорена, обаче, във всеки случай, тя не позволява Франц да бъде класиран в съвсем неинтересната категория на професионалните съблазнители.

Той толкова не обичаше да говори за себе си, че аз се осведомих посредством Камила за главните подробности в неговия живот. Самата тя ми призна, че голяма част от сведенията е събрала случайно, защото бе разговаряла с хора от неговото отечество. Ако ставаше нужда да отговори на някой въпрос относно миналия си живот, навиците си, предпочитанията и работата си, би казал човек, че той се мъчи да се очертае с най-неблагоприятни за него краски. Той умееше да настрои против себе си всички присъстващи...

Сега виждам, че като говоря за Франц употребявам минало време, като че той вече е мъртъв...

Все ръководен от тази тактика на скромност, той не признаваше, че знае великолепно френски език и принуждаваше хората да вярват в това, защото говореше бавно, и имаше вид, като че постоянно търси думите. Всъщност той владееше до съвършенство езика и употребяваше винаги точни изрази, дори в областта на абстракцията. Той не обичаше никога да разговаря с хора, които не могат да го научат на нищо. Когато някои глупци, без да знаят с кого имат работа, поддържаха пред него някаква теза, която той би могъл да разбие само с една дума, Франц слушаше с такава усмивка, че другите я смятаха за одобрение. Всъщност неговата привидна кротост винаги беше основана на някаква жестокост. Като говоря така, аз съвсем не чувствувам, че съм жестока спрямо него. Мисля, че досега съм била

строга само към себе си. Нямам намерение да очерням Франц. Даже и да исках, зная, че не бих могла.

* * *

Той произлизаше от едно от най-почтените полски семейства на източна Пруссия и още от детинство открил у себе си това, което повечето техници презират — жаждата за образование. Още съвсем млад, той се записал във висшето индустриално училище в Данциг. Но чистата теория не можела вече да го удовлетвори.

Един ден родителите му узнали с учудване, че той е постъпил като прост работник във фабриката на Денц, дето се изработваха знаменитите дизелови мотори, прочути из цяла Европа. След завършването на стажа той имал щастието да го приемат почти веднага като механик-инженер по службата на изучаванията в „Daimler Motoren Gesellschaft“. Това дружество, чийто център е в Унтертюркхайм, близо до Щутгарт, е познато в цял свят. То именно фабрикуваше автомобилите, известни под името мерцедес. Франц бил натоварен със специалната служба за маршрутните автомобили. Няма още тридесет години. Макар че беше много скромен и необщителен, той обичаше да си припомня с известна гордост тоя период от живота си. Там именно, от 1913 до 1914 година, между Лудвигсбург и Унтертюркхайм той провел изпитанията на една нова кола, която подготвил при най-строга секретност с малка група предани работници. С голяма мъка успял да издействува от началството си тая кола да бъде допусната в опитната Лионска обиколка за голямата награда на френския автомобилен клуб. Колата твърде леко победила всички други и била класирана първа. Франц вече бил сигурен в бъдещата и бляскава кариера. Но това било през 1914 година, а след няколко седмици войната избухна.

Според мобилизационното си назначение той бил причислен към един тежкоартилерийски полк, като началник на автомобилната тракция и сигурно в никой случай нямало да отиде на поста, си, защото Германия не обича да излага избраните си хора и да ги губи безполезно. Тогава се пробудил другият Франц, възпламенен от стария полски иредентизъм^[1]. Това е най-буйният и най-симпатичен период

от неговия живот. Той минал в Швейцария, после във Франция, постъпил в първи полк на чуждестранния легион, влязъл за пръв път на 2 ноември 1914 година в окопите пред Кран с едно отделение, съставено от странни войници с руси бради и златни очила и командвано от един фелдфебел негър. „Разбира се, аз нямах намерение да прекарам с тях войната, разказваше той на мен и на Камила, когато ние успяхме да го накараме най-после да заговори за миналото си. Знаех много добре, че ползата, която можех да принеса с истинския си занаят, щеше да бъде по-голяма. Но исках предварително да докажа, че не за да не се бия аз бях дезертирал. Освен това, необходимо е за един мъж да види доброволно смъртта малко по-отблизо. Разчитах на случая, след като добия тази опитност, да получа служба по-близка до моите способности.“ Този случай се явил през февруари 1915 година при настъплението към Париж. Франц бил ранен в десния бял дроб. На другия ден го познал шофьорът на камиона, който го пренесъл към първия превързочен пункт. Тоя шофьор бил именно един от френските автомобилисти, участвували в Лионското състезание. Опитали се да му внушат, че се заблуждава, но доброто момче упорствувало. То било възнаградено за своето упорство, когато раненият дошъл в съзнание и могли да го разпитат. След като постигнал определената си цел, Франц вече на драго сърце съобщил истинското си име.

Започнали да се грижат за него. Към края на пролетта той вече бил здрав. Това било в оня момент, когато френското правителство започна да допуска, че войната ще бъде продължителна и че няма да бъде спечелена без индустриализацията ѝ. Изтеглиха от предните линии инженерите и учените, които още не бяха заспали вечен сън. Приключението на Франц вдигнало малко шум и предизвикало някои ласкави симпатии. Когато, съкращавайки оздравяването си, той се поставил на разположение на военното министерство, наградили го с ордена на почетния легион и го назначили в Шале Мьодон, при техническата аеропланна секция, заради това, че той познавал авиационните мотори мерцедес, произхождащи от мотора създаден от него. След няколко месеца го назначили за съвещателен член в комисията за автомобилните материали, заседаваща в министерството на общите сгради. Там именно той се запознал с Камила. Той работил без умора. Имал вече възможности да прави лични проучвания, като в същото време участвувал като технически съветник в пет-шест

комисии и служби. Най-после в началото на лятото през 1917 година успял да създаде тип на кола, чийто мотор е отзад — на мястото на багажника. Първият току-що излязъл от фабриката модел от тая кола беше малкото чудовище, което доведе него и Камила в Магелон. Франц обичаше да повтаря, че при изчисленията си прибягнал до съдействието на дъщеря ми. Тя протестираше, но лесно беше да се види, че никоя друга похвала не би й била по сърце като тая.

На това отгоре Франц бил принуден да прекрати работата си. Много скоро след раняването той се заловил за работа. Изнурителният труд, а също така и непазенето при изпитанията на новата кола станали причина наново да се лекува. Осъден от лекарите на повече от тримесечна почивка, той се възползувал от нея, та да дойде с Камила в Магелон. Но пълният с книги и книжа сандък, който пристигна на другия ден, показваше, че той няма намерение да стои съвсем без работа през тоя период.

Когато пристигнаха в Магелон, дали Камила вече беше принадлежала на Франц? Колко пъти съм си задавала този въпрос, който странно надминаваше законната грижа на една майка. Но нищо в сегашното им държане не можеше да ми даде ключа на един проблем, който исках упорито да разреша, дните им бяха като дни на големи деца през ваканцията: разходки с автомобил, лов на риба и на речни раци по планинските порои — те постоянно ме канеха да ги придружа. Отначало отказвах, като се извинявах с домашни причини. После, малко по малко аз се присъединих към тях. Колко кратки ми се виждаха тези разходки! В началото на разходката аз бивах радостна, но колкото повече се мръкваше, някаква безкрайна мъка почваше да ме души. Вечеряхме и след това подхващяхме разговор на терасата. Малко по малко усещах с ужас, как замира разговорът. Трябваше да се прибирам в стаята си. Един безпогрешен часовник звънеше в салона. Напразно Камила ми казваше: „Можеш да останеш още няколко минути с нас, мамо!“ Аз все пак чувствавах, че ще дойде миг, когато вече не ще мога да стоя. Те ме целуваха. Аз отивах в стаята си. Не палех лампа заради нощните пеперуди. От балкона си им казвах последно лека нощ. От там продължавах да ги гледам, когато нощта беше светла. В тъмна нощ виждах червените точки на техните цигари. Чувах гласовете им. Гласът на Камила беше ясен и свеж, а на Франц — глух и напевен. Говореха за работата си, за своите проекти и,

признавам, не можех да се сдържа да не смятам тия разговори много положителни за две любещи се създания... Но навярно те водеха такива разговори от уважение към старата жена, която се готвеше да спи горе в стаята си...

На първия етаж на Магелонската ни къща има четири стаи. Те са разделени е коридора по две от всяка страна. Едните гледат към терасата и долината, а другите — към градината и планината. Стаята на Камила беше от същата страна като моята. Към десет, понякога към единадесет часа чувах Камила да казва:

„А сега, да отидем ли малко да поработим?“ Чувах шума от стъпките им по пясъка. След това се качвах по стълбите. Как силно се разтупваше сърцето ми! Отде идеше това вълнение? Дали наистина това беше от мъка, че съм прекарала такъв живот, че вече съм побеляла жена и че чувствавам сърцето си сломено, а тялото отпуснато? О, тайна на къщите, в които никакъв шум не се чува и в които никой не спи! В Магелонската ни къща стените са тъй дебели, че беше почти невъзможно да се чуе звук от една стая в друга. Това разбихах най-добре сутрин, когато Мария чистеше със селяшка несръчност тоалетните принадлежности в съседната стая. Не можех значи да зная в коя стая се събират Камила и Франц, нито пък в кой час се разделят... Имаше обаче стъкла над вратите. Благодарение на светлината, която се пръскаше из коридора, аз можех да разбера в коя стая гори лампата. Желаях я, в същото време се боях от изчезването на тази светлина, която потапяше къщата в още по-непоносимо мълчание... На сутринта, когато се събирахме на закуска, аз бледа и разстроена, те весели и естествени като винаги — наблюдавах ги изпод око, слушах ги как подновяват вчерашните си разговори, като че нищо не е било. Те хвалеха благодатта на Магелонските нощи, чистия въздух, който бил по-добър от въздуха на всяко друго познато на тях място. Аз се радвах заедно с тях и се сърдех за заслепението им. Можех ли да подозирам настойчивостта, с която един от двамата не преставаше да дебне най-малките признаци на промяна, които се явяваха у мен?

[1] Иредентизъм — от ит. — политическа доктрина, която е против оставянето на територии, населени с една народност, под влияние на друга народност. — Б.р. ↑

IX

— Най-после, мамо, и ти се облече в нещо прилично. Чакай да те видя хубаво. Както виждаш, това не е кой знае колко мъчна работа.

Камила се въртеше около мене, приближаваше, дръпваше се от време на време, за да прегледа скромната ми и проста рокля от люляково и бяло жарсе. Аз не исках да плаша нашия край с тоалетни нововъведения. Но тъй като се съгласих да придружавам Франц и Камила при техните разходки с автомобила, трябваше да приема също така и облекло, необходимо за този род удоволствия. Страшният малък автомобил ни отнасяше на все по-големи и по-големи разстояния. Преди седмица ние бяхме спрели внезапно пред казиното на един знаменит воден курорт тъкмо, когато хората пият чай. Камила беше поискала също да изпие чаша чай. Терасата беше препълнена с хора. Оркестърът свиреше. Двойките танцуваха под дърветата. Камила беше много практична и не ми направи забележка веднага, но аз скоро, разбрах, че моят черен жакет съвсем не е подходящ за подобно място.

— Франц, Франц! Моля ти се остави малко автомобила си и ела да се порадваш на мама!

— Е, Камила, не ставай смешна!

— Това съвсем не е смешно. Напротив. Ето, Франц, погледай я. Нали е мила сега? А каква шапка ще сложиш?

— Токата от сиво кадифе.

— Кадифе и жарсе? А защо не от плат? Почакай малко, ще нагласим и това. Оня ден като минавахме през Мон-Дор видях в един магазин чудесна шапка от виолетов плат. Помислих си още тогава, че тя ще ти отива много добре. Още тази седмица ще отидеш пак в Мон-Дор и ако тази шапка е продадена ще намерим подобна на нея. Решено. Мълчи, по този въпрос, ти нямаш право на глас. Още веднъж браво за роклята! Много е добре. Къде я намери?

— Сама си я направих.

— Това показва, че ти притежаваш чувството за линия и ако се прикриваш понякога, правиш това, защото така си — искаш. Кога я

направи?

— Имах доста свободно време за това, докато ти работеше с Франц.

— Е, Франц, момчето ми, този камък вече се хвърля в нашата градина! Прощавай, бедна ми мамо. Но нали знаеш, Франц не може да стои свободен. Пък и един автомобил като неговия не може да бъде създаден току-така изведнъж.

— Пак за този автомобил? Наистина той е най-галеното нещо в Магелон. Че какво още му липсва? Той надминава всички, които срещаме, едва можем да ги забележим като минават.

— Какво му липсва ли? Още много неща, мамо. Слушай ще ти обясня...

— Нали знаеш, момичето ми, че това е безполезно. Ето вече сто пъти се опитваш. Нищо не разбирам...

— Защото не си даваш труд да разбереш. Но, дявол да го вземе, ще успееш най-после. Освен това, не се преструвай, че не те интересува. Ние знаем много добре, че нашата кола те интересува! Първият път, когато я видя, ти се заплесна пред нея. Ти дори не ни чу, че идем, сякаш автомобилът те беше хипнотизирал. А щом сме заедно е теб, се преструваш, че не се интересуваш от него...

— Камила, говориш глупости...

— Така ли? Добре тогава, ще видим. Ела тук по-близо. Ако не разбереш, значи наистина упорствуваши. Да видим какво е това! Няма нужда да се смееши...

— Отговорът не е много мъчен. Това са колелата.

— Благодаря за осветлението. Но какво особено има в тези колела?

— Много често си ми повтаряла това. Тия колела са предни. На другите автомобили тласкащите колела са задни, а предните са само за направляване. В тази кола предните колела са едновременно и за бутане, и за направляване.

— Много добре. А запалването? Как става то?

— Камила, моля те, не досаждай на майка си!

— Ти ме остави на мира. Нали виждаш, че иска да разбере всичко? Това е запалване с искра, система. Досега се употребяваше само при газовите мотори. Франц пръв се сети да го приложи при автомобилите. Не говоря за мотора. Той е отзад. Знаеш вече, че е

съвсем особен. Състои се от осем цилиндъра и две зъбни оси, които задвижват приемателните и изпускателните клапи... Това вече за теб е неясно, както ти е непознат и староеврейският език. Но сигурно ще можеш да ми кажеш колко скорости има?

— Четири скорости напред, една назад.

— Как се променя скоростта?

— Как се променя ли?...

— Да. Гледай. Това не е мъчно. Ето с тази ръчка, сложена върху двигателното колело. Тя управлява един електрически сервомотор...

— Камила, уверявам те, тези подробности не са по силите ми...

— Добре. Засега знай само, че като изключим лоста за промяна на скоростите, карането на колата е вече много лесна работа. Друго. Какво е това?

— Спирачки.

— По какво се отличават?

— Действуват на четири колела и са хидравлически.

— И от това е тяхната необикновена мощ. Чудесно. Наведи се малко. Ето маслената канализация, която осигурява хидравлическия натиск. Разбра ли?

— Горедолу.

— Какво не разбираш?

— Какво ще стане, ако в канализацията няма масло.

— Естествено, спирачките няма да работят...

— Значи, ако при заминаване човек забрави да провери?...

— Чуваш ли я, Франц? Знаеш ли, мила мамо, че ти засегна един от най-важните въпроси. Разбира се, че трябва да се направи нещо. И наистина сега Франц се занимава с изработването на такъв механизъм, който ще предупреждава автоматично шофьора за липсата или за недостатъчността на масло. Не бой се, всичко е предвидено. Искаш ли Франц да ти обясни проекта си?

— Наистина, Камила, стига за днес. Тъй като утре сме решили да ходим на разходка, майка ти ще седне до мен и макар че това много не я интересува, ще ѝ дам разясненията, които поиска.

— Добре тогава. Утре ще идем до Мон-Дор за шапката! Какво ще кажеш, мамо?

— Ще кажа, детето ми, че утре не ще мога да дойда с вас. Мисля да отида при нотариуса. Не забравяй, че дните минават и че аз имам да

уреждам с него цял куп въпроси за сватбата.

— А, ако е само за това, ти имаш доста време, мамо. Книжката на Франц не са още пристигнали. Като си помисля само, че ни ги обещаха за 25 юли, а сега сме 6 август! Винаги се повтарят все същите истории, когато човек има работа, с която и да било администрация. По отношение на точността папската канцелария прилича на всички други.

* * *

И тъй, виждате добре, че самата Камила, или по-скоро силата на обстоятелствата ми наложиха едно превъплъщение, с което аз самата бих се подигравала, ако някой ми бе споменал за това преди две седмици. Когато си спомням за най-дребните епизоди от август, виждам, че през тия няколко седмици именно земята и съдбата се изменяха пред моите учудени и трескави очи. Всичко, като почнем от величествената гледка до най-незначителната подробност, от луната, плаваща между сребърните облаци, до пухчето за пудра, забравено от дъщеря ми върху някоя пейка в градината — всичко спомагаше да се открие пред мен съществуването на друга, непозната вселена. Светът, в който бях живяла досега, беше строга подреден и мрачен. На хората и нещата, които се намираха в него, човек можеше да закачи етикети като в някой евтин магазин. Можете без разочарование и без радост да се снабдите с най-незначителните жизнени потребности. Новият свят беше един от ония ориенталски пазари, на които килими и скъпоценни камъни се преплитат с цветовете, що се излъчват. Някои откриват тоя нов свят към двадесетата си година, а аз, тревожната пътница, се доближих до него едва след като минах четиридесетте. Сега вече зная, че в този свят не се прониква със скръстени на гърди ръце. Невинният детски рай, религиозното усърдие на младежките години с техния мирис на тамян, падат внезапно като грубо платно, зад което се открива истинският рай, изпълнен с бликащи извори и с ефирни и голи форми. Човек спира смутено с разплакани очи. Тогава вече прилича на овчаря, който дотогава е мислил само за броя на овцете си и изведнъж се изправя пред езеро, дето се къпят нимфи. Сладко и гибелно преобразование. Жената става играчка на любим тиран, който ви

принуждава за своето удоволствие да обичате дъждовните и да мразите слънчевите дни. Тя е щастлива, потисната, уморена. Би желала да види отново всички места, дето е минавала, да прочете пак всички книги, които е чела, защото вече знае, че никога не е виждала местата както трябва, нито пък е разбрала добре книгите. Аз бродех сред един свят, който вече не можех да позная, свят, който е престанал да се храни от блудкавата природна светлина, за да блесне внезапно сред мрачната и лъчиста светлина на любовта.

* * *

Дните, които някога ми се струваха отчайващо дълги, станаха изведнъж страшно къси. Не успях вече да се справя с всички грижи, които бях увеличила като че за собствено удоволствие, обзета от страшна жажда за дейност. През сутрините, когато не пътувахме из околността с автомобил, Франц и Камила спяха щастливо до късно. Въпреки продължителното ми безсъние, аз бях на крака още от зори. Възползвах се от часовете, през които оставах сама с Мария, за да направя къщата по-привлекателна и удобна. Магелон също така се преобразяваше. Цветята, които досега вехнеха из градината, вече кичеха стаите. Необходими бяха петнадесет дни за инсталирането на баня и тоалетни. Това преустройство трябваше отдавна да направя, тъй като изворът, който снабдяваше къщата с вода беше съвсем близко в планината и играеше роля на резервоар.

При всяка промяна Камила и Франц радостно пляскаха с ръце.

— Знаеш ли, Камила, че никога вече няма да си отида оттук — казваше весело Франц.

— Кой те задължава да си тръгнеш преди 15 октомври, когато изтича отпуската ти?

— А ти?

— Ти знаеш много добре, че моята комисия има заседание на 10 септември. Това е работа за една седмица. Не виждам каква нужда има да се уморяваш с двойно пътуване за такова малко време. Разбирам, ти се докарваш... Искаш мама да те покани... Кажу му, мамо! Нали може да остане?

Промълвих:

— Разбира се.

Тоя разговор (винаги ще си го спомням) ставаше един следобед, тъкмо си допивахме кафето на терасата. Бях облечена в рокля от бял муселин, а на шията ми висеше кораловата огърлица от прабаба ми, креолката. Бях вдигнала ръце и държах едно клонче шипка, за да си откъсна цветя. В тоя момент изпитах странно усещане — необикновено смущение, което човек изпитва, когато усеща зад себе си, че някой не изпуска от очи и най-незначителното му движение. Обърнах се. Камила ме гледаше.

— Какво ти е? — казах аз с усмивка, която правеше гласа ми да звучи странно. — Би казал човек, че никога не си ме виждала. Какво ти е?

Тя продължаваше да стои неподвижно. После чух гласа ѝ, нисък, почти глух и в него имаше нещо като тревога:

— Франц, погледни мама. Погледни я колко е хубава. Мамо, колко си хубава днес, боже мой!

Х

Август беше към края си, а също и лятото. По всичко личеше, че зимата ще бъде сурова. Сутрин полето се пробуждаше покрито с гъста сива пара. Прелетните птички, които обикновено се виждаха само в края на октомври, започнаха да се явяват, а септемврийските изчезнаха. Гълъбите почнаха да прехвърчат по-рядко. Селяните палеха тревата по потъмнелите нивя. Димът се смесваше с мъглата и разпръскваше миризма на влага и на изгоряло, тъй характерни за зимата.

Камила повтаряше:

— Мамо, докато съм в Париж, не бива да позволяваш на Франц, да върши глупости.

И наистина при първото застудяване Франц почна да ни безпокои. Беше почнал отново да кашля и по начина, с който слагаше ръка на гърдите си, разбирахме, че раната му го измъчва. През деня лъчистото слънце разпръскваше нашия страх. Но щом мръкнеше, почвахме отново да се боим. Имаше вече седмица откак бяхме прекратили разходките с автомобила.

— Миналата нощ — продължаваше Камила разгърнала някакъв вестник — температурата в Бове е била три градуса, а в Париж — пет. Това не е нормално за сезона. Сега виждаш нали, че имахме право като решихме да останеш тук през моето отсъствие...

— Че аз още не съм дал съгласието си — възразяваше Франц.

— Ние го решихме вместо теб. Остава ти само да се подчиниш. Че и каква работа имаш там? Трябва да искам продължение на отпуската си до края на месеца и по-прилично е да сторя това лично. Когато това става писмено прилича на изнудване. Какво? Какво има да кажеш? Да не мислиш, че не мога да пътувам сама? Ако е необходимо някой да дойде с мен, не ще бъдеш ти, а мама, която е ходила в Париж само веднъж и то още едно време. Мамо, не би ли искала да дойдеш и да направиш сама покупките си за зимата?

— Ти знаеш много добре, Камила, че сама можеш, да ги направиш. Дадох ти списък, а пък колкото до пробите ти имаш моя ръст. Оставям всичко на тебе.

— Проби, проби! Да знаеш само колко време отнемат те! Не искам да отсъствам повече от седмица, а ще ми трябват най-малко три дни, за да тичам за теб в Бон-Марше и Прентан^[1]. Освен това заради господина ще трябва да отида и в полската мисия. С голямо удоволствие бих ги наругала. Чудно защо още не пристигат тия книжа!

— Повтарям ти, че няма защо да си правиш тоя труд — казваше Франц, който като че се боеше да не би Камила да извърши някаква глупост. — По-добре ще е, ако им пиша.

— За да не ти отговарят ли? Не. Искам да ми е чиста съвестта. Искам да зная коя е причината за това закъснение. Басирам се, че в Рим са направили необходимото и че документите ти са забутани из техните канцеларии. Докато чакаш, мамо, ти ще можеш най-послед да се занимаеш с нотариуса. Време е вече.

— Как, момичето ми! Ето вече повече от десет пъти откак ти предлагам да направя необходимото. Спомняш си, нали, че постоянно си ми казвала, че работата не е бърза.

— Знам, знам... Знам също така, че ако работите вървят все така, ние никога не ще се оженим. Както и да е, няма какво да се ядосваме. Сега сме едва 29 август, а аз заминавам на 8 септември. Дотогава навярно ще получим някакви новини...

* * *

Пощата получавахме от малкия град, който отстоеше на една левга от Магелон. Писмата се раздаваха по два пъти на ден: сутрин и към седем часа вечерта. Разбира се, раздавачът минаваше през Магелон само веднъж, по пладне. Докато бях сама и очаквах от време на време писмо от дъщеря си, аз бях свикнала с това бавно получаване на пощата. Но Камила и Франц съвсем не бяха като мен и всяка вечер отиваха в града, за да получат писмата и вестниците от пощата и да прочетат бюлетина, който в три часа се закачваше в кметството. Благодарение на техния автомобил, тази разходка им отнемаше не повече от четвърт час. Откакто Франц беше принуден да се грижи

повече за здравето си, Камила отиваше сама и караше с пълна скорост малкото чудовище. Така тя се бавеше още по-малко.

Тая вечер тя тръгна по-рано от обикновено, понеже имаше доста работа в града и между другото трябваше да се отбива и в аптеката заради Франц.

Остави ни двама на терасата.

— Няма защо да ме чакате навън — каза тя. — Мамо, бъди така любезна и щом се стъмни, накарай този господин да се прибере вътре.

Франц пушеше. Погледът му се рееше зад оградата, над потъмнялото поле. Слънцето залязваше. Откъм потъналата вече в мъгла ливада се чуваше звънецът на една крава, но тя не се виждаше. Стадо овни мина по пътя.

Франц запали втора цигара. След като Камила излезе, ние не бяхме разменили нито дума. Разбрах, че трябва да наруша това мълчание, през време на което чувствавах, че вече не съм господарка на сърцето си.

— Не е добре да се пуши толкова.

Той се усмихна покорно и хвърли цигарата. Вслушвах се отчаяно и желяех, както се желяе спасение, скоро да чуя свирката на автомобила, който ще донесе Камила.

— Вие сте добра към мен — каза най-после Франц.

Не отговорих нищо. Той продължи:

— Само да знаехте колко съм ви благодарен, че ме приехте по тоя начин!

— Годеникът на Камила е тук, като у дома си, нали? — прошепнах аз със слаб глас и разбрах, но твърде късно как неумело постъпих.

— Годеникът на Камила — повтори той.

Четири или пет метра отделяха креслото ми от неговото. Последната си надежда вложих в това разстояние. Той продължи:

— Наистина ли направихте всичко това само за годеника на Камила?

— Ако не беше тя, ние нямаше никога да се запознаем — отговорих аз с тон, който се мъчех да бъде сух. Този път се осмелих да го погледна.

Той извърна очи с кротко огорчение.

— Разбира се — прошепна той. — Разбира се...

В същия този миг го задави кашлица. При движението, което направи, за да сложи ръка на гърдите си, завивката, която Камила, преди да тръгне бе метнала на раменете му, падна на земята.

Завтекох се да я вдигна.

— Лошо ли ви е? — попитах аз.

Той поклати глава.

— Не. Малко... Нищо. Извинявайте, че ви разтревожих така! Моля ви се, оставете завивката, не ми е студено.

Аз не го слушах.

— Напротив, настоявам да се завиете. Какво ще каже Камила? Впрочем вече е тъмно. Да се приберем, така ще бъде по-добре.

— Още една минута! — молеше той. — Тъй ми е добре тук.

— Да, но тогава слушайте...

Аз прибрах над гърдите му двата края на завивката. Той се възползува от това, че бях наведена над него, улови ръцете ми и ги целуна.

В тоя миг, заклевам се, и може би това беше едничката ми защита, движението, което направих, за да го отблъсна, беше искрено, спонтанно. Но той продължаваше с нежна упоритост да държи ръката ми до устните си.

— Франц!

Той продължаваше да стиска ръката ми, но поне за миг престана да я целува.

— Колко съм щастлив! Усетихте ли, че ме нарекохте по име? Никога по-рано не сте правили това.

— Пуснете ръката ми!

— Ръката ви ли? Че откога ми е забранено да целувам ръката на майката на Камила? Не целувам ли аз тази ръка всяка сутрин и всяка вечер пред нея? Какво? Какво има? Какво ви е?

Паднах на колене на пясъка. Той скочи. Мъчеше се да ме прегърне, може би с намерение да ме вдигне.

— Моля ви се. Какво ви е? Аз по-скоро би трябвало да...

Веднага след това се чу шума на автомобила, който завиваше по пътя. След три минути Камила щеше да бъде тук. Знаех това, уверена бях в него, обаче не бях способна да направя нито едно движение. Франц ме вдигна и ме отнесе до моето кресло.

— Свестете се. Необходимо е... вие знаете... Тя пристига.

Гласът му не беше вече така гальовен като преди малко. Ниско, заповеднически и тревожно, той повтаряше: „Трябва! Трябва!“ И изведнъж аз чух, че гласът му се мъчи да стане естествен и весел. Той извика:

— А, най-после! Ето я и Камила.

Камила скочи от автомобила, спрян както винаги с бърз и точен удар на спирачката пред терасата и тръгна към нас. Не я гледах. Очаквах с ужас първата ѝ дума, за да разбера по звука на гласа ѝ дали се съмнява в нещо.

— Как, тук ли сте още? Има близо час откак съм тръгнала! Човек може да замръзне на тази тераса!

Тя видя завивката при нозете на Франц.

— Така ли трябваше... — започна тя.

— Завивката падна, като станах да те посрещна. Хайде, Камила, не се карай. Не бъди лоша.

— Много добре, много добре! Ето ти писма и вестници, лошо момче! Разбира се, няма нищо нито от поляците, нито от папата. Но в замяна на това ходих при нотариуса. Той ще те чака вдругиден, мамо. Задължава се да уреди всичко така, че след две седмици, като се върна от Париж, да ни остане само да подпишем... Я, какво ти е?

— Нищо. Струва ми се, че съм настинала, Камила.

— Туй то! Натоваших те да се грижиш за Франц, а ти...

Тя се приближи. В пълната вече тъмнина аз чувствувах почти до мен нейното тъй чисто, тъй искрено лице. С нечувано усилие, успях да се усмихна. Камила продължаваше да ме гледа.

— Бедна ми мамо — каза тя най-после, — ти няма също да се разболяваш, нали? Хайде стига сме вършили глупости тая вечер. Да се прибираме.

* * *

Седмицата мина без особени събития. Времето се поправяше и Франц също започна отново да работи с Камила.

Както вече казах, тя бе определила да замине за Париж на 8 септември. На 6, през време на вечерята, тя разговаряше с годеника си за усъвършенствованията, които бе направил още по машината си.

— Много съм доволен — казваше Франц. — Ти разбираш преимуществата на тази система за охлаждане с радиатор, сложен върху покрива на автомобила. За усилването, струва ми се, че ще се спра на едно усъвършенствуване на натиска тип Руте. А, ето едно много важно нещо: ти знаеш, че ние фабрикуваме буталата и лостовете от сплав електрон, поради лекотата. Трябва да знаеш, като се вземат предвид грамадните поръчки, които тази фабрика има да извършва за военни нужди, дали ще може да ни доставя нужните количества, от които ще имаме нужда. Дружеството се намира на улица „Ла Файет“ номер 132. Бъди така любезна, мини оттам и...

Камила си играеше с ножа.

— Ако не виждаш някакво неудобство в това — каза тя. — Ние ще пишем на дружеството.

— Да пишем ли! Уверявам те, че е по-добре...

— Ще ти обясня. Когато ви говорих за отиването си в Париж, мама и ти ми, повторихте няколко пъти, че бих могла да се освободя от това пътуване и, че като се пише на някои хора, могат да се добият същите резултати, както ако човек отиде при тях: и тъй аз размислих. Отстъпвам пред вашите доводи. Няма да замина.

[1] Известни магазини е Париж. — Б.пр. ↑

XI

Първите дни на есента бяха по-хубави от последните на лятото. Кашлицата на Франц беше преминала, но тя бе заместена с отпуснатост, с отвращение от работата. Ориенталският му характер се прояви отново. След обяд главно спеше и ставаше само за да изпуши безброй цигари на терасата. Той оставяше Камила да работи сама върху документацията, пристигнала от Париж едновременно с продължаването на отпуската, поискана от нея „поради лични нужди“. Не зная какво си говореха, когато останеха сами, но пред мен те никога не отвориха дума за заминаване от Магелон, нито за закъснението, наложено на сватбата им, поради забавянето на нужните формалности. „Като се оженим, ще направим това, или онова...“ — задоволяваше се да казва от време на време Камила със съвсем безразличен вид.

Понякога тя излагаше пред Франц някои неща, които бяха във връзка с кореспонденцията, с финансови и индустриални дружества, чието сътрудничество му беше много необходимо за лансирането на новия модел автомобили. Камила като че не забелязваше безразличието, с което той я слушаше в момента, когато с ясения си и точен език тя му представяше някое изложение, винаги одобрявано от него. Ако тя изпитваше някакво учудване или мъка, с какво самообладание скриваше всичко! Тя пак се бе превърнала в сдържаната и мъжествена Камила, каквато я познавах преди годежа. Страхът ми след сцената на терасата малко по малко се разпръсна. Остана само нещо като смътна мъгла, приличаща на онази, която лежи над езерните води в началото на бурен ден. Вместо да застане между Франц и мен, Камила като че съзнателно подпомагаше нашата близост.

— Мамо — каза ми тя един ден, — Франц прекарва криза, от която няма какво да се безпокоим. Неговата деятелност е забележителна, но не прилича на американската, която напомня истинска добре смазана машина. Неговата деятелност зависи от моментната нагласа. Зная периоди, през които той е бивал неспособен да събере две идеи, да напише едно писмо. Но после спечелва с един

удар изгубеното време. Най-важното нещо сега е да го разсейваме. Зная, че обича много лова. Нали го виждаш как подскача, само като чуе гърмеж на пушка в полето? Сигурно в околностите има някой добър стар браконьер, който би могъл да му достави необходимото удоволствие, а и отначало да го направлява.

Лесно намерих браконьер. Камила имаше право. За няколко дни Франц се преобрази. В нашия край имаше много дивеч, понеже ловът беше забранен от началото на войната. Разрешаваше се само ловът на глигани и други животни, които се смятаха за вредни. Много скоро Франц вече нямаше нужда от водач. Сега вече прекарваше, по-голяма част от своите дни из горите.

— Хубава работа — каза ми Камила една вечер към седем часа, когато той още не беше си дошъл. — Сега пък прекалява със скитането. Наближава октомври и не бива той да остава така до късно навън. Ако можех да ходя с него, бих го надзиравала, но, нали виждаш, че имам извънредно много работа. Не би ли се съгласила ти да го придружаваш от време на време и да го караш да се прибира по-рано?

— Аз ли, Камила! Какво говориш? Първо на първо, аз ще му преча, не съм добра пешеходка. Не зная дали бих могла...

— Та тъкмо това е и необходимо. Той ще се принуди да се съдържа, за да не те изморява много. Това, разбира се, няма да е особено забавно за теб, но аз ти искам услуга. Позволяваш ли да му поговоря?

— Да. По-добре ти да говориш с него.

Франц показа точно толкоз учудване при този въпрос, колкото беше необходимо. На другия ден аз излязох с него. Камила ми даде една къса рокля, а той сам зави на краката ми навоите.

— Ще се мъча колкото е възможно по-малко да ви въвличам из гъстите храсти — каза той весело. — Но все пак трябва да си знаете, че невинаги ще се разхождате из градина. Горите тук са по-диви отколкото предполагам, почти колкото нашите стари гори в Литва, дето някога убих първия едър дивеч. Бях на дванадесет години...

Ако тия чудни дни, които прекарах с Франц в планините и горите, не бяха начало на толкова ужас, щях да запазя за тях много добър спомен. Там чувствавах, че ставам друга жена и в същото време откривах места, близо до които бях живяла десет години, без да подозирам съществуването им.

Закусвахме рано, после потегляхме с автомобила. До мен стоеше ловджийското куче, което бяха заели на Франц. Пътят беше стръмен. Долината, равнината изчезваха зад нас и скоро ние влизахме в тъмната страна. От всички страни ни ограждаха гори. В дъното на пропастта бучеше поток. След час, подскачайки от камък на камък, ние го пресичахме. Въздухът беше чист и студен. Франц оставяше автомобила на пътя до една къщичка и селяните го пазеха, а ние почвахме да се катерим. В това мълчаливо растително царство нямаше жива душа. Рядко прехвърчаха птици и Франц ги именуваше. Той се прицелваше усмихнато в тях и по този начин ми показваше, че ако поиска може да ги застреля. Но веднага после сваляше дулото и запазваше патроните за по-достойна цел.

Най-после стигахме дъното на мрачна пещера. В нея царуваше сезон, който не е есен, защото там не прониква слънце, не е и зима, защото дърветата бяха разлистени. Обрулените от вятъра листа бяха образували тъмна купчина на земята, в която потъваха краката ми. Водата течеше между къпините, промъкваше се безшумно под гъбестите мъхове и мълчаливо се изливаше върху огромни зелени скали, приличащи на гигантски черепи. Трябва да протягате ръце напред, за да си отворите път между лианите и папратите. Понякога, когато някоя шишарка падне до вас, ако вдигнете бързо очи, можете да забележите горе на дървото червената козина на някоя малка страхлива катеричка, току-що напуснала своето съкровище.

Франц тръгваше напред. Като стигнеше до едно място, дето проломът се разделя на две и образува нещо като пачи крак, той спираше.

— За мое щастие — казваше той, — ако ги видим днес, то ще бъде оттук.

С каква предпазливост ми помагаше той да достигна до скалистия балкон, който надвишаваше урвата с два-три метра. Там ме караше да седна върху купчина пожълтяла папрат. Сам той сядаше до мен, с пушка между нозете. Кучето се взираше до него и почваше очакване, което аз никога не намирах, за достатъчно продължително.

Както очите свикват с тъмнината, така и нашите уши почваха малко по малко да отличават различните шумове сред тишината: един лек шум, шумът на водата, друг още по-лек — вятъра и един тъп — на падащ върху земята жълъд.

Франц клатеше глава:

— И днес няма да ги видим.

В думите му нямаше никакво разочарование. Колко му бях благодарна за това. Той го чувствуваше. Усмиваше ми се. Малко по малко мълчанието на пусията се нарушаваше. Говорехме си. За какво си говорехме? О, не очаквайте да си кажа всичко! Не съм достатъчно закоравяла престъпница. Не мога да забравя, че по това време Камила беше още там. Но все пак измежду тия думи има някои, които мога да предам без срам. Това бяха страстно любопитните ми въпроси за неговата младост и детинство. Мога да предам също и неговите отговори. Слушах хармоничния му глас, пълен с носталгия от изгнанието. Той зовеше родните гори, обширните полски гори, кацнали на руско-немската граница.

— От едната и от другата страна имахме роднини. Когато бях малък и тичах из тая безкрайна самотност от борове и борики и се губех между тях цели часове, случвало ми се е да питам за пътя ту някой улански патрул, ту пък казашка сотня. Има вълци, мечки. Имаше и диви бикове, но те навярно са изчезнали от войната насам. Един ден, бях деветгодишен, се намерих лице в лице пред един от тия бикове. Тъкмо ловях змиорки в едно малко езеро. Бях спокоен, настанен в предната част на една лодка, прикрепена за дънера на едно дърво. Обърнах се да взема червей от кутията си и забелязах бика. Не бях го чул кога се е приближил. Беше наблизно, на около шест метра. Гледаше ме с мътните си очи, готов да скочи. Едва успях да отвържа въжетото. Ако възелът беше по-заплетен бях изгубен. Лодката заплува, аз забивах с всички сили единствената лопата, докато стигнах средата на езерото. Тогава той се разбесува изведнъж и започна да тича наоколо, като ревеше страшно, страхувах се само да не би да ме преследва по вода. Но изглежда, че той искаше да ме унищожи, без да се мокри.

— А после?... — питах аз разтреперана.

Той гладеше кротко челото ми.

— После ли? Приключението не свършва зле, защото съм жив. Но каква полза от това? Питам се дали не щеше да бъде по-добре, ако дивият бик...

Аз го прекъснах бързо.

— Както и да е! Как хубава изглежда да е тази страна!

— Хубава ли? Не — каза той с мрачен поглед, — не е хубава. Привлекателна да, а също и малко мрачна. Не зная нищо по-поразително от последните виолетови и зелени вечерни светлини, които се отразяват в големите дъждовни локви из песъчливите поляни. Ще видите, един ден ще видите...

Ще видя! Той ми обещавахе, че ще видя! Разбира се, вместо да го оставям така да ме прави неусетно своя съучастница, аз знаех, че трябваше да му отговоря.

— Да, като свърши войната, ще дойда с двама ви там.

Да, трябваше. Трябваше да направя толкова неща. Тъкмо защото не ги направих, съм сега тук.

Често, когато говореше така, той се унасяше и аз можех да го наблюдавам без той да забелязва това. Колко променен беше от деня, когато го видях за първи път! Как се чувствуваше, че се бе върнал към своята същност! Вече никак не приличаше на сух и учтив английски инженер. Цветът на лицето му беше потъмнял. Бе оставил брадата си, къса и къдрава кестенява брада, която го правеше да прилича на млад цигански цезар. Неговите мускули се чувствуваха над зеленото му кадифено палто с широки рамене. Но най-много ме тревожеше погледът му, знаех, че още не го познавам.

Пробуждайки се от мечтите си, той правеше движение като че за да пропъди някоя упорита мисъл. Пак ми се усмихваше.

— Струва ми се, че и днес не ще ги видим...

— Не ще забравя деня, когато за пръв път ние ги видяхме.

* * *

Те приближаваха бавно откъм дъното на урвата. Имаше една женска и четири малки глиганчета. Женската буташе пред себе си своите чада. Малките спираха разбъркано, после пак тръгнаха. Идеха към нас. Най-напред ги усети кучето и изскимтя леко. Франц пресече внезапно думите си и млъкна. Колкото повече се приближаваха животните, толкова по се приближаваше прикладът на пушката до рамото му. Сега вече познавах истинския поглед на Франц и се плаших от него.

Прикладът стоеше неподвижно. Животните още далеч от прицела се спряха. Глиганчетата наобиколиха майка си. Тя ровеше със зурла земята, за да намери храна на малките си. Готвеха се да продължат към нас.

Обзе ме не съжаление, а тревога. Стори ми се, че гърмежът, предназначен за тези животни, ще засегне и мен.

— Франц! — прошепнах аз. — Франц!

Без каквато и да било преднамереност, аз достигнах целта си. Макар че бях произнесла съвсем ниско думите си, това бе достатъчно. Глиганите изчезнаха бързо в пещерата. Франц изруга и вдигна пушката. Но като разбра пълната безполезност на това движение, сложи оръжието на земята.

Бях неспособна да пресрещна погледа му и стоях объркана и разтреперана до момента, когато чух искрен смях.

— Е, е! Ако искаме един ден да ловим диви бикове, ще трябва още много да се учим!

Върнахме се в Магелон към шест часа.

— Къде е госпожицата? — попитах аз Мария.

— Току-що отиде до града за пощата.

— Пеш ли? Защо не ни почака да тръгне с автомобила?

— Тя работи цял ден и каза, че ще ѝ бъде приятно да подиша малко чист въздух.

— Добре. Ще сложите за вечеря веднага, щом тя си дойде.

Камила се прибра в седем и половина. Чакахме я в столовата.

— Добър вечер и на двама ви. Е, добър ли беше ловът?

— Ще накараш майка си да ти разкаже, че ловът можеше да бъде и по-добър — каза Франц. — Има ли писма?

— Да. Ето най-напред вестниците.

Тя не бързаше, Франц я гледаше обезпокоен и това не можа да ми убегне от погледа.

— Ето и още нещо за теб.

Тя хвърли един плик върху масата.

— Моите книжа!

— Да, твоите книжа, твоите прочути документи най-последно...

— Значи ти си писала?

— Да, в полската мисия. И те ми отговориха почти веднага. А ти не си писал?

— Аз ли? Писах.

— Това показва, че моето писмо е по-щастливо от твоето. Сега, мила ми мамо, очакваме само нашите книжа. Нека се надяваме, че те не ще закъснеят много. Все едно, вие имахте право и двамата, добре направих, че не отидох в Париж.

XII

И досега не съм разбрала същността на тази история с документите. Но уверена съм, че Франц ги беше получил и, че по писмото, с което ѝ изпращаха дубликатите, Камила беше научила това. Следователно не е мъчно да си представи човек какъв е бил след тоя момент животът в Магелон. Не съм виждала по-тревожно, по-гибелно положение! Дали тогава съм имала ясна представа за тази двусмислица, за тази опасност! Колкото повече се мъча, толкова по се чувствавам неспособна да разбера това. Мога да кажа само, че не исках да мисля за тези работи. В това е грешката ми, в това е и моето престъпление. То трая около петнадесет дни, първите петнадесет дни от тази трагична есен. Бях като замаяна. С наслада вървах край някаква пропаст. Единственото ми извинение беше мисълта, че ще падна само аз.

Колкото първите дни на септември бяха студени и досадни, толкова октомврийските бяха хубави. Пеперудите, изчезнали за момент, подхвърчаха от всички страни на терасата и стигаха чак до столовата. Познавах ги всичките. Съобщавах имената им на Франц. Малки сини пеперуди, наречени аргуси, кафяви птици, изпъстрени със сребристи и седефени ромбчета, черно-сапфирови мориоси. В стаята си, между прозореца и завесата, често виждах една странна нощна пеперуда. Крилете ѝ са сиво-пурпурни. В нашия край я наричат младоженка. Пущах я да си излезе и се чудех защо дават такова весело име на едно насекомо, което изглеждаше покрито с кръв и пепел.

По взаимно съгласие, без предварително да се съветваме, ние изоставихме лова на глигани, защото разбрахме, че е по-добре да не оставяме Камила толкова дълго сама. Без тя да ме моли за това, аз заговорих за опасността, на която се подлага Франц при продължителното бродене из горските усои. Камила изслуша това обяснение с едно безразлично поклащане на главата. „Както искате“, това като че бяха единствените ѝ думи за всичко. Въпреки привидната свобода, която ни оставяше, за да види може би до каква степен ще

злоупотребяваме с нея, ние вече не се отдалечавахме от къщи, от терасата, дето падаха лъскавите плодове на дивите кестени. Само понякога, когато, слънцето блестеше така изкусително, след обяд и Камила се качваше горе да работи, Франц приготвяше автомобила, виненочервеното малко чудовище, което не бива да забравяме. Ние избягвахме за час до някой от замъците, накацали върху околните скали. Ходехме до кулите на Св. Лаврентий, едната от които всяка година се разрушаваше от стихии, а другата беше масивна и издута. Върху нея танцуваха някога през феодалните празници, а сега бе обсадена от девствените гори. Отивахме до мрачния сиво-син Монтал дьо Ревери, в чието име по странен начин се съчетават носталгия и радостно възвръщане, до червения Кастелио, чийто вътрешен, пълен с палми двор напомня едновременно Хьохкьонигсбург и Генераллифе, отивахме най-после и до Лубрекас. Той беше най-любимият ни замък. От неговата височина се виждаше като на длан керсиполската равнина, оградена от север с мрачния кръг на Овернските планини. Нашите неспокойни сърца чернеха от там спокойствието, от което имаха толкова голяма нужда. Сред тая мълчалива самотност ние изпитвахме чувството, че сме свободни. Нашите общи мисли се сливаха под чувственото и чисто небе. Нищо не съществуваше, освен двама ни, които едва живееха, потопени, сляпо и сред толкова лазур. Нашето щастие би било пълно, ако очите ни, които ние упорито се мъчехме да крием един от друг, не се насочваха непрекъснато към една и съща точка на хоризонта, към Мигел и малката къща, където трябваше след известно време да се приберем при Камила.

Повечето пъти, когато се прибирахме, тя си беше още в стаята. Понякога ни чакаше на терасата и се люлееше с цигара в уста на един стол. Посрещаше ни засмяно:

— Мамо, по време на отсъствието ви се получи колет за тебе. Платих, както и първите два пъти. Това прави малко повече от четири хиляди и седемстотин франка... Не, не, няма защо да ми даваш парите сега. Ще уредиш всичко наведнъж, нали имаме общи сметки. Тъкмо се сетих, че още се бавим да ги уредим...

— Преди малко ходих при нотариуса. Нямаше го. Но бъди спокойна, утре ще отида пак. Къде е пакетът?

— В твоята стая. Казах да го занесат там.

Като че тази година есента продължаваше до сетни сили хубавите си дни и се боеше от момента, когато трябваше да потъне в зимната нощ, или пък се мъчеше да влезе в нея, накичена е прелести, които да предизвикват още по-голямо съжаление за славния залез. Изглеждаше като че и аз се мъчех да ѝ подражавам. В това отношение съветите на Камила не бяха излишни. Тя нямаше настроение да ги допълва с нови, но и аз, разбира се, вече нямах нужда от това. Сецате се какво, съдържаха колетите от Париж. Като се отказа от пътуването си, Камила отклони също така и отговорността за различните покупки, с които я бях натоварила. Не ми беше много трудно да я заместя и ето че това, което някога беше за мен истинска мъка, сега стана най-приятната ми грижа. Живеех вече сред модни журнари и каталози. Когато сутрин Мария влизаше в стаята ми, ако не бях, пред тоалетната си масичка и не опитвах някой нов начин за сресване, тя ме намираще седнала при леглото, покрито с кройки за рокли или всякакви видове и цветове мостри плат.

Разказвах вече за радостното учудване, с което Камила бе посрещнала първите ми опити, чрез които започнах да се освобождавам от мрачния си траур. Сега напредъкът ми по този път предизвикваше много по-малко ентузиазъм и аз вече знаех, че не ме очаква насърчителен поглед всеки път, когато се появявах в нова рокля. А при това роклите ми бяха много прости и глупави. Но не бива да се забравя, че само преди три месеца аз бранех тъкмо намерението си да не напуцам никога траура. По тъкмо обратна еволюция, колкото повече аз се грижех за тоалета си, толкова Камила показваше все по-голямо безразличие към всичко, което съставя женския лукс. И, спомням си, първия път, когато се явих на терасата с червило на устните и напудрена, аз разбрах, че тя е забелязала това само защото след тази дата Камила вече никога не си сложи червило и не се напудри.

Впрочем, тя никога не ми направи забележка за това. Не, не, веднъж, само веднъж!... Тоя ден бях в светло синя рокля, с бледо портокалени волани и с лек нагръдник, който откриваше много ниско раменете ми, както в портретите на Винтерхалтер. Тя се усмихна и се задоволи да каже:

— Колко си елегантна, мамо! От двете ни, наистина биха казали, че ти ще се омъжваш!

Тази мисъл, разбира се, ме накара да се разтреперя. Но това вълнение беше само временно. Е, че какво пък най-после! Защо да се боя, че съм елегантна и че Камила вижда това? Нали най-важното беше той да го види? Оттогава аз вече имах само една грижа — да му се отплатя, че ме преобрази, да му дам да разбере, че той, само той е причина за това чудо и да му благодаря, че ме откри на мене самата, като се подлагах все по-хубава и по-хубава на погледа му.

* * *

Един ден Мария ми каза свенливо:

— Госпожата забеляза ли?

— Какво?

— Изражението на госпожицата от няколко дни.

— Е?

— Би казал човек, че тази година нашият климат не й понася.

— Госпожицата работи много напоследък — отговорих сухо. — Трябва само малко да си почине...

* * *

И така, в тия безумни часове, аз решително отбягнах (не мога да не призная това) всичко, което беше в състояние да ме върне към дълга. Нищо не сторих, докато още имах възможност, да предотвратя бурята надвиснала над нашите глави. Сто пъти, хиляди пъти, зная това. Добре, трябваше да викна на Камила: „Защо стоиш тук, непредпазливо малко момиче? Бягай, бягай много далеч! Не чувствуваш ли, както казва Мария, че въздухът е лош за теб? Не стой нито минута повече в една къща, подлостта на която не разбираш!“ Или пък друго трябваше. Не Камила трябваше да си отиде. Ако аз си отидех, Магелон нямаше вече да бъде клопка и пак можеше да стане стария приветлив приют сред ясната жълто-розова есен. Да, аз трябваше да отстъпя мястото. Места за отшелничество не липсваха. На една левга отстоеше женски манастир, дето често мислех да поискам да ме приемат в моменти, когато не чувствувах вече нужда да си полагам само за себе си всички

грижи, които изисква домакинството. Разколебавах се само от страх да не би Камила да ме вземе за егоистка, понеже не бих могла вече да я приемам през ваканциите. Сега сигурно дъщеря ми щеше да покаже съжаление само от учтивост при подобно решение. Там, или още по-далеч, трябваше да отида, щом се боях, че ще затъна като чувствам до себе си страшния си антагонист я като дишам същия въздух с него. Много по-далеч, на другия край на земята, безразлично къде! Но трябваше да замина, да замина! Това, което стана, не би се случило и нощите ми не биха били това, което са сега — лепкавата каша от кошмари и угризения на съвестта.

Така разсъждавам днес. Но тогава можех ли да предвидя това, което се случи? Дали бях дори способна да взема подобно решение? Нещастна мощ на любовта! Спомням си, че на матурата получих добра бележка по история. Питаха ме за процеса на една нещастна кралица и аз можах да цитирам ни преподавателя знаменитите думи: „Аз се обръщам към всички майки!“ Това е последният вик, който мога да изтръгна от себе си. Но ако, след като открия пред тях сърцето си и раните му, аз извикам: „Обръщам се към всички жени“, дали ще има някоя лицемерка, която да хвърли камък отгоре ми? Нещастна мощ на любовта! Всяка жена би излицемерила, ако откаже, че поне веднъж през живота си не е била нейна робиня, готова на всичко, включително и на престъпление и позор. Не, не, уверена съм в това. Заклевам се, Алберта не е едно гнусно изключение. Аз съм само една нещастница, която обстоятелствата подтикнаха да отиде до края на лудостта си. Оставаше още малко, за да свърша живота си като вдовица и безукорна майка. Аз ли съм виновна, че стана друго? От отговора на този въпрос не се боя. За грях тогава наистина странно би било да ми приписват примките, на които станах жертва тук долу на земята. Аз ли съм желала късното откриване на моята красота? Не бих ли стигнала до четиридесет и три годишна възраст, без дори да подозирам плътските прелести на моето тяло? Не бих желала да прониквам в тоя непознат за мен рай, ако един коварен архангел не бе ме отвел до вратата му. Виновна ли съм, че тази гледка ме ослепи? Виновна ли съм, че след този момент нещата вече почнаха да съществуват за мен само заради насладата и любовта? О, страстите на най-неспокойните мъже не значат нищо в сравнение със страстите на една жена, която чувства отчаяние, че скоро ще изчезне светлината. Една такава жена признава,

че ще пожертвува всичко и би излъгала, ако кажеше противното. „Всичко, дори и Камила?“ — казвате вие. Разбирам, да, Камила! Не бива да се мисли, че при тора отвратително падение съм забравила за Камила. Но какво! Тя беше едва на двадесет и две години. Щеше да си намери друг Франц... Дали пък и обичаше тоя?... Да... Знаех, че го обича... Бедното дете!...

Тогава?...

* * *

Беше вече 8 октомври. Тоя ден привечер за вечеря Камила слезе в столовата, засмяла както винаги.

— А подялбата, мамо? Срещна ли се с нотариуса за уреждането на моя контракт?

— Нали знаеш, че бях заета през целия ден. Изполичарите бяха при мен. Но утре вече сигурно ще отида в града.

— Много добре, защото все пак трябва да те предупредя: венчани или невенчани, ние трябва да се върнем в Париж на 1 ноември... Или поне аз...

Какво спокойствие имаше в тези думи! Дали беше естествено? Или престорено? Няма да закъснеем да узнаем това.

XIII

На другия ден след обяд, без да съобщавам на Франц за проектите си, за да не се противопостави, аз слязох пешком до града. Тръгнах налуки край малката река, която оприличава града на една скромна Венеция. В градската градина по кея Де Реколе хората ме поздравяваха, спираха ме да питат как съм и да научат кога ще бъде сватбата на Камила. Отговорях машинално. На няколко пъти за малко щях да изгубя кураж и да поема пътя към Магелон.

— Хайде — шепнех си сама, — трябва...

Като стигнах до къщата на нотариуса, дръпнах с разтуптяно сърце кордона на звънеца. Никой не ми отговори. Не се чуваше никакъв шум от къщата. Нима беше възможно подобно щастие? Тъкмо се готвех да се връщам, без да упорствувам повече, чух стъпки по коридора. Вратата се полуотвори от старата слугиня.

— Не ви върви, госпожо. Да бяхте дошли вчера... Днес бедният господин се грее на огъня и е болен от грип. Аз съм заета само с това да му приготвям грог. Лекарят му забрани да работи, но уверена съм, че ще приеме госпожата, ако тя желае това и ако не се бои от заразата.

— Не, не, не си струва труда. Кажете му само, че съм идвала и че ще дойда пак, щом оздравее.

Тръгнах си с лека стъпка. Не сторих ли това, което бях обещала? Виждате до какви детски хитрости прибягваше моята съвест.

Както винаги Франц ме очакваше на терасата. Разменихме си продължителен поглед, който заменяше цял разговор.

В осем часа Камила беше още в стаята си. Мария се качи горе да й събщи, че вечерята е сложена. Тя дойде почти веднага.

— Добър вечер. Има ли поща?

— Три-четири писма за теб — каза Франц, който бе излязъл за половин час, за да отиде с автомобила за пощата.

Ту той, ту тя ходеха до пощата. Но имаше вече месец откак не бяха ходили заедно.

— Позволяваш ли, мамо? — каза Камила. И тя почна да разпечатва пликете.

— Нищо особено. А, ето едно писмо от моя шеф. Препоръчва ми добре да си почина. „Ще има много работа през ноември“, прибавя той. Добре, добре, ще се стараем. А за теб няма ли нищо?

— Също нищо особено. Един отговор от френското дружество за производство на коли. Спогодихме се.

— За какво?

— За моя проект. Нали си в течение...

— Вече не съм в течение на нищо. Но както и да е. Казвай.

— Ето — каза Франц с малко нервен глас. — За моя модел, аз имах идеята да се откажа от входната врата. За да се влиза, покривът и една част се завъртат около хоризонтална скоба. Щом се настанят пътниците, покривната конструкция се връща обратно посредством едно копче, което командва електрически сервомотор. По този начин постигам това, което искам, т.е. една необикновено ниска кола, подобна на бобслей с покрив. Какво ще кажеш?

— Това ми се вижда твърде умно.

— Да, сигурно не е традиционно решение. Ами ако и предният калник се върти задно с колелата, за да се намали съпротивлението на въздуха?... За всичко това трябваше да водя обширна кореспонденция с инженерите от френското дружество. Разбира се, отначало взеха всичко това за глупост. После ме разбраха. Писмото, за което ти говоря, вече поставя въпроса за сметките.

— Добре. Ами ходи ли да видиш в кметството бюлетина? Добри ли са новините?

— Донякъде. Френските войски заедно с британските са предприели атака в Белгия, в района на гората Хоутхулст. В бюлетина утре заран ще има подробности. Артилерийска престрелка в Ен, около Пантеон. Навярно между Кран и Ай. Познаваш мястото. Артилерийска престрелка също и по десния бряг на Мьоза.

— Това ли е всичко?

— Няма нищо за отбелязване по останалите фронтове.

— Разбира се. Не обичам много тия периоди на външно спокойствие...

Камила млъкна. Нито Франц, нито, аз посмяхме да прекъснем мълчанието. Тия вечери и обеди, през които отначало бликаше толкова

много радост, се бяха превърнали в истинско мъчение за нас. Звукът на моя глас съдържаше нещо, което ме плашеше, приличаше на изповед; навярно Франц изпитваше същото.

Бяхме стигнали вече до там, че отваряхме уста само за да отговаряме на все по-редките и по-кратки въпроси на Камила. За щастие край нас се намираще Мария. Тя обичаше да разправя дневните новини. Вместо да ѝ заповядам да мълчи, аз тревожно очаквах момента, когато ще започне да разсейва мълчанието със своите забележки и истории.

Точно тая вечер личеше по всичко, че тя има нещо за казване, но не смееше да почне.

— Какво има? Кажй де, Мария! — каза Камила, която от известно време я наблюдаваше. — Сигурно имаш нещо да разкажеш.

— Отде знае госпожицата?

— Това не е много мъчно да се разбере. Устните ти мърдат. Ти си повтаряш на ум това, което чакаш да те помолим да ни кажеш.

— О, госпожице! Моля госпожицата да повярва, че работата не е до смях. Когато се случва такова нещо на човек, уважаван в целия край...

— На кого се е случило нещо лошо?

— Госпожата познава Клеман, нали? — попита малката слугиня, която очевидно чакаше да се намесе в разговора.

— Кой Клеман? Изполичарят от Мейнард ли?

— Той същият.

— Познавам го малко. Зная, че е много добър човек и жена му е много мила. Струва ми се, че се нарича Алфонсина. Дори е и хубава.

— О, жена му!

Мария вдигна очи към небето.

— Какво е направила тя? — попита Камила.

— Всички говореха за нея като за госпожата. Но сега... Главното е, че тя много добре прикриваше играта си.

— Какво се е случило?

— Напуснала го, госпожице, напуснала го и отишла в Тулуза при някакъв братовчед, търговец на велосипеди. Тия дни бил освободен от военна служба. Изглежда, че са си подредили работата, когато той се е връщал в отпуск. Оставила на Клеман писмо, с което му съобщавала, че може да прави каквото си иска, че обича другиго и че не ще се

върне никога. Жена с две деца! Какво нещастие! Нали, госпожо. Клеман има право да поиска връщането ѝ със стражари?

Учудена от мълчанието, с което посрещнахме нейната история, Мария повтори:

— Нали, госпожо?

— Не зная — прошепнах аз.

Камила се разсмя буйно. Мария я изгледа смаяно.

— Значи той беден Клеман е бил недостойно измамен! Не се е съмнявал в нищо?

— Че отде може да знае, госпожице?...

— Е, кажи ми, сега какво прави той цял ден?

— Плаче, госпожице, плаче и се занимава с децата. Много жална картина! Шивачката Ирма ходила днес след обяд. На коленете си държал последното дете, което няма още две години. Хранел го с кашица и от време на време го слагал в люлката, за да избърше едрите си сълзи.

— У Медея^[1] има повече сила — каза Камила. — Нали, мамо, нали Франц? Мария, а какво ще прави сега тоя нещастник?

— Какво ще прави ли? Че нищо, какво може да направи?

Камила вдигна презрително рамене.

— Слушай, твоят Клеман наистина е глупак. Не си струва да се занимаваме с него.

— Какво би сторила госпожицата на негово място?

Нито Франц, нито аз се помръднахме. Мария не подозираше дори, че не бива да задава този въпрос на Камила, нито пък да разправя историята на Клеман.

Но Камила се смееше искрено:

— Какво бих сторила ли? Чуваш ли я, мамо, колко е смешна! Какво бих сторила ли? Ето какво!

Настъпи мълчание.

— Зная какво бих сторила...

Тя ни поглеждаше един след друг.

— Как? Нито ти, Мария, нито ти, мамо, нито ти, Франц, не сте любопитни да ме попитате какво бих направила?

Никой не отваря уста. Чух как Франц прошепна сухо:

— Какъв смешен разговор!

Камила като че не забелязваше това мнение. Имаше вид, че се забавлява много.

— Е, мамо?

— Какво би направила ти? — можах най-после, да кажа аз.

— А, най-после. Наистина аз май избързах като казах, че зная. Всъщност не зная. Зависи. Във всеки случай в едно нещо съм уверена, а именно, че вестниците ще съобщават за това и то на добро място, на място поне толкова добро, колкото е мястото на бюлетина. Още на другия ден.

С нисък и глух глас тя прибави, но тоя път се обръщаше само към себе си:

— Не ще ме спре нищо! Нищо!

* * *

Настъпи минута, през която се чуваше само тракането на часовника.

— Франц има право — каза Камила без ни най-малко стеснение. — Тоя разговор няма никакъв смисъл. Да говорим за друго. Тъкмо се сетих, мамо, ти имаше намерение днес да ходиш при нотариуса.

— Ходих — казах аз.

— Басирам се, че не е бил в къщи.

— Напротив, там беше.

— Значи, срещна се с него?

— Не можах. Беше болен. Силен грип.

Камила сви устни.

— Уверена бях.

— Как така беше уверена? Да не би аз да съм му изпратила тоя грип?

— Е, не се сърди, мамо. Как се измени характерът ти! Колко се промени ти самата! Не теб, в случая обвинявам аз, случая, който напоследък върши такива смешни работи!

Тя мислеше.

— Знаеш ли горе-долу колко време ще боледува този нотариус?

Направих знак, че не знам.

— Ще трябва да го сменим.

— Той ми е адвокат от десет години. Това ще се изтълкува лошо в околността.

— В околността има и други неща, които зле се тълкуват. Мислиш ли, че не се шушука по наш адрес?

Пребледнях като мъртвец.

— Да, по мой адрес и по адрес на Франц, разбира се. Оня ден в града една добра жена прошепна, като минавах: „Тия хора грешат, че толкова бавят сватбата си. Закъсняла сватба е равна на развалена сватба.“ Всичко това има за цел да ти припомни едно нещо: ние трябва да напуснем Магелон на 1 ноември. Ще бъде неудобно, след като известихме (ти най-първо стори това), че сме дошли да се женим тук, да заминем, без да извършим една формалност, която от наивност аз смятах за много по-проста. Слушай, искаш ли аз да се заема с юридическите въпроси? Както знаете успех с книгата на Франц. Впрочем, заявявам още веднъж, че съм готова да премина тия пречки и да се омъжа без контракт. Имаме си доверие една на друга, нали? Мамо, аз съм твоя законна наследница. При тия условия, защо са тия формалности? Разбира се, в случай, че ти поискаш да се омъжиш...

— Ще ми дадеш ли на разположение и утрешния ден, Камила?

Тя ме погледна смаяно и наведе глава в знак на съгласие.

* * *

„Тоя път, мислех си аз, тоя път е вече свършено. Всичко е съвсем свършено.“

[1] Медея — в гръцката митология вълшебница, дъщеря на царя на Колхида. Влюбена в Язон, тя му помогнала да се сдобие с мечтаното от него златно руно. Но в случая Камила насочва разговора към продължението на легендата — когато разгневената Медея, за да отмъсти на своя съпруг Язон, убива децата си. — Б.р. ↑

XIV

Не заспах цяла нощ. Можех свободно да си разпределя времето за другия ден.

Държанието на Камила, една прикритите й намеци ми доказваха ясно като бял ден това, в което още преди се съмнявах. Ние вървахме към катастрофа, или най-малкото към скандал. Време беше да се отделя от мечтата, в която малко по малко бях потънала.

Станах много рано сутринта. Нито Франц, ни Камила бяха още излезли от стаите си, когато тръгнах пешком за града. Пристигнах към девет часа. Най-първо отидох в кметството. От доста време секретарят очакваше посещението ми. Необходимите формалности ми бяха известни. Трябваше да се сложи обявление под колонадите на кметството за известно време, най-малко две седмици.

— Днес сме сряда, 10 октомври. Желаете ли, госпожо, сватбата да стане на 25, четвъртък?

— Предпочитам в събота — прошепнах аз, щастлива, въпреки решението си, че мога да спечеля още два дни.

— Добре. Отбелязвам датата. Споразумяхте ли се със свещеника?

— Ще отида при него сега.

— Добре, госпожо. И тъй, очаквам кръщелните свидетелства, за да пристъпя към публикацията.

— Ще ви ги донеса утре. Главното е да ни бъде запазена датата.

— Можете да разчитате на мен.

Обикновено черковните власти изискват три съобщения за сватби, по едно на седмица. Но лесно можете да се освободите от две публикации. Свещеникът лесно ми уреди най-бързото разрешение.

— Годеникът на госпожица Камила е католик, нали, госпожо?

— Да, отче.

— Забравих, че го виждах един-два пъти на черква с нея. Ще се изповядат ли?

— Надявам се.

— Тогава, гледайте да ми ги изпратите. Нека сами си изберат деня, но добре ще е изповедта да предшества сватбата, колкото се може с по-малко дни.

Нотариусът ме прие край огъня. Ако имах надежда за закъснение от негова страна, скоро щях да се разочаровам. Всички като че показваха някакво съревнование в усърдието си.

— Какви мъчности може да има, драга госпожо, щом всички са съгласни? Само прости формалности — предаване на настояническите сметки, преглеждане на инвентара. Казахте ми, че децата ви искат да се оженият при общ имот, нали?

— Да.

— Добре. В понеделник ще получите проекта за договора. Аз ще съм на ваше разположение за подписването, било тук, било в Магелон.

Когато изказвах благодарностите са, нещо стискаше гърлото ми. Мислех си за някои хора, които твърдят, че служебните лица не действували бързо.

Часът беше едва единадесет и половина. Онова, което протаках от два месеца, вече беше привършено.

А сега трябваше да се връщам при Камила и Франц. Не можех, имах нужда да остана още малко сама. За Камила това беше добре, тя не можеше да се оплаква. Но той! Трябваше най-напред да му обясня!... И при мисълта за този разговор между двама ни, чувствувах, че куражът ми чезне. Силата, която бях показала преди малко, ми се виждаше чудовищна.

Видях един селянин съсед да минава с колата си и го помолих да съобщи в Магелон, че съм задържана в града, дето ще обядвам, и че ще се прибера късно след обяд.

Срещнах много хора, които ме спираха. Чувствувах горчива радост да поглъщам непоправимото, като им съобщавах за сватбата на Камила. Поздравявах ме. Отговарях усмихнато. После вече изгубих сили.

Над града, дето се извършваха тия събития, се издига, казах вече, каменист, хълм. От замъка, който увенчаваше този хълм, бяха останали само две кули, кулите на Св. Лаврентий. По пътеките, които водят натам, сега бродят само кози. Заех се да се изкача по тях.

Нозете ми се хлъзгаха по търкалящите се камъни. По лицето ми се стичаше пот. Защо налагах на тялото си изпитание, което само го

отслабяше, тъкмо когато имах най-голяма нужда от сили? Не бих могла да кажа. Вървах напред като сомнамбул. Като стигнах подножието на разрушената стена, седнах на един голям камък и, скръстила ръце на коленете, гледах тъпо пред себе си.

Градът се простираше пред мен като детска играчка. Реката, пресечена с тесни мостове, мъничкия площад със статуята на един маршал по средата, дребна като войник от олово, бавни и колебливи бръмбари-автомобили, дребничките черни човечета, които се срещаха и разделяха подобно на смешни, заети с работа мравки. Аз дори се питах защо се толкова вълнуват те, тъй като със същия поглед виждах в дъното, надясно до последните къщи — гробищата.

С техните малки кипариси, малки стени, малки алеи, малки черни и бели гробове. Приличаха на игра на домино. Предпоследният камък, в дъното надясно, беше гробницата на моето семейство. Там почиваха баба ми, креолката, майка ми, баща ми и моят мъж, и двамата нещастни играчи на табла; там щях да отида и аз след година или след десет, все едно. А защо не веднага? По тоя начин всичко би се уредило!... Обърнах глава към гигантските кули, които бяха на няколко крачки от мен. Бях се изкачвала веднъж по тях дълго преди раждането на Камила. Ниска врата, безкрайна вита стълба в грамадната тъмна стена и изведнъж, на двеста стъпки от земята, дневна светлина, свеж вятър, синкави облаци... Остава, само да си затворите очите, да направите четири-пет, а може би и шест стъпки и всичко ще бъде свършено за това нещастно тяло, а навярно и за тази още по-нещастна душа... Свършено! В книгите, в живота, хората разказват с достойнство как са били отклонени от мисълта за самоубийството, чрез спомена за семейството си и от уважение към себе си, пък кой знае от какво още! Уви, признавам смирено, че в тази минута мен ме задържа страхът, страшният физически страх.

От време на време чувах ясният звън на един часовник, който ми съобщаваше за отмерените единици време. Ту ми се струваше, че часовете се изнизват много бързо, ту пък чувствувах, че звънецът се бави неоправдано, като че променената посока на вятъра ми бе попречила да го чуя...

Три часа! Четири часа! Пет часа... Хайде, трябва да се прибирам.

Беше вече близо шест и половина, когато се упътих към къщи, час, в който Франц или Камила слизаха да си вземат пощата. Отдалеч забелязах Франц, изправен на терасата. Беше се облегал на балюстрадата. Разбрах, че дебне завръщането ми. В същия момент чух бученето на автомобила. Камила го извеждаше, за да отиде на пощата.

— Добър ден, мамо.

— Добър ден.

Отидох бързешком в стаята си. Беше вече тъмно. Шумът от автомобила се изгуби по пътя.

Вкочаних се. Най-важният момент в живота ми беше настъпил. Тази сцена ще трае само четвърт час. Тъкмо колкото е нужно на Камила за отиване и връщане...

Вратата на стаята се отвори. Високият силует на Франц се очерта в тъмнината.

* * *

— Какво има?

Гласът му беше променен — хрипкав и нисък. Не отговорих.

— Какво има?

Той ме сграбчи в прегръдките си.

— Какво има? Не разбирам.

— Това е лудост! Оставихте ме сам с нея цял ден след това, което се случи снощи, при риск да...

— Това е глупост! Че какво има?

— Трябва да отговорите. Трябва!

Аз извиках:

— Франц, всичко е свършено.

Той се стъписа. Отпуснах се върху креслото, скрих глава и почнах да плача.

— Свършено! Как? Не разбирам.

— Ида от града. Направих всичко необходимо. Датата е определена. Утре е първото известие, сватбата ще стане на 27 октомври, Франц, след две седмици.

— Сватбата с Камила ли?

— Да.

Викът, който той изтръгна, от себе си тогава, не ще излезе никога от ушите ми. Това беше едновременно стон и ръмжене. Обзета, грабната на свой ред от едно свръхчовешко буйно чувство, аз скочих. До тоя момент мислех, че само аз жертвувам всичко. Сега, опиянена от ужас и радост, разбрах, че Франц ме обича.

Той се разхождаше из стаята, въртеше се като звяр в клетка, без да иска да знае, дали риданията му ще бъдат чути отвън. Най-после падна пред мен. Прегърна ме. Чувствувах както никога до сега неговата сила, а в същото време и слабостта му.

— Не, не, невъзможно е. Никога! Никога.

Не се мъчех да избягам, о, съвсем не, от тая прегръдка, последната. Току-що, през целия ден бях проливала кървави сълзи, бях уверена вече, че съм отишла до края на дълга си, за да ми бъде позволено сега да вкуся без никакво угризение тази сладостна и омайна горещина.

— Никога!

Главата ми се беше извърнала. Чувствувах ръцете му по тялото си така близко, като че бях гола. Говорехме си уста до уста, и разменяхме толкова целувки, колкото и думи. Времето на престорената свенливост мина. Дойде моментът да декларирам всичко. Казвам всичко. Не намалявам, не прикривам нищо.

— Невъзможно! Невъзможно е!

— Не е невъзможно, сигурно е! На 27 октомври, Франц, на 27 октомври! Тоя ден всичко ще бъде свършено.

— Това е чудовищно! Това е престъпно! Да, престъпно! Трябва да ме разберете, че не мога повече да я обичам никога; че не я обичам вече от деня...

— Мълчи, Франц, мълчи!

И аз милвах, целувах развълнувано това скъпо чело. После той се отдръпваше, за да крещи още.

— Не, още веднъж повтарям, това би било страшно! Трябва да се измисли нещо, някакво средство...

— Няма, Франц.

И аз прилепвах устни до неговите и повтарях:

— Няма, няма! Дори Камила да ни остави свободни... Впрочем, аз я познавам, и двама я познаваме... Тя не ще го направи...

— Тогава, тогава... Какво трябва?...

Гласът му стана още по-нисък, нисък и смутен.

— Какво трябва ли, Франц? Отде да зная? Трябва... не, не, нищо не трябва...

Точно в този момент се чу сирената, а после и бученето на автомобила. Камила се връщаше.

— Нищо не трябва, Франц, свършено е. Сбогом.

Вече чувахме Камила, която разговаряше на терасата с Мария. В какво положение, щеше да ни свари тя?! В стаята дори не гореше лампа! А какво можеше да ми сторят вече подозренията, намеците, заплахите? Какво можеше вече да се иска от мен? О, да целуна още веднъж тия очи, в които никога вече не ще видя себе си.

По време на вечерята не разменихме нито дума. В ироничната студенина на Камила долових нещо повече от тревога. Не можах да погледна към Франц. Обърканата Мария ни обслужваше мълчаливо и пристъпяше на пръсти.

Тъкмо беше сложила десерта на масата, Камила стана и демонстративно напусна столовата. Аз я последвах.

Постоях около половин час в стаята си. После отидох в стаята на Камила. Влязох, без да чукам.

Тя работеше. Разпилените ѝ руси коси бяха пръснати по раменете. Потрепери като влязох. О, бедното ми малко момиче, скъпото ми дете, то нямаше време дори да се съвземе. На масата между книжата видях кърпа, мокра от сълзи. Оттогава тази гледка не изчезва от погледа ми. Но в този момент, признавам това, не почувствувах никакво състрадание.

— Сецаш се, мисля, какво съм правила днес в града — казах. — Всичко е готово, ще се венчаем на 27-ми.

Тя ме погледна. Видях как се разтрепериха устните ѝ. Сълзи се показаха на нейните клепки.

— Прости! — рече съвсем ниско.

В същото време посегна да ме улови за ръцете. Престорих се, че не виждам това. Като си помисля само, че можех да падна в прегръдките ѝ, че само тази секунда на нежност може би щеше да спаси всичко!...

— Лека нощ! — казах само.

Тя беше изправена сред стаята с ръце протегнати към мен, като че за да се моли. Видя ми се тъй малка, тъй дребна, тъй жалка,

приличаща на дете, да, на дете! И аз я чух да шепне: Мамо, мамо, защо сме тъй нещастни!

XV

Как имах през последните дни жестокостта да не отговоря на нито един от смирените опити за помирение на Камила? Бих се питала за това, ако не пазех със страшна вярност спомена за моя ужас през тази седмица. Бях победена, но не още примирена. Плътта и кръвта ми се бунтуваха срещу толкова много несправедливост! Не достигнах дотам, че да мразя дъщеря си, но не можах да си попреча да я виждам като инструмент на една несправедлива съдба. Бях дала всичко. Трябваше ли на това отгоре да приема погрома си с усмихнато лице, за да не изпитва, тя дори и угризение? Разбира се, трябваше да го направя. Не можах да се покоря. Наказанието за мене е в това, да не мога вече да се освободя от призрака на една Камила, чиито мълчаливи молби отказах да чуя и не исках да изтрия последните й сълзи. Когато човек е решил да се жертвува, не бива да действа наполовина.

* * *

Що се отнася до Франц, поведението му бе станало загадка за мен. След оная бурна сцена, която току-що описах, след тъй буйните излияния на вярност и любов, той беше изпаднал в апатия и дори в мрачно безразличие. Не търсеше да бъде сам с мен и не отбягваше случаите да остане насаме с Камила. Той не ги предизвикваше. Но когато се явяваха, той замираще пак старата си лекота в разговора. Много пъти пред мен и пред Мария той разговаряше с нея за това как мисли да уреди в Париж живота си. Камила, която ме наблюдаваше с тревожен поглед, отклоняваше разговора.

* * *

До какви ли средства не прибегна тя, за да извини своето бедно щастие! Много пъти тя се опитваше явно да се изплъзне и да ни остави сами. Но той все намираше предлог, за да излезе пръв. Вече беше забравил! Възможно ли е това?

* * *

Той се съгласи много лесно да изпълни още на другия ден последните формалности. Камила и той отидоха в кметството и още същия ден получиха от хората, които бяха ги срещнали, поздравии за безукорния им вид на пълно благополучие.

— Наистина, драга госпожо, жалко би било да се бави по-дълго съединението на двама млади хора, тъй добре избрани. И вие също, колко трябва да сте щастлива!

* * *

Франц се съгласи, че е напълно естествено да се изповяда. През следващия понеделник, както беше уговорено, аз ги заведох при нотариуса за подписването на контракта — смешна и зловеща церемония, при която две същества, които ще живеят заедно се срещат, за да си говорят за смъртта на единия от тях. Понеже не знаеше разликата между сватба при общност на имотите, както те се женеха, и сватба при временно владение, той настоя да се отбележи, че печалбите от изобретяването на неговия нов автомобил ще трябва в случай на смърт да останат на Камила, макар патентът да е издаден преди подписването на контракта.

* * *

Бях помолила най-стария от нашите изполичари да бъде заедно с мен свидетел на дъщеря ми. Нотариусът и неговият писар приеха да станат свидетели на Франц.

Сватбата беше определена за 27 октомври и всичко беше пригответено десет дни по-рано, когато в понеделник на 22, тъкмо довършвахме обяда, Мария ми съобщи, че секретарят на кметството иска да говори с мен.

— Покани го.

Той се извини. Току-що преминал при проливен дъжд пътя, който отделя Магелон от града.

Като го видя, че влиза, Камила пребледня. Франц стоеше невъзмутим и чупеше орех с ножа си.

Помъчих се да говоря с твърд глас...

— Какво има, драги господине?

— Малка неприятност, госпожо. Господин кметът ме изпрати бързо да ви предупредя. Той е много ядосан. Сватбата на господина и госпожицата не ще може да стане идващата събота.

— А! Защо?

— Защото тази заран ни съобщиха от префектурата, че наборната комисия за 1919 година ще мине точно този ден в нашата община. Кметът е длъжен да присъствува. Остават, разбира се, помощниците, но залата няма да е свободна. При тия условия господин кметът ме натовари да ви помоля...

— Да отложим сватбата ли?

— Или пък да я направите по-скоро, госпожо. По ваш избор. Всички дни от тази седмица, с изключение на събота, са свободни. По въпроса за обявите всичко е наред. Може да вземем сряда например.

— Сряда ли? Значи другиден!

— Или друг ден, госпожо.

— За мен това е дори по-добре. Но не само аз решавам и следователно...

Смаяният ми поглед се движеше от Франц на Камила. Тя беше навела глава. А той стоеше невъзмутимо и най-после успя да счупи ореха си.

— Колкото се отнася до мен — каза той спокойно, — съгласен съм вдругиден. Всичко е готово. Нали, Камила? Че отговори де!

— Съгласна съм — прошепна тя, като наведе още по-ниско глава.

— Може би свещеникът не е свободен...

— Свободен е, госпожо. Тъкмо като идвах, го срещнах. Той е на ваше разположение през този ден.

— Поканих свидетелите на обяд, ще трябва да...

— О — каза Франц, — вие ги предупредихте: „Един съвсем скромнен обяд“.

Невъзможно беше да упорствувам повече.

— Е, добре, господине, съгласни сме, сватбата ще стане вдругиден — казах аз със съвсем отпаднал и слаб глас.

* * *

Не очаквайте ясен анализ на часовете, които последваха. Като се помъча да си спомня за тях, виждам, че това са най-обърканите часове в живота ми. Останалата част от деня и другия ден употребих за най-тежка и отвратителна работа. Мария, подгонена като никога дотогава, през цялото време тичаше до града и не можеше да ми бъде особено полезна. Камила можеше да помага, но тя, горката, не смееше дори да ми предложи помощта си. Не говоря за Франц, който се явяваше само за ядене. Не напущаше стаята си. На третия ден Мария ми показа изплашена медната ваза, която му служеше за пепелник, три четвърти пълна. Изглежда, че пушеше цигара след цигара.

Щяха да се венчаят той в жакет, а тя в костюм тайор. Войната позволяваше подобно нарушение на обичаите в нашия край, дето фракът и портокаловата китка са наложителни. Така че нямаше защо да се безпокоя за брачния тоалет. Обедът, на който бяха поканени свещеникът и свидетелите, не можеше също така да служи като претекст за повече дейност. Трябваше, значи, да пристъпя към общо почистване на къщата, която впрочем имаше наистина нужда да бъде прегледана. От два месеца я бях запуснала, особено откакто започнах да мисля главно за себе си. Колкото и предана да беше малката Мария, тя не можеше да смогне сама. През тия два дена, борейки се с умората и треската, аз имах всички необходими условия да изцапам с прах ръцете и дрехите си.

На следващия ден привечер, бях едва свършила работа. Почваше вече да се стъмва. Дъждът, който валеше от сутринта, прибавяше своето сълзливо постоянство към тъмнината и мълчанието. Кой би могъл да познае сега моята къща, която преди месец блестеше сред златистата и сладка есен?! Ако не исках да изгубя нито секунда от тия

двадесет и четири часа на борба и движение, трябваше веднага да намеря някакво занимание... Заех се, с големите рипсени завеси от столовата. Имаше доста време откак не бяха изтрупвани.

Веднага започнах да изтрупвам завесите от първия прозорец. Но за да достигна корнизата, не ми бе достатъчно дори да се кача на стол, сложен върху масата. Трябваше да вземам стълба. Единствената стълба в Магелон се намираше под навеса заедно с градинските сечива.

Спомняте си, че след пристигането на Франц и Камила този навес служеше за гараж на техния автомобил. Той беше направен от дърво и всъщност не беше част от другите пристройки на къщата, но беше все свързан с нея, защото се опираше на дясната и страна. Така че една от четирите му стени беше от камък. В навеса се влизаше през две врати — едната с две крила откъм парка. Това беше вратата, през която влизаше и излизаше автомобилът. Другата врата беше остъклена, на стената на къщата.

Тя затваряше един коридор от около пет метра, завършващ на другия си край с пералнята до кухнята.

Понеже валеше силен дъжд, аз, разбира се, тръгнах по този коридор, за да би взема стълбата. Тъкмо улавях дръжката на вратата и... едвам успях да се спра. Видях през прозорците, че Франц е там.

Коленичил пред колата, при мъждивата светлина на газената лампа, той нещо работеше. Беше с гръб към мен. Невъзможно беше да ме забележи. Отложих, за по-късно вземането на стълбата, обърнах се и отидох на пръсти в пералнята. Не исках нито да го безпокоя в заниманията му, нито пък да предизвикам разговор, от който той очевидно бягаше от много дни насам.

Към шест часа, тъкмо се готвех да извадя от бюфета дългите кутии със сребърните прибори, чух стъпките на Франц по стълбата. Слизаше от стаята си. Учудих се, като видях, че влиза в столовата.

Откак лошото време не ни позволяваше да излизаме на терасата, ние пиехме чай в столовата. Но минаха две седмици откак, поради известните вече инциденти, ние не бяхме се възползували от тоя случай да се съберем.

— Бррр! — Франц си търкаше ръцете. — Измръзнах горе. Бих изпил на драго сърце чаша чай. Какво време!...

Проливният дъжд шибаше тъмните стъкла. Капчуците ни обграждаха с мрежа от ридания.

Направих знак на Мария. Веднага на масата се явиха чаши и чайници.

— А Камила? — каза Франц. — Няма ли да я повикаме?

Докато нареждах на бюфета кувертите, предназначени за утрешния обяд, Камила, която той беше отишъл да повика, влезе.

Усмиваше се боязливо, за да изпроси един поглед, една дума. Престорих се, че не забелязвам това.

Те разговаряха помежду си и пиеха чай. Говореха за незначителни неща.

Часът удари шест и половина и тя стана.

— Къде отиваш? — попита Франц.

— Да си взема мушамата.

— Как, нима мислиш да ходиш в пощата в това време?

— Да, още повече, че утре вечер може би не ще отида и ще помоля пощаджията да ми изпрати писмата по племенника си, който има велосипед.

— Искаш ли да отида вместо теб?

Изтекло бе доста време, откак той не беше й правил подобно предложение. Почувствувах как неговото внимание донесе щастие на бедното дете. Тя отговори весело:

— Не. Забранявам ти дори да ме придружиш. Ще видим, когато оздравееш напълно и когато почнете по-малко да пушите, господине. Довиждане, мамо.

Тя беше още там, изправена на прага на вратата, готова да изчезне в мрака.

— Камила — прошепнах аз тогава. — Камила!

— Някаква поръчка ли имаш, мамо?

— Не... нищо.

Обърнах се към сребърните прибори. Не я видях дори като излизаше.

Отвън се чуваше пухтенето на мотора, който тя запали. После, щом тоя шум престана да се чува по пътя, замести го шумът на монотонния и неумолим дъжд.

Франц седна до камината. Погледнах към него. Беше облегал лакти на коленете и ръце на брадата и стоеше неподвижно. Изглеждаше, като че сънува.

В тоя момент отхвъркна от камината една цепеница и посипа чак до средата пода с въглени.

Мария се завтече да прибере огъня. Чух я, че се провикна:

— О, госпожо, елате да видите!

— Какво има?

— Вижте обувката на господина! Как ги е изцапал!

— Наистина — каза Франц.

И протегна крак, видях обувката му от сив плат, изцапана с мазни жълтеникави петна.

— От какво ли е това?

— Искан ли господинът да се опитам да ги почистя?

— Не си струва труда. Те и без това са вече овехтели и нищо не струват...

Слугинята излезе. След половин час дойде да сложи трапезата и пак ни остави. Стори ми се, че в тоя момент Франц сподави една въздишка.

Часовникът удари и Мария влезе отново в столовата.

— Госпожо — каза тя, — часът е осем и половина. А госпожицата още не се е прибрала!... Ще трябва ли все пак да поднесе супата?

XVI

С все още наведена глава над камината, Франц не беше мръднал.
— Почакай още малко — заповядах на Мария.

Дали младата селянка не чувствуваше как приближава вятърът на катастрофата? Вместо да се прибере в кухнята, тя застана на вратата и не престана да ме гледа с очи, пълни с тревога.

Отидох до прозореца и го отворих. И бях принудена веднага да го затворя. Бурята се вмъкна в стаята. Тежкият висящ полилей залюля венеца си от свещници и издаде стенещ звук.

Стояхме и тримата неподвижно. Франц седеше, аз и Мария бяхме прави до момента, когато часовникът прозвъни последната четвърт преди девет часа.

Тогава пристъпих към Франц. С едно движение, грубостта на което не се опитах да намаля, аз го улових за рамото.

— Хайде!

Той не се обърна. Разклатих го. Лицето му се изплъзна от ръцете. Беше пребледнял.

— Хайде!

— Какво? — прошепна той.

— Не ме ли разбирате? Хайде.

Мария бе чула. Вече стоеше до мен, след като беше откачила от коридора каучуковата пелерина на Франц и моето манто за дъжд, което обличах, когато обикалях градината.

Франц се изправи.

— Разбирам, ще отиваме да посрещнем Камила, Безпокоите се? Не бива да се безпокоите. И миналата седмица беше осем и половина, когато тя се прибра, нали, Мария?

— Господине — каза слугинята, — приближава вече девет.

— Девет часа! О, това е друга работа! Трябва да вървим. В таква време... трябваше да й попречим... Направих каквото можех, нали? Но вие не се ли боите да не настинете? Може би ще бъде по-добре, ако аз сам...

Бях вече сложила мантото си. Подадох му неговото. Мария се примоли:

— Ще ми позволи ли госпожата да дойда с нея?

— Не, остани. Или по-добре вземи фенера, ще ни придружиш до оградата.

Мракът беше толкова лепкав, че се спъвахме по поляната. Светлината на фенера танцуваше по повърхността на грамадните и черни локви.

Щом излязохме на пътя, тръгнах по-бързо. Почти тичах.

Отзад чувах пресипналия глас на Франц.

— Внимавай, нищо не се вижда. Ти си луда!

Той ме застигна, улови ме за ръката. Отблъснах го и се затичах още по-бързо. Изведнъж се спрях, прострях ръка и извиках:

— Там! Погледни!... Там!

Ще трябва да припомня особеностите на пътя, който съединява Магелон с града. Тоя път е с чести, възвишения, стърчащи над равнината е около четири до двадесет метра. Обратно на повечето, по този няма много завои. Само на едно място по средата той извива внезапно под прав ъгъл. Тъкмо там е и най-голямата му височина. Царевичното поле, над което се издига, е по-ниско с около двадесет метра. Спомнете си, че при първата ми разходка с автомобила на Франц, Камила, която държеше кормилото, бе поразена от този внезапен завой. Оттогава тя бе минавала през това място нощем и денем повече от сто пъти. Но няколко пъти бях чувала Франц да я упреква, че много се доверява на познаването на пътя и че не намалява достатъчно скоростта. Наистина и той самия не даваше добър пример и небрежността му беше равна на тази на Камила и дори я надминаваше.

Отдалечени на повече от петстотин метра от завоя, ние още не можехме да различим в тъмнината нищо. Но това беше точно мястото, което продължаваше да сочи протегнатата ми ръка.

— Там!

Пред нас колебливо в тъмнината проблясваше рой от жълти точки, седем или осем фенера на спрени автомобили или коли. От време на време една от светлините изчезваше и после отново се появяваше, щом се отстранеше силуетът, който бе застинал пред нея. Отляво долу (зловеща подробност за още първия поглед), се движеха

две светли точки. Едната блестеше силно като джобно електрическо фенерче.

— Хайде — каза Франц, — хайде!

Сега вече той тичаше. Беше ме уловил за ръката й ме влачеше. Спъвахме се в камъните и браздите. Светлините ставаха все по-ясни. Оставаха ни около стотина метра, когато видяхме, че една от светлините се отдели от другите, а в същото време и чухме шума на мотор. Един автомобил вървеше по пътя насреща ни... Някой отиваше да съобщи в Магелон...

— Стой! — извика Франц.

Шофьорът се подчини.

— А, госпожо, вие ли сте?

Познах Анри, който ме беше отвел преди три месеца на гарата в деня на Камилиното пристигане. Три месеца!...

Той слезе от колата. Улових го за ръка.

— Анри! Боже мой! Моля ви се, Анри. Какво има? Тя е, нали?

Той не отговаряше. Гледаше Франц, без да посмее да му направи знак. На него искаше да говори. Но аз не изпуцах ръката му.

— Анри, моля ви се! Не виждаш ли?...

Той не можа повече да издържи.

— Ох, госпожо — каза той, като целуваше ръката ми, — не мислех, че вас ще срещна най-напред. Бедната, бедната млада госпожица!

Без да продума, Франц обърна автомобила. Анри ми помогна да се кача и почти веднага се озовахме сред група от сенки. Бяха селяни от околността и някои граждани. Всички млъкнаха, като ме познаха.

Пътят край пропастта е обграден с тясна редица камъни. Една дупка от два метра сред тая груба ограда показваше мястото, откъдето бе паднал автомобилът на Камила.

Франц скочи от колата на Анри и вече почна да слиза по наклона. Поисках да го последвам. Уловиха ме няколко чифта ръце.

— Оставете ме. И аз трябва да видя...

В същия момент пристигна друг автомобил. Това беше лекарят, когото бяха повикали. Той бе стар и мъчно подвижен. Принудиха се да го приведат отдалеко, за да отиде до зловещата картина, която едва се различаваше долу в равнината.

Дотолкова, доколкото ми позволиха аз се наведох. Фенерът и електрическата лампа, които преди малко бяхме видели от пътя, че се движат нагоре-надолу, сега стояха неподвижно и съсредоточаваха върху тия безформени развалини своята треперлива светлина. Не се чуваше никакъв шум, ни дума не излизаше от тая мрачна дупка, нито пък някакъв стон. После ми се стори, че чувам нещо, ридание и зле прикрит плач. Това беше Франц.

— Франц, Фрац — виках аз. — Тя е още жива, нали? Тя живее.

Не получих отговор. Само до мен един човек, чието лице не можех да различа, прошепна на нашенско наречие:

— Бедната жена! Защо да стои тук?! Трябва да я отведем в Магелон.

Още веднъж аз се помъчих да се изплъзна. Кръгът им около мен се стесни. Почтителни ръце ме уловиха. Бях победена, отпуснах се в калта и заплаках.

* * *

След един час се свестих на кушетката пред камината на кухнята в магелонската ни къща. Буен огън гореше. Цепениците бяха мокри, та не можаха да запалят огън в моята стая. Затова бяха ме турили в кухнята.

В дъното на стаята имаше и други хора. Познах своите изполичари. Видях също и Анри и двамата селяни, които бяха помогнали да вдигнем до пътя тялото на дъщеря ми. Видях, че дрехите им са мокри и изцапани с пръст...

— Приближете до огъня, приближете се...

Но те, милите, не смееха. Стояха настрана, седнали до масата, и изпразваха мълчаливо бутилките вино, които им бяха донесли, за да се стоплят.

В тоя момент влезе Мария. Тя се хвърли в нозете ми и покри ръцете ми със сълзи. Опитах се да стана.

— Мария, искам да я видя.

— Не, госпожо, не!

— Защо не ми позволявате да я видя? Толкова ли е страшно?

— Не сега, госпожо. По-късно.

— Мъртва е, нали? Все пак не бива да стои сама. Защо я остави?

— При нея е господин Франц, госпожо. Бедният господин, и той е за оплакване. Отидоха да повикат две калугерки от Мориак. Ще дойдат заедно със свещеника. Къде е оставила госпожата ключовете?

— Ключовете ли? Защо? Кои ключове?

— Ключовете от големия шкаф с бельото.

— Ключовете от големия шкаф с бельото ли? А, разбирам! Бедното дете!... Не зная, Мария. Потърси ги. Ще ги намериш. Отде мога да знам...

Тя излезе. Сломена, затворих очи. Селяните мислеха, че не ги чувам и говореха помежду си шепнешком. Слушаха Анри, който им обясняваше нещастиято.

— Много бързо е карала, бедната, това е сигурно. И сигурно е мислела, че завоят е по-далеч. Познаваше пътя много добре, но при тая тъмнина и проклетия дъжд насреща!... Казвам ви, не е разбрала, че се намира при завоя. Доказателство за това е, че дори не е опитала спирачките. Уверен съм в това. Видях следите. Човек не може да се излъже, когато пътят е мокър. Тя се е ударила направо в преградата. И от там — хоп! — колата е полетяла в празното пространство като лястовица. Блъснала се е на няколко метра в стръмнината. Ако беше направила дори и най-малкия опит за завой, щеше да се търколи насреща.

— Ти слиза ли в нивата да видиш?

— Разбира се. Бях един от първите. Адриен, изполичарят от Ла Виаланжел, забелязал най-първо нещастиято. Видял, че липсват камъни в оградата. А били там, като минавал преди два часа. Затова се е усъмнил. Почакал някой да мине. Аз и Люсиен пристигнахме почти едновременно. Слязохме. Бедната госпожица, вече нямаше какво да се прави! Самият автомобил не беше повреден. Че е як, як е, това се вижда особено след едно такова падане! Кормилото и лоста за скоростите, разбира се, са счупени, но колата е почти непокътната. Учуди ме само едно нещо...

— Какво?

— Лостът на ръчната спирачка. Беше вдигнат. Навярно ударът го е докарал до това положение, защото, нали, ако госпожицата го бе дръпнала, автомобилът щеше да намали хода си и тя би могла да направи завоя. Тогава...

— Шът! — извика един от изполичарите. С едно неволно движение ги бях разтревожила. Те млъкнаха.

Малко по-късно пристигнаха сестрите за нощното бдение. Мария вече можеше да запали огъня в моята стая. Изполичарите ѝ помогнаха да вдигнат кушетката. Искане да ме накарат да си легна. Отказвах и продължавах да моля да ми позволят да видя Камила. Напразно.

Между четири и пет часа съм заспала. Можете да си представите, какви са били тия минути на страшен сън, прекъсван от кошмари и ридания. Струваше ми се, че Франц е до мен. Мъчех се да го отблъсна. Нямах сили. Като отворих очи, видях, че не съм се излъгала.

Той беше там. Наистина той. Високият му мрачен силует се навеждаше над мен. Беше подложил едната си ръка под шията ми. Покриваше косите ми с целувки. Чувствувах как текат горещите му сълзи. С пресекнал глас той не преставаше да повтаря: „Целият ми живот, дали ще стигне целият ми живот, за да мога да те утеша и да стигна един ден до...“

Бях безчувствена и го оставях да прави каквото иска. Неусетно неговите устни се спуснаха от челото и бузите ми до моите устни и аз почувствувах, обзета от ужас, че отвръщам на неговата целувка.

XVII

Гърдите на Камила бяха смазани от кормилото. Лекарят твърдеше, че тя не е страдала много.

Поспах малко. На сутринта най-после ми разрешиха да вляза в стаята ѝ. Не зная какво бяха направили, за да затъмнят тази светла стая. Леглото беше сложено в средата. По-голямата част от мебелите бяха вдигнати. Всичко беше преобразено.

Отдясно и отляво, облегнали гладките си чела на облегалата на молитвените столове, двете сестри от Мориак стояха неподвижно. Само броениците шаваха в ръцете им.

Коленичих пред леглото на табуретката, която ме очакваше, и погледнах Камила. Странно нещо за една майка е да гледа мъртвото си дете!

Веднага щом съмна, по-младата калугерка отиде в града. Анри я отведе. Върна се от манастира с кола пълна с цветя. Бяха обсипали леглото на Камила с бели рози и камелии. Между ръцете ѝ, свързани с бялата молитвена броеница от първото ѝ причастие, бяха турили детския ѝ кръст от слонова кост, по средата на който имаше ангелска глава с две малки крилца. Мария беше намерила този кръст кой знае откъде.

Не, Камила навярно не бе страдала. Изглежда, че очите ѝ са били затворени, когато са я вдигнали. Не бе станало нужда да ги затварят. Лицето беше спокойно, дори усмихнато, а носът леко смазан. Но колко бледи ми се виждаха устните ѝ без червилото, с което ме бе научила да си служа!

Нозете ѝ повдигаха платното. Аз ги прегърнах.

После трябваше да стана. Долу в салона имаше хора, които искаха да ме видят. Франц, който дебнеше и най-малкото ми движение, ми помогна да сляза по стълбата. Като минавах край огледалото в коридора, забелязах, че съм облечена в черно. Мария се беше сетила да сложи до кушетката ми моята траурна рокля, една от ония рокли, които

Камила ме накара да напусна. При събуждането си я бях облякла машинално.

Машинално слушах какво говорят хората надошли да изкажат съболезнованията си. Нотариусът беше тук заедно със своя писар. Бяха дошли набързо и облечени в същите дрехи, които си бяха приготвили в навечерието, защото часът, в който се намираха у дома, беше точно часът на церемонията в кметството.

Най-много съчувствия посетителите изказваха на Франц.

— Ах, бедна ми приятелко, това е ужасно за вас, не отказвам! Но да помислим също така и за неговата мъка. Бедното момче! Като си помисля само, че онзи ден ги срещнахме в града двамата! Изглеждаха тъй весели, с такава вяра в бъдещето. Дългът на родителите никога не свършва. Сега вече ще трябва да помислите за него. Такава е сигурно волята на вашата скъпа Камила, която гледа всички ни отгоре! Не го изоставяйте на отчаянието...

Погледнах към Франц. Имаха право. Лицето му беше сгърчено трагически. Но в същото време забелязах една от ония подробности, които никога не се изпуцат в подобни минути — той не беше забравил да се избръсне.

* * *

Понеже погребението беше насрочено за други ден сутринта, прекарах останалата част на деня край леглото на Камила. Привечер се помъчиха да ме отведат до моята стая. Съпротивлявах се с такава сила, че калугерките най-сетне ме оставиха на мира. О, ако те можеха да знаят каква страхлива слабост се криеше зад това упорство. Бях уверена, че ако отстъпя, ако се съглася да отида в стаята си, не ще мине и четвърт час и Франц ще дойде при мен. Там, на същата кушетка, на две крачки от това мрачно легло, аз бих била негова играчка и жертва, покорна и послушна. Нито образът на мъртвата Камила с ръце скръстени върху смазаните гърди, нито призракът на светотатството, царящо над страшния ни унес, не биха могли да ми дадат сила да се защитавам. Допускам, че съм чудовище. Допускам всичко, каквото ви е угодно. Но така беше. Какво можех да сторя? Нищо не ме принуждаваше да говоря. Поне нека ми се даде право на признание, на

разкажание. В това никой няма право да се съмнява, освен ако — и това би било най-ужасното ми наказание — не си помисли, че изпитвам при спомена за тия минути кой знае каква отвратителна наслада.

Трябва да кажа всичко. Осъдих се на това. Сега, надявам се, никой не ще се съмнява в ужаса, който вдъхвам сама на себе си. Знае ли някой какви бяха мислите ми в тази стая, дето миризмата на смърт скоро щеше да задуши аромата на розите; до леглото, върху което на другия ден щяха да останат само камелиите е вече започналите да пожълтяват венчета? О, нашето истинско сърце е скрито зад завеса, свенливо теглена над него от романисти и моралисти. Това, което те подхвърлят на тълпата, (и тя разбира всичко), знаят го много добре, не е истинското. Те знаят много добре, а и тълпата също го знае, че обвиненията, с които понякога се обсипваме публично, са само детински греховце в сравнение с това, което най-кроткият, най-честният измежду нас замисля да осъществи през известни периоди от живота си. Колко измени, кражби, насилия и убийства има в мисълта! Какви подлости, каква сукървица, каква жестокост и каква похот! Ако се осмеля да отговоря така пред съдиите си, зная, че веднага ще отдалеча от себе си симпатията, която бих спечелила с по-лицемерна, по-почтителна към установения морал себезащита. Но какво, значат устата полуотворени, вече готови да произнесат безпощадната присъда над Алберта, щом в същата минута човек не се е побоял да каже истината?

* * *

Да, докато се мъчех край двете калугерки, колебаещи се между съня и молитвата, чувствувах как малко по-малко у мен изчезва мъката на майка, която оплаква детето си. Оставаше вече само една жена, която гледа изпитателно нямото лице на съперничката си. Камила си отиваше и отнасяше своята тайна. О, спомен за безсънните ноци, прекарани в дебнене на скритите шумове в мълчаливата къща! Това въсъчно безстрастно лице дали беше на девственица или на жена? Отсега нататък вече не можех да узная това. Така, през тия тежки минути, аз, майката, по-сигурна причина за нейната смърт, отколкото

бурята е причина за гръмотевицата, аз все намирах причини да ревнувам убитата си дъщеря...

* * *

У нас е обичай жените да вървят пеш подир погребалната процесия. Въпреки голямото разстояние, реших да се съобразя с това изискване, а също така реших да надена шала на моите баби, препънатия триъгълно шал на гърба, реших с една дума да стана пак, макар и само за няколко минути, оная Алберта, която моята нещастна Камила бе имала смелостта да преобрази.

Времето беше приятно. Лека мъгла покриваше полето. Хубавият сезон отлиташе и затова разхубавяваше последните си дни. По ливадите, чисти като грижливо опънат килим, бяха цъфнали през нощта есенни минзухари. Люляковите им чашки, тази зелена поляна, бледосиньото небе образуваха райски невинен пейзаж.

Скоро стигнахме завоя. Жените, които вървяха с процесията, ме погледнаха изпод забрадките си. Още не бяха поправили малката ограда. Долу в нивата едва няколко смазани стебла царица сочеха мястото, дето се беше сгромолясал автомобилът. От самата кола не бяха останали никакви следи. Лично Франц беше помогнал при почистването.

На няколкостотин метра от града ни очакваше свещеникът с хористите и псалтите. Камбаните започнаха да бият. Кортетът се подреди и забави ход. Не чувствавах никаква умора. Струваше ми се, че бих могла (тъй правилни бяха движенията ми) да вървя километри и дни след този ковчег.

Би трябвало да има специална погребална служба за момичета и юноши. Клетите детски тела, които полагат под тия бели покривки, навярно се чувствуват смазани от тежката сериозност на псалмите. Защо няма нито една светлинка, която да ги приеме пред прага на нощта, дето влизат, светлина, която да сгрее малко сърцата на тези, що ги виждат да изчезват завинаги?

В черквата се чувствуваше вече зимата. Почнах да треперя под шала и воалите си. Но тия женски облекла крият от погледа на другите всичките ни слабости — сълзите и треската. Те ни позволяват също да

виждаме, каквото желаем, без да бъдем забелязвани. От сутринта ми беше невъзможно да погледна Франц. Можех най-после да го наблюдавам, въпреки смущаващото присъствие на ковчега.

Почетното място отрядно в нашия край се пази за жените. Разбира се, моят масивен стол беше най-близо до ковчега, както и столът на Франц, разположен от лявата страна. При поднасянето на светената вода и на тамяна ние се кръстехме един срещу друг. Виждах го между свещите, над цветята. Въпреки импровизирания си траурен тоалет, той надвишаваше странно всички присъстващи, смазани от скръб, макар че нямаха нищо общо с нея. Той не бе имал нито време, нито възможност да си достави черни дрехи. Едва бяха успели да преобядисат синьото му пардесю, с което си служеше през студените сутрини, когато обикаляше планините. Боята беше лоша и при светлината на свещите изглеждаше червеникава. Шията му обвиваше шал от бяла коприна и главата му, сурова и властна, се издигаше нагоре. При възношението той забрави да сведе глава. Приличаше на самотна хищна птица, летяща над замръзнало езеро. Мисълта, че след един час ще остана с него сама, когато хората се разотидат, тази мисъл ме изпълваше с вълнение и ужас, които напразно бих се опитвала да анализирам.

* * *

Гробищата не са далеч от черквата. За да се отиде до там, трябва да се върви по единия ръкав на реката, която мие града. Слабият шум на водата ни акомпанираше. Когато вдигнех глава, виждах горе в небесата кулите на Св. Лаврентий. Нямахше още седмица, откакто бях се възкачвала до тях. Отгоре бях наблюдавала гробищата. Бе минала през главата ми мисълта да скоча долу в пропастта от една от тия кули. Ако бях имала сили да го извърша, Камила не би била мъртва.

Прескачам последните подробности от церемонията. Казах вече, че нашата семейна гробница е разположена от лявата страна на гробищата. В съседство с нея е съвсем бялата гробница на Неверските монахини. Над нашата гробница има лаврово дърво, което тоя ден беше разцъфтяло. Хората, които ни очакваха, струпани около ямата, отстраняваха клончетата, за да ми направят път. Приблжих. Значи там

щеше да се разложи тялото на моето дете, това тяло, което бях създала. С машинално движение попипах утробата си, която го бе носила. Спомних си първия път, когато видях Камила: голямото легло, на което почиваше младата разплакана и изгубила кръвта си жена; до леглото тайнствена закрыта люлка. Дъщеря ми е мъртва. Черната купчина земя, която ще покрие ковчега, е готова... Да, но призракът на Камила! Човек не можеше да се отърве от него, не можеше да го затвори по волята си между четирите стени на малкото селско гробище!

* * *

Няколко души ни придружиха, после се сбогуваха пред оградата на Магелон. Вярна на обичаите, Мария за всеки случай беше приготвила обяд за дванадесетте поканени. Аз и Франц се оказахме сами, седнали на двата края на една грамадна маса. Помежду ни имаше столове и куверти, които като че за последен път искаха да забавят уединението ни.

Тъкмо седнах и Мария разтревожено и бързо дръпна кърпата, сложена на моята чиния. По невнимание тя ми беше сложила кърпата на Камила. И двете се разплакахме при вида на малкия метален пръстен, който бях купила преди десет години, когато Камила постъпи в лицея като пансионерка и с който си служеше оттогава.

XVIII

В това изложение се мъча да кажа точно всичко, което стана, да дам вярна картина на събитията, да бдя да не би да ги променя заради мислите и съмненията, които по-късно се загнездиха у мен. Нека чувството, което изпитвам сега към Франц, чувство сложно, съставено еднакво от омраза, отвращение и любов, нека това чувство изчезне и нека остане само споменът за годините, когато Франц правеше всичко, за да бъда щастлива. Не зависеше от него това. Всичко, което човек можеше да направи в тази посока, той го направи. Той ме обичаше, както (зная това) не може да бъде обичана никоя жена по света. В тази любов той вложи безподобна искреност, плам и устрем. Грешката ми беше в това, че самата интензивност на тази страст я осъждаше да не бъде вечна. Грешката ми беше, дето си мислех, че щом съм обичала само един човек, имам право да се надявам, че той ще обича само мен. Мислех си най-вече, и това беше непростимата ми грешка, че великата любов стои над закона за възрастта. Как страшно е пробуждането от подобна заблуда! Има ли нещо по-жалко на земята от жена, която вижда, че любовта към нея е вече само съжаление?

* * *

Признавам, че през месеците, които последваха непосредствено смъртта на Камила, аз бях напълно щастлива. Именно през тия месеци мислех най-малко за умрялата. Разбира се, Франц не биваше да ме оставя дълго сама. Когато през зимата му се случваше да отива в града, за да телефонира или прати телеграма, той ме сварваше често разплакана, свита в креслото, разтреперана в някоя стая, без да имам сила да стана и запаля лампата. Но неговото присъствие разпръскваше веднага мрачните призраци, родени от тъмната самота. Достатъчно бе да ме вземе в прегръдките си. Вечеряхме и си прислужвахме вече сами, защото Мария не беше при нас в къщи. Бях й разрешила вечерно

време да се прибира при родителите си. Тя се готвеше да се годява за сина на един гостилничар от околността. Идваше сутрин към десет часа, слагаше ни за обяд, а след обяд разтребваше къщата и си отиваше привечер като ни приготви вечерята. Така че старата къща ни принадлежеше без никакъв контрол и никое човешко същество не беше свидетел на първите седмици от нашето щастие.

Впрочем никой още не намираше за необикновено присъствието на Франц. Веднага след погребението на Камила, било поради сметка, било наистина от нужда да се лекува, той отиде да се консултира с градския лекар, един съвестен и плашлив старец, който се почувствува поласкан от това посещение. Този лекар беше на мнение, че ако Франц прекара зимата в Париж, непременно ще попречи на оздравяването си. Трябваше да остане колкото се може повече в Магелон, защото разбираше, че горският въздух има спасително влияние върху здравето му. Франц послуша много лесно този съвет, който може би беше предизвикал. Но отпуската му вече изтичаше. Трябваше да отиде в Париж, за да уреди всичко с административните и военните власти, от които зависеше. Разбира се, решено бе да го придружа. Това пътуване трая само толкоз, колкото беше необходимо да получи подновяване на отпуската си. Все пак той се възползува от случая, за да се занимае със своите работи и да посети някои едри индустриалци, между които и собственика на една от най-големите юзини в околностите на Париж. Той има време да нагласи в съгласие с него един проект за дружествен контракт за експлоатация на открития от него автомобилен модел. Възхищавам се от спокойствието, с което той нареждаше тъй сложни работи, без да успее да се усъмня, че дори и за минутка е престанал да мисли за мен. Преди да изтекат две седмици, ние вече се бяхме завърнали в Магелон.

Ако в тоя момент някой ми беше казал, че никога не ще излезем от там, струва ми се, че ние никак не бихме се учудили на подобно предсказание. Във всеки случай, ако един от нас би направил, някоя забележка, то не — Франц щеше да стори това, а аз, понеже знаех, че въпреки, всичко той има определена цел. Рано или късно трябваше да се преселим в Париж, ако не за цяла година, то поне за достатъчно дълъг период. Но в тоя момент ние не мислехме за толкова неща. Войната продължаваше. Не беше възможно да се предвиди какво ще стане на другия ден, а още повече да се организира нещо. Може би

един ден ще изучат отражението на тази велика четиригодишна драма върху живота на хората, които не бяха пряко замесени в събитията. Налагаше се, според тогавашната терминология, мораториум над всички решения, които можеха да се смятат вече напълно определени. „Когато свърши войната“ — това беше една удобна формулировка, от която произтичаха толкова извънредни положения, порастваха и се пръсваха в различни, посоки. На каква възобновителна работа трябваше да се отдадат всички, когато мирът, след като възвърна всички към нормалния живот, не остави вече на безразличието и на безволието лекото извинение с изключителните обстоятелства!

Зимата на 1917 година! Зима трагична за толкова французи! Но не очаквайте съчувствие към неволята на страната у тази, която забрави толкова лесно трупа на дъщеря си! Войната съществуваше за жените само дотолкоз, доколкото те пряко страдаха от нея в привързаността и любовта си. Войната беше за мене звездообразната рана, която виждах нощем при светлината на кандилото върху гърдите на заспалия Франц. Скъпият ми! И като си представех, че можеха да го убият! Не мислех, че Камила още би била жива, ако германският куршум бе пронизал това сърце, чиито туптения чувах и изпитвах ужас само тогава, когато от време на време отслабвах. Едничката ми грижа, отечеството ми, вселената ми — бяха в това! Всичко, което съществуваше извън тази стая, ми беше чуждо и безразлично. Не можех да си представя, че нещо друго, освен Франц би могло да има значение.

А и той как ме обичаше! Една жена може да се мами във всичко, но не и за подобно нещо. Неговата любов е моето оправдание! Не се опитвайте да ме лишите от тази увереност, единствената, която ми остава, единствената останка, която изплува и за която упорито се държах до последното сгромолясване. Дори и ако, когато се явим пред съдиите, той почне да отрича всичко и каже, че съм луда и че никога чувството, което е изпитвал към мен, не е можело да го доведе до престъпление, аз ще се провикна пред съда: „Не го слушайте. Не виждате ли, че нещастникът иска да спаси главата си?“. И тонът ми ще бъде такъв, че ще ми повярват. Да, и това е същността на процеса, той ми даде най-осезателно и в същото време най-страшно доказателство за любовта си. Имаше и други, слава богу, толкова други, че не знаех откъде да почна, за да ги изброя. Но нека той не си прави илюзии, аз

ще кажа всичко. Ако е необходимо, ще отида до там, докъдето никога не се е осмелила да стигне една жена. Пред съдебните заседатели ще зарежа цялата си свенливост. Ще разкажа... и нека тогава никоой не твърди, че съм си правила илюзии, нека не инсинуира, че думите, които ми е казал, че прегръдките, които ми е дал, е можел да ги каже и даде на други жени. Зная какво говоря. Имам си и сравнения. Зная, че е обичал и Камила. Навярно тя е била негова. Добре тогава... Когато той отсъствуваше от Магелон, аз постоянно ровех книгите на дъщеря си и видях най-после, че гибелната ми предвидливост се увенча с успех. Намерих писмата му до нея. О, всичко това е много недостойно, разбирам, но видели ли сте някога жена в подобно положение? Не вярвам. Ще намерите ли поне една, която да превъзмогне отвращението си и да се помъчи с мисълта да се постави на мое място? Милост, милост за мен, нещастната! Но какво значение има това! И тъй, аз четях тия писма. Казвах си: „Той я е обичал, тя също, това е сигурно, но както се обича едно бледо младо момиче. Какво значат бедните думи, които е употребявал за нея, в сравнение с тези, които отправяше към мен, в сравнение със сладострастните викове, които предизвиквах у него!“

* * *

През течение на тия дни и седмици, през които черпех вяра в себе си, от вярата, която ми липсваше дотогава, видях как Франц, горд и учуден от своето дело, гледа като зрител жената, която беше създал. Случваше му се много пъти, пресичайки изведнъж прегръдките ни, да ме отблъсне с кротко и бързо движение и, сложил ръце на раменете ми, да ме гледа със странна смесица от гордост и меланхолия. „Като си помисля само...“ — шепнеше той. Тук спираха думите му. Бях свободна да ги довършвам както си пожелаая. „За какво мисли?“ — питах се аз опиянена. „Мисли, че е трябвало по-рано да ме опознае, че съм можела да принадлежа само на него. Не, не, той по-скоро мисли какво бях, когато се срещнахме. Смирена и смътна жена, в черна рокля, по-млада с една, но по-стара с десет години!“ Не ми е неприятно да говоря за това чудотворно подмладяване. Разбира се, ние двамата можехме да се лъжем по тоя въпрос. Но то се

засвидетелствуваше и от толкова други доказателства! Познаваше се по учудения поглед на хората от нашия край, по думите и комплиментите, които ми подхвърляха пътуващите работници, чужденци за нашия край — наивни и груби почитания, но те ме очароваха и тревожеха. Как може човек наистина да остане безчувствен към толкова неща? Очите ми бяха по-тъмни и по-блестящи, косата ми престана да побелява. Походката, упражненията, все по-големите грижи, които полагах за тялото си, бяха му придали твърдост и гъвкавост, които, струваше ми се, никога не бях притежавала. По някакви тайнствени причини лицето ми се набръчкваше, но се и подмладяваше. Спокойната правилност на неговия овал бе заменена с някаква тревога, с нещо почти грубо, което се подчертаваше от употребата на мазила. Все пак още продължаваха да съществуват две Алберти. Първо тая, която не бях още съвсем престанала да бъда, бившата, жената в траур, майката на Камила, с една дума тази, която, срещаша в града по пътя, облегната на ръката на мъжа, когото продължаваха да наричат годеник на госпожицата и пред която продължаваха да свалят почтително шапка. След това идеше другата, тази що се откриваше, щом затворената врата превръщаше Магелон в жилище, непристъпно за чужди погледи. Кой я би познал, нея, с трептящите пурпурни устни, с почернените клепачи, под които блестяха очите ѝ, с отпуснатите движения, в богатството и пъстротата на дрехите, в които се обличаше и в които цялата чувствена душа на прабабата-креолка се пробуждаше на воля. Мисля, че никой не се е мъчил е такъв устрем да си възвърне с всички възможни средства изгубените години.

А той? За да ми благодари, той произнасяше магически слова, думи, които едновременно ми откриваха пустотата на миналото ми съществуване и намираха начин да я запълнят.

Прекарахме години в тази великолепно изолация. Щом се мръкнеше, аз обгръцах, с ръце тази кестенява глава, тъй хубава, че бих се заклела, че и най-малкото престъпно намерение не би могло да се скрие в нея. Макар че по тоя въпрос имах нещо повече от подозрения и бях напълно уверена, не исках да мисля за това. Моето престъпление, бих искала да кажа и наказание, беше, дето си мислех, че великата любов изчиства и оправдава всичко. И каквото и да се случи, аз ще

продължавам да мисля, че това престъпление има власт в сърцето на всяко същество, което наистина е обичало.

* * *

Месеците следваха един подир друг. Сезоните се сменяха. Една ноемврийска сутрин, тъкмо седяхме двамата на терасата, камбанен звън се разнесе под сивото небе. Последваха го камбаните на всички черкви от планината и долината. Погледнахме се с Франц. Краят на войната! Възможно ли беше?!

Жени, мъже, деца минаваха по пътя, смееха се всички и тичаха към града. Франц стана. Разхождаше се бързешком по терасата. Аз стоях все така неподвижно с объркана душа и продължавах да се вслушвам в звъна на камбаните; всеки удар ме приближаваше към нов живот. Предчувствах, че той ще бъде пълен с примки.

XIX

Прекарвахме в Магелон толкова, колкото ни беше възможно след примирието. След това най-после трябваше да се вземе решение. Годината приближаваше към своя край. Франц беше получил едно след друго от г. Х., едрия индустриалец, с когото бе подписал съдружнически контракт, две писма, с които последният настояваше да отиде в Париж. Ако зависеше от него струва ми се, че би забавил още заминаването си. Мисълта за тежката работа, която му предстоеше, го изпълваше с умора.

Аз настоявах да заминем, за да не би той да се отдаде на бездействие, опасно за собствените му интереси. Към края на декември той напусна Магелон, Останах след него две седмици, за да подготвя окончателното захлопване на къщата, а също така и за да запазя за последен път външно приличие, като не тръгна едновременно с Франц.

Казах вече, че не познавах никак Париж. Първите месеци, които бях прекарала там, съвсем не бяха намалили това незнание. Разбира се, Франц ме очакваше на гарата. Двуседмичната ни раздяла ми се стори вековна. След няколко дни научих, че за да дойде на гарата, той се принудил да отсъствува от едно много важно заседание на управителния съвет. Такъв беше той тогава, такива бяхме двамата...

В автомобила, който ни отнасяше, аз не престанах да го стискам в прегръдките си и да го целувам. Минавахме по булеварди, обградени с черни дървета, край Сена, без да ми дойде на ум да попитам Франц накъде ме води. Беше ми все едно! Нали беше до мен! Слушах го едва, а той ми разправяше за различните решения, които взел за нашия бъдещ общ живот. Целувките ми спираха думите на устните му. „Все ми е едно, все ми е едно, нали съм с тебе, мой мили! Всичко, което ти си направил, всичко, което направиш, е добре направено!“ Като минавахме край големи сгради, над които се носеше черен дим и правеше зимното небе да изглежда по-мрачно и още по-ниско, Франц

разхлаби малко прегръдката ни, простря ръка и ми прошепна усмихнато:

— Фабриците! Нашите фабрики.

След десетина минути автомобилът спря пред вратата на една вила.

Влязохме. Бях опиянена от щастие до такава степен, че в първия момент не видях нищо: ни градината, ни слугинята, която побърза да ме освободи от шапката и палтото, нито удобствата и блясъка на този лукс, който Франц беше вместил за няколко дни във всяка стая, дето щеше да минава отсега нататък животът ни, нито прекрасната панорама, която се простираше под прозорците ни и върху която тъкмо в тоя момент се плъзгаше слаб слънчев лъч и разпръскваше мъглата. Виждах само едно същество — Франц. Мислех само за едно нещо, а именно, че сега съм само с него, съвсем сама, в тая стая, чиято врата се затвори веднага и ни отдели от света. Тук вече нямаше спомени, нямаше призраци, гробищата не бяха близко. Нямаше нищо, освен двама ни с Франц. Нищо, освен нас.

През време на обедата Франц ми разказа какво е направил, откакто е пристигнал в Париж.

— Ще ти обясня всичко постепенно и в подробности — каза той и замълча. — Сега и аз, и Х. сме изправени сред куп от мъчнотии. Но вече личи, че работата ще бъде чудо. Че може ли да бъде другояче? Х. беше знаменитата личност, един от най-добре организираните умове на нашето време. Скоро ще се увериш. Разбира се, първите месеци ще бъдат тежки. Но какво може да ме разколебае мен, щом знам, че като изляза от фабриката, ще те намеря тук да ме очакваш!... И ще видиш, че ще направя така, че да не страдаш много от конкуренцията с моята работа.

— Нали знаеш, че никога не съм се опитвала да те отклоня от работата ти!

— Зная, зная също, че има време за всичко. Ще обядваме в къщи всеки ден. Сен Клу отстои само на десет минути с автомобил от фабриката. Затова именно избрах тази вила. Вечер ще бъдем свободни. Ще можем според желанието ти, или да си оставаме тук, или да излизаме. А освен това не бива да се забравя и господин Х. Ще вечеряме с него, колкото се може по-скоро. Толкова съм му говорил за теб, че той гори от желание да се запознаете.

— Говорил си му за мене ли? Какво му каза?

— Какво ли не? Неща, които бяха достатъчни, за да разбере, че те обичам и че ще бъдеш моя жена.

Поклатих кротко глава.

— Твоя жена ли, Франц?! Нали знаеш какво отговарям, когато произнасяш тази дума?

Той стисна ръцете ми.

— И ти също така знаеш какво отговарям аз. Защо е това упорство, чийто причини не мога да проумея? Защо искате да ме измъчвате? Защо искате...

— Защо ли?

И двамата млъкнахме. Повтаряше се все същата сцена. Да стана жена на Франц! Лесно е да си представите колко често този проект се вмъкваше в разговорите ни. Всеки път Франц настояваше с нова страст, с пламък, който веднага се превръщаше в тежко смущение от моето поведение. Негова жена! В деня, когато той произнесе тази дума пред мен, аз започнах да треперя така, че той млъкна смутено. Ах, колко бих желала да може той да ме запита за причината на това смущение! И колко бих желала аз да съм уверена в безполезността на това смущение!

Това е невъзможно. Най-доброто при тия условия беше да мълчим, да избягваме всичко, което би могло да предизвика между нас ново смущение. Тъкмо това решение Франц не можеше да вземе. По някаква трагична необходимост, подтикван от желание да разбере дали зная, той не изпущаше ден, без да сложи на разискване този въпрос.

— Хайде де, това е смешна работа. Защо да не направим веднага това, което ще извършим един ден?

Като настояваше така с несигурен глас, той предизвикваше у мен съжаление до такава степен, че му отговарях с най-весел глас:

— Защо? Пак не виждам необходимост от тази сватба. Или поне наложителна необходимост. По това се разбира, че си бил винаги независим. Но аз, която се радвам на свободата едва от няколко години, не мога да я оставя в ръцете на един тиран като теб...

Той се усмихваше, нещастният, мъчеше се сам да се увери, да повярва, че говоря истината, че не е възможно да се съмнявам в нещо.

За да имате по-ясна представа за огромната работа, която вършеше Франц през месеца, когато отидох при него, а също и през

следващия: необходимо е да се запознаете в общи черти с предприятието, в което той вземаше участие. Мога да говоря съвсем безпристрастно за г. Х. Въпреки симпатията, която демонстрираше към мен, въпреки държанието му, той беше за мен — събитията ще покажат това — повече враг, отколкото съюзник. Нека жените не се мамят. Най-големи техни неприятели не са жените, съперничките им, а приятелите на мъжете или любовниците им. Още от първия ден разбрах, че ако има борба между интересите на Франц и моето собствено щастие, г. Х. не би взел моята страна. Политехник^[1], изоставил още съвсем млад, за да се заеме с частни индустриални предприятия, несигурната кариера на държавната служба, г. Х. бе имал рядката способност да се занимава много малко с търговия, но да свърже смело съдбата си със съдбата, на някои хора, в които имаше доверие. Понеже бил беден, той се заел да спечели малко пари, като инженер по железниците в Порто Рико. Спечеленото вложил през 1899 год. в експлоатацията на фосфата в Гафа^[2]. Печалбата си от фосфатите вложил в нова работа на Естакското пристанище. През 1914 год. всеки франк от капиталите му символизираше едновременно по един атом щастие и по една капка пот. Малко хора могат да се похвалят с успех, който да съчетава в себе си щастие, честност и труд. Войната го сварила с два милиона капитал, а в същото време и богат с вяра в себе си и със своя опит. Освободен поради възрастта си от военна служба, той купил през 1915 г. в най-близката околност на Париж терени, на които построил фабрики за муниции. Той употребил последователно за разширение на предприятието всичките си пари и печалби. Но едновременно със сътрудничеството си за спечелване на войната той мислел и за близкия мир. Какво, ще прави тогава с фабриката си за гранати и танкове? Той мислел за това. И мислел тъй добре, че предложил на Франц да станат съдружници. Запознал се с него в разните комисии на министерствата на въоръжението и общите сгради. Оценил силата и инициативата му. Споразумял се с него на равни начала и му гарантирал изгоди, които Франц напразно би търсил в други комбинации. Господин Х. олицетворяваше реда, Франц — ентузиазма и въображението. Идеята на Франц беше двупосочна. От една страна тя се отнасяше до усъвършенствуване и пущане в производство на изключително бързата кола, чийто изобретател беше той, страшният малък червено винен автомобил, тайнственият джелат

на Камила. От друга страна той трябваше да се заеме с изработването на евтин модел, автомобил за народа, отговарящ на принципите, които бяха използвани за лансирането на американските автомобили Форд. Тази двойна идея беше в същото време за борба и победа. Господин Х. пък беше прозрял мъчнотиите, които се явиха на другия ден след примирието, в момента, когато се прибрах при Франц в Париж.

Трябваше да преобрази военното си предприятие в мирновременна индустрия. Но тъй като беше употребил за купуването на земята и построяването на фабриките всичките си средства, той се бе принудил да прибегне до помощта на банките. Те му отказаха каквото и да било кредит. Бяха в съдружие с клиентите си, големите автомобилни къщи, чиято съдба бе свързана с поддържането на старите цени и които смятаха за свой враг една конкурентна къща, чиято програма беше да изработи голяма серия евтини автомобили. Познавам в подробности борбата на Франц и съдружника му срещу тази коалиция. Бях ням свидетел на тяхното, временно отчаяние и на окончателното им тържество. Интересът към този дуел беше у мен тъй голям, че почнах да забравям, че всяка минута, която му посвещавах Франц, беше минута безвъзвратно изгубена за нашата любов.

По това време г. Х. беше на около шестдесет години. Беше висок и приличаше малко на офицер с белите си остригани алаброс коси и със също така белите си малки мустаци. Както се случва обикновено на хора, които много работят, сантименталният му живот не бе особено щастлив. Жена му, една оригинална американка, за която се беше оженил доста късно, се бе разделила с него през 1910 год. и живееше в Бостън, родния си град. Осем години преди тази дата тя му беше родила две близначета: едно момче, Жак, което сега завършваше лицей Кредорсе^[3], и едно момиче, Сесил, поверено до пълнолетието си от съда на майката. Отсъствието на това дете беше постоянна причина за тъгата на г. Х. В дните, когато беше предразположен към излияния, той ми се доверяваше. Поведението му към мен беше много интересно и се характеризираше с неловкост. В него се долавяха едновременно съдържаност и симпатия. Чувствувах се, че, загрижен преди всичко за интересите на Франц, той ми се сърдеше, вследствие на своята буржоазна строгост, за незаконния живот, който засега носех на неговия съдружник, и за усложненията, които предвиждаше по отношение на мен за по-късно — трябва да кажа, че предупрежденията

му все повече и повече отслабваха. От щастието и спокойствието ми излизаше такава светлина, че не можеше човек да не се трогне. Разбрах, че въпреки всичко г. Х. ме уважава. Направих всичко възможно, щото това уважение, да се засили. Разбрах, че съм достигнала целта си, когато неговият син започна да ме обожаваше. Един ден бащата беше го довел у нас на обяд, след като поиска разрешение, и Жак почна да идва всяка неделя и аз леко привързах към себе си едно дете, лишено толкова преждевременно от женска ласка.

* * *

Като избра вилата, в която живеехме, Франц беше показал най-дълбока интуиция. Париж се простираше в нозете ми, а необработеният малък парк ми напомняше Магелон. Между миналия ми живот и този, който почваше сега, нямаше груби контрасти, които биха могли още в самото начало да ме изплашат и да ме накарат да взема мерки. Постепенно навлязох в новия свят, който ми вдъхваше тъй див страх и в който скоро се влюбих силно. Франц обичаше извънредно този свят, но се разкриваше малко по малко, едновременно с пробуждането на моята любов към новото. Впрочем, отначало работата го поглъщаше изцяло денем. После вече не беше така. Но когато се прибираще смазан от умора, той ме уверяваше, че има само една мисъл, едно желание — да бъде с мен. Очаквах го в малкия салон, в стаята, дето преживях най-пламенните, т.е. най-щастливите моменти от живота си. Какво голямо, какво взаимно щастие! Всичко, което един човек може да даде другиму, аз му го дадох и, заклевам се, беше ми платено със същото. Нито сърцата, нито телата ни имаха тайна помежду си. По-късно, по-късно... но какво от това!

В момента, като говоря за това, споменът само възбужда плътта ми, нека ме оставят на мира с това по-късно. Какво от това, че още тогава виждах раната на хубавия блян и тази рана все повече растеше. Нощем, когато почивах, изтощена и щастлива, и слушах как дъждовните капки тропат по клончетата на дърветата в градината имитирайки Магелонски дъжд, аз си спомнях за тамошните гробища, за надгробния камък, върху който същият този нощен дъжд помагаше да изгният останките от последния ми букет. Но за да пропъдя тези

призраци, трябваше да събуждам с все по-настойчиви целувки заспалия до мене Франц и да го накарам да ме притиска в прегръдките си, да ме допре до сърцето си, това сърце, на което тя също може би се беше облягала, тя, бедното дете със смазани гърди!

[1] Завършил висше политехническо училище в Париж. — Б.пр.

↑

[2] Цветущ град и оазис в южен Тунис. — Б.пр. ↑

[3] Една от най-добрите мъжки гимназии в Париж. — Б.пр. ↑

XX

Измежду признанията — и то какви признания! — от които е съставена тази изповед, има едно, което не ми струва нищо. Бях живяла четиридесет и три години, без да имам нито една вечерна рокля. Казвам нито една, защото забравих за първата, тази, която бях си скроила за бала в префектурата от няколко метра плат и къс черна дантела.

В продължение на по-малко от осем години после имах толкова много вечерни рокли, че ако трябва да ги изброявам, паметта ми не ще може да изброи дори и една десета от тях. А при това, дали ще бъде сребърна или златна, от сатен или с кожи, всяка една беше свързана с удоволствие или мъка, с някой весел или тъжен, но винаги страстен епизод. Говорят за вятърничавостта на жената, а не си дават сметка за едно нещо: жените не се мъчат да разхубавяват себе си, а своята любов. Накитите сами по себе си са нищо. Те съществуват само дотолкова, доколкото към тях са приковани пълните с възхищение погледи на мъжете, на мъжа, когото обичат. Защо исках да бъда по-красива от другите? За да изпълня Франц с гордост, за да имам право да кажа „Бъди спокоен, мили, не си ме зле избрал“, за да поделя и аз гордостта, която чувствавах у него, когато влизахме в някой ресторант, дансинг или театър и шепотът или още по-красноречивото мълчание на присъстващите обгръщаше моето полуголо тяло с бляскавия ореол на желанието. По-късно, когато разбрах, че властта ми над него започва да отслабва, пожелах да бъда пак хубава, още по-хубава, за да събудя ревността му и за да видя дали е способен да страда за мен.

От всички тези рокли имаше две, за които съм запазила по-особен спомен. Едната, избрана от колекцията на прочута модна къща, се наричаше *Градина при дъжд*. Беше една от най-ранните. Не първата, разбира се, защото човек не може да достигне до съвършенството при първия опит. Достига се до това само постепенно. *Градина при дъжд* беше рокля от тъй бледорозово кадифе, че отсянката му изглеждаше бяла. Това кадифе почти изчезваше под

много дългите сребърни ивици. Аз сама бях избрала тази рокля и се гордеех, че ще изненадам Франц, който, с удоволствие отделяше от работата си време да ме придружава у модистите. Малко ми беше неудобно заради цената, която платих. Донесоха ми я към шест часа. Беше краят на пролетта. Облякох я, след като пуснах завесите и запалих електричеството. Зачаках с разтуптяно сърце. Франц влезе. Видя ме. Само запита:

— Какви скъпоценности ще си сложиш с тази рокля?

Вярно, не бях и помислила. Почувствувах се малко обидена. Но на другия ден той се върна по-рано и ми каза:

— Да приготвят фрака... Ще излезем. Поканих няколко души на вечеря в „Кафе дьо Пари“. После ще пообиколим и нощните заведения. Облечи си новата рокля.

Подчиних се. Чувствувах, обаче, че в неговата пресилена естественост, има нещо изкуствено.

Когато се приготвих и зачаках, права сред стаята, той влезе. Едната си ръка беше сложил отзад. Продължаваше да стои неподвижно. Сложи на раменете ми продължителна целувка — целувка нямаща край, която почваше от корена на косите ми и слизаше надолу по цялото ми тяло. Продължавах да стоя права пред огледалото и не помръдвах. Видях как една огърлица от розови бисери се уви около шията ми и се изрони върху гърдите. Устните на Франц продължаваха да бъдат прилепени до плътта ми, а ръцете му стискаха моите и той сложи на лявата ми ръка пръстен, който още не можех да разгледам.

— Алберта — шепнесе в същото време той. — Алберта искам да видя на пръста ти пръстен без бисер, без диамант, без какъвто и да било камък...

Вдигнах ръка. На пръста ми блестеше розов бисер, двойно по-голям от най-големия върху огърлицата. О, колко жалък беше пръстенът, който носех на бала в префектурата, нещастен годенишки пръстен с малък бисер и скромнен брилянт! Колко малко е наистина разстоянието от най-почтената жена до последната проститутка! Още виждам тази вечер, виждам, под внезапно намалената светлина, дългите сребърни ресни на новата си рокля, хвърлена бързо върху едно кресло... Закъсняхме доста за срещата на Франц с приятелите му.

Направих си другата рокля по-късно, много по-късно. Тя се наричаше *Юлалюм*. Беше също така много хубава. Разбира се, не заради това говоря за нея. Споменавам я заради вечерта, когато я облякох за първи път.

Тя също беше от кадифе. Но това кадифе беше зелено на цвят, нещо средно между зеленината на мъха и на застоялата вода. Опасваше се със златен шнур по-дебел от китката. Подплатата, която се виждаше през цепките, що оголваха доста високо нозете, беше също така златна, но матова и напомняше нещо старинно. Между скоби казано, струва ми се, че никога не съм имала по-деколтирана рокля. Бях избрала тия два цвята, които взаимно се допълняха, които почти се сливаха, а и отиваха най-добре на моите коси, наскоро боядисани като тъмноруси. Разбира се, вече носех отрязани коси. Франц твърдеше, че съм се подмладила с десет години при това двойно преобразование и истината, която не обичам да изтъквам, когато е в моя полза, ме заставя да призная, че той имаше право. Когато тази вечер влизахме с него между масите на терасата на ресторанта в Булонската гора и търсехме масата, дето г. Х. и много приятели ни очакваха, аз си мислех със сладостна горчивина за хората в Магелон, за всички ония, между които бях живяла до идването си в Париж, аз, тъжната, облечена в траур сянка, остаряла преди време жена с черни вече прошарени плитки. Ако те можеха да се намерят на тази тераса, сред блясъка на обкичените с гирлянди полилеи, между пищните тоалети, при шума на оркестъра, наистина, мъчно биха ме познали в лицето на червенокосата вакханка, каквато бях станала с радост.

* * *

В утрото на същия ден, за който говоря, бе открита автомобилна изложба. Тя обещаваше да бъде тържество за колата, направена от Франц. Господин Х. бе решил да покани двадесетина приятели да отпразнуват с нас този успех. Нощта беше чудно хубава. Електрическите глобуси, светлината на които изглеждаше синкава, осветяваха листата на дърветата. Струваше ми се, че никога не съм бивала така опиянявана от френетичния следвоенен лукс. Устните ми се полуотваряха, за да се усмихват безспирно, не толкоз на тия, що ме

заобикаляха, колкото на личното ми щастие. Не можех да си представя, че един ден то може да бъде затъмнено. Като свалиха палтото ми, всички поканени се занадпреварваха да хвалят роклята ми. Гледах Франц. Той беше почти срещу мене между две еднакво елегантни и хубави жени. Но далеч от мисълта да им се сърдя, аз по-скоро изпитвах към тях привързаност, тъй като в тази минута бях уверена, че ги затъмнявам и двете.

Към полунощ, тъй като вечерята бе привършена, някой направи предложение, което бе възприето от всички:

— Започваме да се задушаваме тук. Да отидем в Ермитаж. Там ще ни бъде по-добре. Тези, които обичат да стоят мирно, ще се настанят по-удобно и ще им бъде по-хладно, а другите ще танцуват. Съгласни ли сте? Келнер, донесете ни палтата и кажете да приготвят автомобилите.

За няколко минути всички се насъбрахме отвън. Мъжете помагаха на жените да облекат палтата си. Един по един автомобилите изскачаха от тъмнината, на стъпалата им имаше по едно момче, което отваряше вратите.

Нашият автомобил беше начело. Франц се качи и възседна кормилото. Тъкмо се готвех да го последвам и г. Х. ме улови за ръцете.

— Стойте, моля. Тази вечер ще си позволим малко свобода. Нека най-после разделим двойките! Франц, не зная дали това ви харесва или не, но аз задържам Алберта със себе си. Вие пък вземете госпожа У. и госпожа Z. Вие, драги, ще се качите в тази кола, а вие в онази. Някой има ли нещо да каже? Не, нали? Всичко е наред.

— Подчинявам се, подчинявам се — рече весело Франц.

— Чудесно. Алберта, дайте ръка. Ние ще бъдем последни. Аз жертвувам колата си. Двамата ще се качим при Роже. Роже, разполагате ли с три места?

Роже, висок рус момък, страстен спортист, се поклони.

— Три места? Точно толкова са. Не ви казвам каква кола е тази, драги господине. Искам да ви изненадам. Но трябва да ви предупредя, госпожо, че колата ми е открита. Няма ли да ви стане студено?

— При това хубаво време! Напротив. С удоволствие бих подишала малко чист въздух.

— Чухте ли, Роже? Хайде по-скоро намерете машината си. Другите вече доста ни изпревариха. Ще видим дали можете да ги

застигнете.

Останах сама с господин Х.

— Алберта, тази вечер бяхте много хубава — прошепна той.

Аз се усмихнах, а той потвърди:

— Да, много хубава. Знаете ли, че от ден на ден вие се подмладявате?

— Щастлива съм — казах просто аз.

— Да, имате право. Представете ли си — в автомобилния свят се говори само за Франц? Последниците от успеха, който имахме днес благодарение на него, са неизброими.

Говореше ми със странно смущение, от което никога не можеше напълно да се освободи, когато се обръщаше към мен. Изведнъж той промени тона улавяйки ръката ми.

— Алберта, какво има? Какво ви е? — запита той разтревожено.

— На мене ли? Нищо.

— Видях, че потреперихте. Може би от студ. Мантото ви се смъкна. Раменете ви са голи. Завийте ги. Страх ме е да се качите на автомобила на Роже. Искате ли да повикам такси?

С голямо усилие успях да отговоря по най-естествен начин.

— Съвсем не. Напротив, искам много да се кача на тази кола. Разбирам сега какво искаше да каже господин Роже, като ни говореше за изненада преди малко.

— Наистина... — извика г. Х., докато автомобилът на младия човек, направляван по безпогрешен начин, спираше пред нас. — Наистина и аз също вече разбирам. Ето героят на деня. Моите поздравления, Роже, това е много любезно. И моите комплименти за начина, по който затвърдявате репутацията си на човек, употребил всички средства за снабдяване е нашата кола...

— Купих я днес след обяд — каза тържествуващ Роже. — То се знае, че не бих пропуснал случая да дойда с този автомобил на вашата вечеря. Никой още не знае, че съм го купил. Чудо е, драги господине, наистина е чудо!

Вече малък кръг шофьори, лакеи и келнери от ресторанта се беше образувал около колата. Името на Франц се носеше в устата на всички.

Господин Х. ме докосна развълнуван по лакътя.

— Славата! — каза той.

Сега той вече се въртеше гордо около колата, милваше я любовно, като, добро едро животно, а малкия страшен автомобил цял блестеше под силната светлина на електрическите глобуси. Онемяла от учудване го гледах, и аз. Като оставим настрана цвета на колата, син вместо виненочервен, тя беше все същото чудовище. Като се мъчех да не я гледам, погледът ми се спря върху големия рубин на дясната ми ръка, подарен тази сутрин от Франц. Стори ми се, че виждам кръв. Да, кръв. От кръв беше създаден страшният лукс, чиято пленница бях сега.

* * *

Обръч от наслада и насита, от безсмислени надежди и угризения — ето какъв беше в продължение на осем години нещастният живот на Алберта. Опитах всичко, което, един човек може да направи, за да избегне преследващ го призрак. Понякога ми се струваше, че успявам. Жалки успехи! Сред все по-недостойните наслади, в които взаимно се въвличахме с Франц, нещастни роби, свързани с най-отвратителни вериги в мръсната блъсканица на нощните кабарета, под серпентините, под многоцветните платнени топки, подхвърляни от пияници, облечени във фракове, под червените балони, с които те се шибат по главите с идиотски и луди смехове, сред всичката тази детинска и смешна вакханалия, един от нас млъкваше внезапно и слагаше ръка на сърцето си без другият, пребледнял също така внезапно, да се осмели да го попита нещо. Би казал човек, че някой се готви да влезе в залата упътва се към нас и ни прави знак да го последваме... — През тези осем години не се мина нито ден, без да ми се стори, че чувам как приближават стъпките на наказанието. Не знаех кога ще дойде то, нито каква маска ще носи, но никога не съм се съмнявала в сигурното му идване.

XXI

Сега трябва да отворя една скоба и да подчертая някои точки в отношенията си с Франц. Би могло да се предполага, че чувството, което ни свързваше тъй дълго, е било подплатено с голямо взаимно доверие. Това е така и не е така. Така е в сравнение с това, което обикновено са нещастните човешки връзки. Не е така, защото имаше едно нещо, до което ние никога не се докосвахме: Камила.

Камила! Не само тя, но и всичко, което до известна степен можеше да бъде свързано с нея, рискуваше да наложи името ѝ на нашите разговори. Ние едновременно виждахме и спирахме пред тия страшни асоциации. Зная, зная, че в предидущите страници говорех и възхвалявах моето щастие, заявявах, че никое друго земно благополучие не би могло да се сравни с него. Кой не е почувствувал жалките премълчавания под този ентузиазъм, който се мъчи да заблуди самия себе си? Камила! Само с това едничко име не открих ли аз, колко това щастие беше мизерно и жалко? Уви, всичко се криеше в това! Когато тези фази започнат да се развиват, нека никой не се надява на тях, за да изтръгне това, което на юридически език се именува самопризнание. Човек като Франц не признава. Но какво значи, питам аз, това осем години премълчавано име на една дъщеря, на една мъртва годеница?

Давате ли си сметка за цената, с която се спечелва едно подобно мълчание; постоянното усилие, което то изисква, непрекъснатото напрежение, в което ние двамата живяхме, боейки се да не би единият или другият, изгубил вече сили, да го прекъсне? Не е по силите на мъжете да си налагат едно мъчение, равно на това, което понасях до момента, когато признах срама си. Но не мислете, че аз си въобразявам, че това признание ме оневинява. Зная много добре какво ме подтикна към това. Зная, че без намесата на ревността угризенията никога не биха отворили устата, които упорито прикриваха страшната, тайна. О, мъчение на всеки миг! Малко по малко нашето уединение, нашата интимност ставаха непоносими. Не мога да опиша до каква

степен страдахме. Спасявахме се само в прегръдката, дори и сънят беше станал за нас примка. Нощем, пробудена внезапно, виждах Франц, наведен над мен, как иска да се възползува от минутното успокояване на лицето ми, за да долови нещо. От своя страна и аз правех същото. Мъчех се да доловя тайната на това заспало лице, и погледът ми беше тъй настойчив, че Франц се пробуждаше. О, с какъв ужас се усмихваше тогава той, който беше толкова силен и толкова се владееше!

— Какво има, мила?

— Нищо, съвсем нищо, уверявам те.

Понякога се случваше друго. Чувах го как говори на сън повече или по-малко разбираеми думи. Сдържах едвам диханието си. На сутринта питах, изпълнена едновременно със съжаление и жестокост:

— Какво ти беше тази нощ? Ти постоянно говореше.

— Наистина ли? — казваше той със същата умолителна усмивка.
— Наистина ли?

Това беше всичко. Нито веднъж той не се осмели да ме разпита за това, което е говорил. Можеха ли подобни бегли презумпции да ме задоволят? Аз имах своите причини да ги смятам за достатъчни. Но други в краен случай ще се задоволят ли с тях? Прочее, аз бях принудена да потърся по-осезателни доказателства. Защо така постъпих? Че откъде да зная? Присъдата, която ще произнесат, ще ми подсказже и на мен самата подтика, на който се подчинявах. Угризения, желание да зная, срамно желание да се снабдя с доказателства, които един ден ще ме запазят, та Франц да не ме напусне. Повтарям, не зная. Тия са фактите. Съдете сами! Тия са фактите. Съдете сами!

* * *

Фактите, които сега ще разкрия, са от 1923 година по време на третото пребиваване на Франц в Америка. Управителният съвет на дружеството по предложение на господин Х. бе поискал от него първия път да отиде в Америка и изучи методите на рекламата в автомобилната индустрия на САЩ. По това време той не можеше да свикне с мисълта да ме напусне, макар и за няколко седмици. Аз го принудих.

Той искаше да ме отведе със себе си. Аз отклоних това предложение, понеже бях разбрала, че то не ще се хареса на господин Х., чиято симпатия и уважение се мъчех да заслужа. Пътуването на Франц имаше толкова плодородни резултати, че го помолиха да го повтори на другата година. Този път той се съгласи, без да се допитва до мен, като само отново ми предложи да го придружа. Когато отпътува третия път през 1923 година той само ме предупреди за близкото си заминаване, и прибави, че ще отсъства само три седмици. Не отказах да замина с него, защото той не ми го предложи. Нека кажа мимоходом, че всичко това ме накара да се замисля. И, за нещастие, не беше за пръв път.

По време на това отсъствие, както и през първите две, господин Х. ме канеше често на вечеря. Именно по време на тези разходки започнах да разбирам, че приближава нещастие. Без сам да съзнава това, господин Х. не беше вече същият. По-рано разходките му с мен му служеха за отмора, а сега изглеждаше притеснен. Под предлог, че иска да ми покаже „забавни малки заведения, дето човек може свободно да разговаря“, той ме водеше към левия бряг на Сена, из мрачни места, които приличаха на протестантски черкви или на вегетариански ресторант, чиято уединеност, изглежда, му гарантираше, че не ще го срещнат с мен.

Поне този избор да спомагаше разговорът да бъде по-свободен, както господин Х. твърдеше, че иска! О, не! В тази гола и бедна атмосфера думите на моя придружител бяха отчуждени и прекъсвани от мъчителни мъчания, които често пораждаха в мен желанието да стана и да си отида. Безполезно е да твърдя, че именно в светлината на събитията, които последваха, аз разбрах до каква степен беше многозначително това ново поведение. В момента чувствавах смътното, желание да остана колкото се може по-скоро са в моята вила, дето може би вечерният раздавач бе оставил след излизането ми писмо от Ню Йорк, Вечерта, когато стана това, което ще разкажа, вечеряхме с господин Х. в един павилион срещу гара Аустерлиц. Всеки от нас правеше еднакво усилие, за да говори. Спомнях си вечерите ни преди две години. По това време господин Х. не изпитваше никаква мъчнотия да примесва безспирно името на Франц в нашите разговори. Тогава настояваше да се венчаем.

— Вие не можете все тъй да стоите, мила моя. Зная, че пречките не са от негова страна, а от ваша. Ще ми кажете ли?...

Смутена и усмихната, щастлива в себе си, аз споменавах за разликата в годините: господина почваше да се смее. Той ми отговаряше с един от ония почтителни и интимни комплименти, под мнимата лекота на които аз леко схвацах подозрителното смущение, което, докато свят светува, ще направлява отношенията между мъже и жени, макар и да смятат, че са свързани само с приятелство. Какво се беше променило днес? При това, аз не бях толкова остаряла!... Това бяха въпросите, които си задавах, докато по обичая си господин Х. правеше усилие да крепи разговора на различни теми.

Последователно той ми говореше за стачки, за данъци върху печалбите от войната, за значението, което имат формалностите при изваждането на изобретателски патент.

— Да, драга приятелко, така е. Вие не можете да си представите каква роля играе понякога случайността. В Америка дават за пример случая с телефона. Откритието било направено едновременно от двама души, които се явили в един и същи ден, за да извадят патенти. Помислете само за грамадните суми пари, които са били ангажирани! Само за една разлика от няколко часа единият е получил всичко, а другият нищо. Да вземем един пример, който и интересува по-особено. Ако през 1917 г., когато Франц откри принципа на своя автомобил...

— Има ли Франц патент за своя автомобил?

— Не един, а четири. Така е по-добре, защото в неговата кола има най-малко четири оригинални изобретения: специална смяна на скоростите, заден мотор, хидравлична спирачка.

Вдигнах глава.

— Франц има ли специален патент за спирачната система на своя автомобил?

— Той извади патент — каза господин Х., очарован, че най-последно бе намерил разговор, който изглеждаше, че ме интересува. — Неговата спирачка е наистина най-гениалното изобретение, което е направил. Ако не сте в течение на работата, искате ли да ви обясня...

Отговорих с извънредно пренебрежителен тон:

— Не. Не си струва труда. Нали знаете, тия неща са много сложни за мен. Значи тия патенти, за които ми говорите, ако добре съм

разбрала, са нещо като ипотеки? Те се пазят в места, дето всеки може да провери датата на издаването им, нали?

— Точно така — каза господин Х. все по-доволен. — О, Франц би могъл да потвърди това. Аз винаги съм смятал, че по отношение на здравия разум вие надминавате и то в голяма степен...

— Благодаря — прошепнах аз. И промених разговора.

* * *

Във фабриката имаше един надзирател на име Рено. Франц се беше запознал с него по време на войната и го бе препоръчал на г. Х. още преди да му стане съдружник. Така че Рено беше един от най-старите работници. Честно, малко просто момче, той беше напълно верен и благодарен на Франц. Той именно беше натоварен с електрическата инсталация на нашата вила. Бях свикнала да прибягвам до услугите му, когато имаше някаква повреда в осветлението, в тръбите на светилния газ или пък в централното отопление. Бях спечелила доверието му с малко повече внимание, толкова, колкото е необходимо, за да се спечели доверието на един човек от народа. Не би звучало преувеличено, ако кажа, че Рено ми беше извънмерно предан.

На другия ден след вечерята ми с г. Х. още съвсем рано сутринта телефонирах във фабриката и повиках по телефона надзирателя.

— С какво мога да ви услужа, госпожо?

— Спрели са звънците, Рено. Елате колкото се може по-скоро.

— Идвам.

След по-малко от половин час той дойде.

— Имате ли добри новини от господин Франц, госпожо?

— Чудо. Вчера вечерта получих писмо от него. Именно по този случай ви и повиках.

— Госпожата знае, че винаги съм на нейно разположение. Ами звънеца?

— Звънците работят чудесно, Рено. Необходим ми беше предлог. Мога да се доверя на вас, нали?

— Нима е нужно госпожата да ми задава подобни въпроси?

— Зная, зная. Ето прочее каква е работата. Казах ви вече, че вчера получих писмо от господин Франц от Ню Йорк. Че къде ли е то?

А, ето го! Господинът иска от мен една услуга. Признавам, че не мога добре да разбера какво иска да каже той. Затова и прибягвам до вас. Вие сте напълно в течение на фабричните работи, нали?

— Ей богу, госпожо, наистина зависи... Нали нямам образование... Но все пак, благодарение на господин Франц аз съм на работа почти от началото и дом не съм съвсем глупав...

— Така, така, Рено. Значи, разбрахме се, това, което ще ви кажа, остава между нас. Както знаете, господин Франц се намира там по служебна работа. Нуждае се от някои сведения, които няма под ръка. Тъй иска да знае точната дата, когато е извадил патент за едно от усъвършенствованията на своя автомобил. Трябва да има причини, поради които иска от мен тия сведения, т.е. желае никой да не разбере това. Помислих да се отнеса до архива, за да узная датата, но се побоях, да не би да не ме разберат и да стана за смях. Накратко казано, понеже познавам вашата преданост и сдържаност, предпочетох да се обърна към вас.

— И госпожата е направила добре. Разбира се, аз не съм специалист по патентите. Но аз съм в много добри отношения с фабричния началник на счетоводството, който се занимава и с това. Впрочем това съвсем не е поверително. Ако мога, ще видя, без да ме разберат... Ако ли не, ще отида в архива. За кой патент се касае?

— Патентът за хидравличните спирачки.

Лицето на Рено светна.

— Хидравличните спирачки ли? О, на госпожата ѝ върви!... Аз съм в течение, защото лично изпълних формалностите за втория патент. Господинът тогава отсъствуваше и беше натоварил мен с тази работа.

— Вторият патент ли? Че няма има два?

— Да, госпожо. Има един за самата спирачка и друг за автоматичния апарат, който предупреждава за отсъствието на масло в канализацията, без което спирачката не може да работи.

Той беше много доволен и не видя как пръстите ми се сгърчиха върху облегалката на креслото...

— Тъкмо това, Рено. Тъкмо това...

— Щом е тъй, госпожата ще получи исканите сведения още днес. Ще ѝ телефонирам датата от фабриката. Ще науча лесно в канцеларията. Тоя ден тъкмо бях поискал отпуск, за да мога да изпълня

формалностите. Впрочем и сега мога приблизително да осведомя госпожата. Това беше в първите дни на септември 1917. Спомням си също, че още тоя ден изпратих на господин Франц, който беше в провинцията, необходимите неща, за да може той веднага да инсталира предпазител на своята кола.

— Благодаря, Рено.

* * *

Значи имаше един човек, който в случай на нужда може да свидетелствува: още от септември 1917 година Франц е бил изнамерил автоматичния апарат за предупреждение относно липсата на масло в спирачната система. Сега вече не е никак трудно да се подредят фактите. Значи той не е приложил веднага този апарат към червеновинения си автомобил. Един ден не налял масло или по-вероятно, изсипал го е. Да, но при тоя случай може да има две неудобства. Че вратите на сенниците понякога са стъклени и че миналото може да остави петна и то особено върху платнените обуца. Ако оставим настрана това, всичко друго е наред.

* * *

— Благодаря ви още веднъж. А, забравих! Всичко това е поверително. Не казвайте това никому, никому. А и дори когато господин Франц се завърне не отваряйте дума, преди той да ви попита пръв.

— Госпожата може да разчита на мен — каза твърдо Рено.

И двамата сложихме усмихнати пръст на устните. Време беше той да си отиде. Не можех повече да издържа.

XXII

Откъде започва пресищането? Разбира се, трудно е да се установи точната граница на неговото тъжно царство. Само като измине време, известни незабелязани отначало факти се откриват, разкривайки истинската си цена. Дълго време човек не разбира, или пък съзнателно се себезаблуждава. И ето че изведнъж съмнението става повече невъзможно. Желаете смъртта. Да, смъртта, но не, разбира се, преди отмъщението.

През декември 1918 година се настаних с Франц във вилата до Сен Клу. През 1925 година я напуснах. Напразно търся: през този шестгодишен период, приблизителната дата, когато Франц ще да започнал да се отдалечава от мен. Всичко е объркано. Седмиците на студенина, почти на омраза, се сменяха с други, които не ми позволяваха да съжалявам за пламенните нощи в Магелон. Не мога да определя точния момент. Че и защо? Да допуснем най-последно, за да се освободим от това търсене, че охлаждането на нашите отношения датира от 1923 година, когато той замина за трети път в Америка, когато се скарах с господин Х., когато Франц почна да намира причини да не пребивава във вилата толкова често както преди.

Що се отнася до обстоятелствата, довели до скъсване на отношенията с господин Х., отначало наивно предполагах, че се дължи на случайността, когато то бе станало по точно определен план. Бях жертва на дълго скрояван замисъл, който имаше за цел да приключи с миналото в полза на известно бъдеще. Повтарям пак, аз не се сърдя на господин Х. Моето наследство, четиридесетгодишният ми еснафски живот, го оправдават и ме принуждават да призная, че му е било наистина невъзможно да мисли и постъпва другояче. Когато това се случи, отдавна вече Франц беше престанал да настоява да се венчаем. Мъчех се да убедя себе си, че уверен в безполезността на тия настоявания той накрая престана да иска ръката ми.

Както и да е, не можех да си правя илюзии по този въпрос — бях незаконната страна на живота му. Напразно пред хората той се

показваше много внимателен, аз все пак не можах да избегна многобройните последствия от тази незаконност. При случаи от този род винаги жените са жертвата. Мъжът винаги бива оправдан. Той може да минава безнаказано от една среда в друга. От това само увеличава своята популярност. Подлостта и измамата му служат само за пиедестал...

По онова време това нямаше значение за мен. Бях безразлична към остракизма. Днес вече добре познавам, ролята, която играят при прогресивното изхажване на любовта и най-малките всекидневни търкания, които неизбежно се появяват при неизяснено положение. Каква полза от това, че живееш по-достойно и по-чисто от всяка една от законните съпруги на Францовите приятели? Отначало те ме приеха в своята среда.

Сега малко по-малко, една след друга ме отблъскваха. В тази тъмна й хитра борба не можех да разчитам нито на техните съпрузи, нито на самия Франц. Напротив, именно те, с лекотата на мъжкото безгрижие, ме увличаха в компромиси, които малко по малко направиха от мен жена, смятана вече за недостойна да бъде допусната в домашните им огнища. Ето например един от многото случаи.

— Какво има? — попитах Франц, учудена от веселия му и в същото време смутен вид.

— Нищо. Нищо особено. А всъщност има нещо. Утре вечер ще вечеряме в едно Монмартърско кабаре с Етиен и Роже. Не ти ли е неприятно това?

— На мен ли? Съвсем не. Напротив, прави ми удоволствие. Има цяла седмица откак не сме излизали заедно.

— Там е работата, че... Ще ти кажа... Но обещавай ми най-първо, че не ще ми се разсърдиш!

— Е?

— Ето. Роже не знаел, че Етиен вече ни е поканил. Затова и обещах на приятелката си Клара да я вземе със себе си. Нали познаваш Клара, актрисата от театър Буф?

— Актриса ли? Че тя е играла само един път.

— Зная, зная. Както и да е, но на Роже му е неприятно. Няма нужда да ти казвам, че още не съм се съгласил. Искан преди това да те предупредя. Какво трябва да се направи?

— Приеми, приеми. Уверена съм, че и жената на Етиен също...

— Жената на Етиен ли? Тя няма да присъствува. Заминала е в Южна Франция при болната си майка.

— А, значи жената на Етиен не ще присъствува? Какво да ти кажа, бедни ми Франц! Приеми все пак.

Лицето му светеше. Той ме целуваше.

— Благодаря, Алберта, благодаря. Спасяваш ме от много неудобно положение. Етиен ще бъде много щастлив, а и Роже също. Те толкова много те обичат. Ще ги е яд ако ти причинят неприятност. Впрочем, нали знаеш, Клара е много умна. Уверен съм, че ще се държи добре. Все едно, много е приятно човек да има работа с някого, който разбира живота като теб.

Отговорих малко тъжно:

— Нали знаеш, Франц, какво казват приятелите ти. За тях аз съм другарка.

Другарка! Нека всяка жена се пази да не ѝ прикачат това смешно име! Другарка! Щом се примири с този етикет, всичко ще бъде свършено. Вече не ще се докарват с нея.

Понеже бях, както те казваха, тяхна другарка, трябваше да търпя всички Клари, Лиляни, Моди на Францовите приятели. В замяна на това, без нито един от тях да се опита да ме защити, престанах да се срещам със съпругите им. Повтарям пак, това нямаше значение за мен! Държах само на едно — на любовта на Франц! Сега вече осъзнавам, че изгубих тази любов, защото, между многото други причини, аз се съгласих на компромисите, в които сам Франц ме въвляче отначало, а после почна да ми се сърди за тях.

Именно след една разходка, наложена ми от онази лекомислена група млади хора, се стигна до обяснението ми с господин Х., след което дойде и прекъсването на отношенията ми с него. Ако можех да се усъмня тогава, че това е било само търсен предлог, аз може би помъчно щях да попадна в клопката и щях да посрещна по-добре забележките, които той смяташе, че има право да ми отпрати.

Когато съобщих на Франц за това спречкване, той се показа много сърдит.

— Какво се бърка той? Това вече е много! Каж ми какво ти каза той! Искам да знам.

— Успокой се, Франц. Повтарям ти пак, това е последица от последния ни обяд. Спомняш си, нали, за младата жена, които дойде с

Андре?...

— Да. Е?

— Изглежда, че тя е разбрала всичко и когато господин Х. и поканил на вечеря другия понеделник, заявила, че ще отиде само ако я уверят, че няма да ме срещне там. Забележи, от нейно гледище аз не намирам, че тя не е права...

— Тя е глупачка. Ще се разправя с Андре. Що се отнася до господин Х., ще го помоля да не се бърка в чужди работи. Той има повече нужда от мен, отколкото аз от него, нали? Разбира се, ти го наруга, нали, него и вечерята му?

— Казах, че няма да отида и ще постъпвам винаги така, когато той има гости.

— Много добре! Впрочем, и твърде отегчително е при него. В понеделник ще отидем двамата да вечеряме някъде из околността.

— Не ще ли е по-добре ти да отидеш на тази вечеря? Може би е по-хубаво да не привличаме вниманието на хората.

Той ме погледна с тази усмивка, заради която бих се хвърлила в огъня.

— Да отида там без теб ли, Алберта?

О, когато той говореше така, когато обещаваше, винаги, винаги беше искрен.

Седмицата изтече, без да говорим пак за господин Х. или за вечерята му. В понеделник по обяд ми се стори, че Франц е загрижен.

— Какво ти е?

— Слушай, Алберта — каза ми той, — искам да ти кажа нещо съвсем искрено. Имах си разправия с господин Х. заради теб. Той ме натовари да ти поднеса най-дълбоките му извинения. Помоли ме да те заведа тази вечер, но аз отказах. Сега, що се отнася до мен, искам да се посъветвам с теб. Не е ли по-добре да отида? Уверявам те, това не ме забавлява. Ние вече не сме деца. Имаме съдружник. С една дума, ти какво мислиш?

Задържах въздишката си.

— Струва ми се, че вече ти казах да приемеш — казах просто аз.

Вечерта му помогнах да се облече, като нареждах според нуждата нещата му върху леглото и камината. Той беше весел. Тананикаше. Изправих се на балкона, за да видя като тръгва. Той излизаше така без мен за пръв път.

* * *

Точно по това време във фабриката имаше стачка, която създаде големи ядове на Франц и господин Ж. Движението, усложнено от насилнически действия, предизвика на два пъти намесата на войници и стана: причина за затварянето на работилници в рамките на няколко седмици. Колкото господин Х. биде объркан от тия събития, толкова Франц употреби страшна енергия, която тъй странно контрастираше с кротостта му. Рено ми разказваше с ентузиазъм, как само един негов поглед смразявал и най-разпалилите. Но какво можеше да стори срещу виещата тълпа на две хиляди дяволи? Фабриката бе затворена, три четвърти от персонала освободен, но саботаждът продължи.

Два хангара бяха подпалени. Постоянни заплашителни писма уверяваха, че всички постройки ще имат същата съдба. Франц заяви, че ще се настани във фабриката и че не ще излезе докато всичко не се успокои.

Той удържа на думата си. С револвер в ръка обикаляше денонощно и тичаше навред дето се откриеше нещо подозрително. Това беше истинският Франц с презрението си към опасностите и с дивия си кураж.

Аз му ръкоплясках, възхищавах му се, боях се за него, обичах го. Уви! Можех ли да отгатна, че от тия неочаквани събития любовта му ще намалее още повече!

— Стачката свърши — каза ми той един ден. — Лошите са пометени, добрите се прибират. Но много неща продължават да ме тревожат. По-специално заплашителните писма. Докато получаваме писма, един път, два пъти или ако е нужно повече, аз съм решил да спя във фабриката. Наистина, има надзиратели... Но кой може да ме увери, че и те също така не трябва да бъдат надзиравани? Не се плаши за мен. Решителният човек няма от какво да се бои.

Какво можех да забележа. Моите мисли не са вече същите. Навеждах глава и мълчах.

Една нощ, когато бях сама, понеже към седем часа вечерта ми съобщиха, че няма да се прибере, бях събудена от телефонен звън. Чух изплашения глас на един от надзирателите. Беше се запалило лявото крило на работилниците. Съобщавах на Франц.

На другия ден, когато той се върна във вилата, разтреперана, като че аз бях виновна, му съобщих за станалото. Той вдигна рамене:

— Още един глупак в ролята на нощен пазач! Той спеше и се пробуди внезапно. Глупакът даже не забеляза, че съм там. Аз собствено ръчно повиках пожарникарите. Сега поне ще разбереш колко необходимо е присъствието ми там...

В неговите уста лъжата, изречена с такава весела лекота, приличаше на истина. Повтарям: пред съдиите Франц не ще признае.

* * *

Ето, прочее какъв бе станал моят нещастен, беден живот! И ако сега си припомните, че наближавах вече петдесетте, ще разберете, че аз можех да си обясня много естествено промяната у Франц. Но това беше последният довод, който можех да допусна. Аз исках постоянно от огледалото си доверие към самата себе си. Боже с каква растяща тревога аз се допитвах до него всяка сутрин! Щом се пробудех, бутах прозорците и се изправях пред него. Имаше дни, когато се оглеждах с радост, и дни, когато развълнувано отдавах на временна умора безмилостната разруха, която констатирах.

А при това бях хубава, още твърде хубава, разбира се, много похубава отколкото преди появяването на Франц. След като напуснах Магелон, тялото ми се наля и стегна, доби гъвкавостта на младо момиче. Практикуването на най-добре изучено сладострастие му бе помогнало да съзнае силата си. Малко мъже, вдигайки случайно глави към мен, можеха с равнодушие да отминат погледа на черните ми очи, печално блестящи под сянката на червените ми коси. Но в някои зловещи утрини... Мога ли да крия това, което виждах? Очите, тъмните ми очи, с които се гордеех, вече се размътваха. Клепките ми подпухваха и по тях проличаваха множество виолетови венички. Ъглите на устните се отпусаха от тежестта на всичката горест на плътта.

Поне да бяха само тези отчайващите симптоми! Обаче у жените разрушенията на духа придружават разрушенията на плътта. Случваше ми се все по-често да се измъчвам от странни неразположения; неразположения, каквито още не бях чувствувала и за които не можех

да кажа дали са физически или морални. Струваше ми се, че се раздвоявам, че едно пасивно същество наблюдава безучастно как някаква фурия го завладява. Почнах все по-често и по-често да припадам. Кървави облаци от бързи вълни пресичаха пространството между очите и клепачите ми. Чувах кървави, вълни да бушуват в ушите ми. Всеки ден все повече и повече виждам и чувам тия облаци и вълни. Те не ме изоставиха и в тази килия, откъдето ето вече трети месец ми позволяват да излизам само по няколко минути на ден, толкова колкото след всяко излизане да оставам все повече сама с призраците си. Когато този студ, тия смъртни горещи приливи ме обладаят, тогава наистина не се чувствам вече същата. Жаждата ми за Франц, омразата ми към него се превръщат в лудост. Улавям глава с двете си ръце и я стискам отчаяно и продължително, като че за да ѝ попреча да се върти.

* * *

О, мое малко мъртво момиче, не от човешкото правосъдие трябва да очакваш ти най-доброто си отмъщение.

XXIII

Сега вече трябва да говоря за Сесил.

* * *

Спомнете си, че след като се разделила с господин Х. жена му се върнала в Съединените щати. Значи Сесил е била на десет години, когато напуснала Париж. Господин Х. не беше я виждал оттогава и аз също я познавах само от разговорите между нас двамата. Поради тъгата, с която бяха пропити, тези разговори бяха редки. Макар да демонстрираше вълнение, господин Х. би учестил докосванията до споменатата тема, но той чувствуваше, че този разговор е мъчителен за мен. Един ден, когато ми показва фотографията на Сесил, аз се разридах.

Когато Жак идваше при мен във вилата, случваше му се често да загатва за майка си и сестра си. Сесил му пишеше от Америка. Един-два пъти той ми показва тези писмени послания. Те доказваха един весел и искрен характер, съвсем слабо претоварен с умствени грижи, така както се полага на едно младо американско момиче. Темите обикновено бяха следните: „Щастлива съм. Всички са любезни с мен, дори и мама, която е малко луда глава. Бостън е приятен град. Имам обожатели, които играят чудесно на тенис. Роклите ми са от улица «Дьо Ла Пе». Плета чорапи за малките белгийчета и русначета, войната свърши и американската благотворителност не бива да прави разлика между ония, които страдат. Всичко това е много хубаво, но аз често се отегчавам и чакам с нетърпение да стана на двадесет и една, та да мога да се кача в едно с полковник Браун, моето куче с остра козина, на някой параходът «Симрад Зине» и да дойда при вас в Париж.“ Ето горе-долу всичко, което знаех за Сесил.

Междувременно стана спречкването ми с господин Х. Не видях повече Жак. Споменът за Сесил изчезна от съзнанието ми. Не успях да

си спомня, че тежката 1924 година е годината на нейното пълнолетие и че всяко американско момиче, дори когато баща му е французин, има за неотменим принцип винаги да осъществява проекта, който си е съставило.

Много рядко четях вестници и съвсем случайно, в минути на безделие, в които сега често изпадах, очите ми попаднаха на едно съобщение, в което се говореше за голямата вечеря, дадена от жената на един приятел на Франц. Между присъстващите гости, разбира се, аз забелязах и неговото име. Тази вечер той бе ме уверил, че отива на друго място. Не ми беше до лъжата, тъй като събитията, до които вече стигнах в разказа си, станаха около седмица преди сцената, която разруши всичко. Но тъй като на няколко пъти Франц беше вечерял без мен в тази къща, аз дори не виждах защо е нужна тая лъжа. Обяснението открих, когато, проследявайки с поглед списъка на поканените, намерих имената на господин и госпожица Х.

По такъв именно брутален начин узнах, че Сесил е в Париж. Тъй дълго затворените ми очи се отвориха неочаквано. Инстинктивно, за една секунда аз прозрях в това присъствие, тъй грижливо скривано от мен, причината за все по-засилващото се разлюбване на Франц, за отделянето му от мен, което фактически вече беше свършен факт. Може би щях да се примиря, ако случайно не ми бе подсказана причината. Фактът, че я изнамерих, ме препълни с възмущение, подсили разрухата ми, което знайно е как свърши. С неумолима интуиция, аз възсъздадох всичко, което бе станало през последните шест месеца. Помислих си, че четвъртото ходене на Франц в Америка съвпада с точност до секундата с датата на Сесилиното пълнолетие. Нямаше съмнение, че господин Х. беше го обременил със задачата да доведе дъщеря му във Франция. Може би и самото пътуване е имало тази единствена цел. Всички фази на заговора, скроен тайно срещу мен се откриваха ясно, много ясно дори, защото рядко пресмятанията на мъжете, дори за зло, предшествуват с тъй безпогрешна логика събитията.

Тъкмо Франц беше съобщил, че тоя ден ще обядва във вилата. Без малко на няколко пъти при яденето щях да излея мъката и гнева си. Все пак се удържах. Както и да е, но аз още само подозирах. Често така аз съм се нахвърляла с преждевременни упреци, които после са ми препречвали пътя към доказателствата. Винаги Франц с лекота

разпиляваше обвиненията ми и после великодушно прощаваше. Тоя път работата не мина така.

— Какво мислиш да правиш днес след обяд? — попита Франц, колкото да наруши мълчанието.

Отговорих небрежно, с очи впити в стъклата на прозорците, по които бавно плискаше дъжд.

— Нищо. Какво може да се прави в такова време! И като си помисли човек, че в Южна Франция е така хубаво сега! Почти ми се иска да прекарам два-три месеца в Магелон.

Той не отговори нищо, но по внезапния проблясък в погледа му разбрах, че би желал много да реализирам идеята си.

* * *

Той излезе към два часа. Отиваше си от мен все по-рано. Облякох се набързо и излязох. Повиках първото такси, което срещнах.

— Улица „Сен Гийом“!

Като стигнах до ъгъла на тази улица и на булевард Сен Жермен, платих на шофьора и почнах да търся училището за политически науки. Жак беше студент по право в университета, но следваше допълнително и курсовете на това училище. Както виждате, планът ми беше съставен и то добре съставен.

Нямаше нужда да разпитвам вратаря. На вратата беше окачена програма. Тоя ден студентите първокурсници излизаха в три часа, а второкурсниците в четири. Понеже Жак следваше втора година, трябваше да чакам около час и четвърт.

Поскитах малко по булевард Сен Жермен. После влязох в една спокойна малка сладкарница, чието вътрешно отделение служеше за чаен салон. Излязох от там в четири без десет. Започваше да се смрачава. Дано само по тази зле осветена улица има достатъчно светлина, за да позная Жак!

Вратата се отвори. Студентите излизаха на малки групи. Много скоро забелязах Жак. Беше с двама приятели. Приближих и го улових за ръка.

— Жак — прошепнах аз.

Той потрепери и ме погледна учудено. Бях с много плътен воал. Не можа да ме познае. Повторих малко по-високо:

— Жак!

— Вие?!

Без да им даде някакво обяснение, той изостави другарите си.

— Вие!

— Елате, Жак, елате е мен!

Повлякох го с бързи стъпки. Седнахме в дъното на малката сладкарница с чаши чай пред нас. Усмивах му се тъжно.

— Сигурно сте много изненадан, че ме виждате, Жак!

Имаше три години, откак не бях го виждала. И той също се беше много променил. Младите се, променят много за три години.

Повторих още по-смутена, отколкото можех да предполагам, и поради причини, които никога не бяха ми идвали на ум:

— Да, много изненадан...

Чувствавах, че полага усилия. Смущаваше го студентската му чанта. Но не искаше да я остави настрана. Тя му даваше лице. Той ме гледаше така, че аз помислих: и двамата ще се разплачем.

Казах вече, че галех Жак, когато беше между петнадесет и осемнадесет години и идваше да прекарва неделните си дни във вилата. Пристигаше с букет от теменужки, купен от ученическите икономии, най-често преди часа, когато го очаквахме. Много често, когато бяхме с Франц в нашата стая, аз го намирах за досаден. Но вечер, когато той ни оставяше, за да се върне в лицея, случвало ми се е често да се чувствавам смутена от умолителния му поглед, от начина, по който този юноша стискаше ръката ми.

— Вие не казвате нищо, Жак. Не намирате ли, че има нещо необикновено в това, че съм тук?

Той поклати кротко глава.

— Не, госпожо.

— Госпожо?! — казах аз и се засмях. — Нали преди три години ме наричахте Алберта? Нима вече забравихте това?

— Не съм го забравил. Но преди три години бях дете.

— А сега?

— Сега вече не съм. Доказателството... — гласът му пресипна.

— Доказателството?

— Е, че разбрах много неща.

— Какво разбрахте, Жак?

— Разбрах... разбрах, че той не е много добър към вас.

— Какво искате да кажете — прошепнах аз тихичко.

— Вие го знаете толкова добре, колкото и аз. И за това сте дошли, нали?

— Защо съм дошла ли?

— О, не за да ме видите, разбира се!

Развълнувана от внезапния обрат на разговора, но щастлива всъщност заради ползата, която ще мога да извлека от него, аз го улових за ръка.

— Вие се мамите, Жак. Аз съм доволна, разбирате ли, много доволна, че ви виждам отново.

Той вече не ме слушаше. Само ме гледаше.

— Колко сте хубава! — каза най-сетне.

В този момент една двойка влезе в малката стая, където дотогава бяхме сами.

— Да излезем! — рекох бързо.

* * *

Сега едно такси ни разхождаше наслуки и бавно из Булонската гора. Езерата, които бяхме обиколили пет-шест пъти, блестяха под замъглената луна.

Главата на Жак почиваше върху рамото ми. Машинално продължавах да го държа за ръка. Говореше ми на пресекулки. Едва го слушах. Беше ми казал всичко, всичко, което вече бях отгатнала, всичко, което предчувствах и вече знаех.

— Не бива да се сърдите на Сесил. Тя не е лоша. Но почти нищо не са й казали. Тя е като мен, мисли, че всичко е свършено, че сте примирена, че се съгласявате и знаете. Впрочем...

— Впрочем какво?

— Впрочем сега мисля, че нищо не би помогнало и че тя също го обича.

Той произнесе тези думи със страшна омраза.

— А вие, вие? Обичате ли го още?

— Жак — прошепнах аз. — Жак! Вие сте дете, не плачете.

Целунах го по челото. Той търсеше несръчно с устни устата ми. Отблъснах го нежно.

— Кажете ми, Жак, а тя как изглежда? Сесил Нали е много хубава?

— Сестра ми ли? Да, казват, че е много хубава. Защо ме питате? Ах, да, все заради него!

— Не плачете, малки ми Жак, не плачете.

Ние обиколихме голямото езеро още два-три пъти. Автомобили пресичаха пътя ни, но ние виждахме само фаровете им през замъглените стъкла на таксито.

Въздъгнах дълбоко.

— Ще ви заведе до вас, Жак.

— Както искате.

Спуснахме се по авеню Габриел. Тъкмо стигнахме улица Сирк, дето се намира къщата на Х., Жак каза на шофьора да спре.

— Тук ще сляза. Скоро ще удари седем часът. Тази вечер той вечеря у нас. Винаги идва по-рано. Може да ви види...

Задържах го.

— Жак, определена ли е вече някаква дата за сватбата?

— Не зная. Баща ми иска тя да стане колкото се може по-скоро. Чувствува се изморен. Исканяпълно да се освободи от управлението, сецате се, нали?

— Разбирам, разбирам... Благодаря, Жак.

Помогнах му да намери чантата си, забравена в дъното на колата. Беше вече полуотворил вратата, но веднага буйно я затвори и ме грабна в прегръдките си.

— Алберта — каза той разплакан. — Алберта, струва ми се, че никога вече не ще се видим!

Аз бях уверена в това.

XXIV

На другия ден Франц телеграфира, че няма да се прибере за обяд. Когато се случеше това, той обикновено дохождаше във вилата след обед или пък — това ставаше вече все по-рядко и по-рядко — вечеряше с мен.

Целия ден прекарах кършейки пръсти в отчаяние, най-малкият шум ме караше да потрепервам. Най-после, към шест часа вечерта, почнах да дишам по-свободно. Беше вече много късно. Нямах да дойде.

В този момент телефонът иззвъня. Не можеше да бъде никой друг, освен Франц.

Наистина беше той. Телефонираше, за да предупреди, че не ще дойде за вечеря и правеше това доста късно, за да се спаси от посещение на вилата.

— Телефонирам ти набързо. Всичко е наред, нали?

— Горе-долу.

— Как така горе-долу? Какво има? Като че гласът ти се е променил!

— Франц, искам да ти говоря.

— Да ми говориш ли? Няма нищо сериозно, нали?

— Не, не. Все пак...

— Тогава може ли да се почака до утре сутринта?

— Предпочитам да ти говоря тази вечер.

— Там е работата, че имам още работа във фабриката, а след това съм канен на вечеря в XII участък^[1], към кея Ла Репе. Разбираш, нали?

— Франц, ела.

— Добре, добре, щом е така, идвам.

И аз дочух как нервно закачи слушалката.

* * *

Имаше вече година откак предвиждах подобно обяснение. Ето че минутата настъпи! Оставах ми само няколко мига, за да реша по какъв начин би следвало да се отнеса с врага си. Дали да се моля, или да заплашвам, да разсъждавам хладно, или да плача, дали да се покажа сърдита или иронична? Не знаех. Дочаках решителната минута почти без мисъл в главата.

Угасих електричеството, за да не се проектира навън сянката ми и зачаках на балкона. Нощта беше дъждовна, но светла. Външният студ не подхождаше никак на треската ми. Аз горях, а зъбите ми тракаха. Червени облаци се носеха над луната. Виждах странен пейзаж — панорамата на Сена, тъмните гори, милиарди мигащи светлини, фабрични комини, а в дъното на тъмния мрак гигантски шум: Париж.

Един автомобил спря пред къщната врата. Преди да видя Франц, чух стъпките му по пясъка на алеята. Щом чух, че вратата се отваря, аз влязох в стаята, затворих прозореца и запалих електричеството.

— Спеше ли? — попита той, когато влезе. — Не забелязах светлина.

— Боли ме глава. Мъчех се да почина малко.

Защо постъпих така? Не зная. Като се срещнах с него, усетих вкуса на, макар и безполезната, лъжа.

По лицето на Франц се четеше тревога и лошо настроение. Но все пак тревогата трябва да е имала надмощие, защото ми поднесе цветя.

Започнах да ги подреждам във ваза. Това беше начин да не поглеждам към Франц, докато не се почувствувам достатъчно силна. В същото време бях отдалечена от омагьосаното поле на очите му. Но навярно три забеляза бедните ми треперещи ръце, несръчно режещи стъблата на розите. Досега нито веднъж не бях му правила това, което наричат сцена. Затова и тия признаци увеличиха безпокойството му. Почувствувах го в престолено свободния тон, с който той ме запита:

— Е, какво има?

— Какво има ли, Франц? Не се ли досещаш?

— Съвсем не.

— Ще ти помогна. Позволи ми най-напред да ти задам един въпрос, но искам твоята честна дума, че ще отговориш.

— Ето ти мистерии! Знаеш ли? Почваш да ме плашиш.

— Не се смей, Франц. Работата е сериозна, сам знаеш това. Ще ми дадеш ли думата си?

— Давам я, давам я.

— Къде вечеря снощи?

— Всичко само заради този въпрос? Отдъхнах си. Къде съм бил вечерял? Че у господин Х. Мислех, че съм ти казал...

— Кой беше у Х.?

— Кой беше ли? Трима-четирима души. Аз, Андре и жена му, един от нашите представители в Англия...

— Това ли е всичко?

— Ей Богу, да! Беше и Жак, разбира се.

— Това ли е всичко?

— Е! До къде искаш да стигнеш?

Той се изправи пред мен с жесток поглед и злобно присвити устни.

Казах почти през плач:

— Франц, изслушай ме, работата е сериозна. По-добре е да ми признаеш истината. Предпочиташ ли аз сама да...

По внезапното изражение, което прие неговото лице, разбрах, че всичко е свършено и че в тази стая има само врагове. Безумец, каква лудост! Зачупих ръце.

— Предпочиташ ли?

До тогава той стоеше изправен. После седна, скръсти нозе и почна подигравателно да се смее.

— Не, не. Значи си в течение, така ли? Не чувствавам никаква мъчнотия да ти кажа, че там беше и госпожица Х., госпожица Сесил Х.

— Твоята годеница?

— Моята годеница, ако искаш — усмивката му стана предизвикателна. — Позволи ми да си отдъхна с облекчение. По причини, деликатността на които не можеш да отречеш, аз се колебаех дали да ти съобщавам тази новина. Но вече намирам, че тази работа почна малко да се протака.

— Франц — прошепнах глухо. — Франц!

— Е?

— Внимавай.

— За какво?

— Ще се жениш ли?

— Разбира се.

— Внимавай.

— За какво, питам пак?

— Нещастник! — рекох. — Нещастник! Той не разбира!

— Какво не разбирам?

— Много неща. Например, до каква степен аз още те обичам!

— Наистина ли? Не личи.

— Как така?

— Или по-скоро не личеше, когато, спомняш си, нали, аз прекарвах времето в това да ти предлагам да се омъжиш за мен. Принуден бях най-последно да помисля, че ти не държиш особено на това, че не държиш много на мен. Какво чудно има, че в такъв случай...

Тръгнах към него. Той прекъсна репликата си, като продължаваше да ме наблюдава с любопитство, което преминаваше от страх в предизвикателство.

— Франц — казах аз с пресипнал глас, — наистина ли не се срамуваш?

— Да се срамувам! От какво? — попита той с тон, който вече не беше толкова уверен.

— Тя е по-хубава от мен, нали?

Той не отговори. Задоволи се само да повдигне рамене.

— Във всеки случай, тя е по-богата.

Той се ухили.

— Подмятания от този род — каза — не ме засягат.

— Тя е и по-млада.

— Е, вече!...

— Ти се осмеляваш!...

Олюлях се. Но успях да се сдържа. Той пребледня, когато, скандирайки немилостиво всяка своя дума, аз довърших:

— Разбира се, тя е по-млада от мен, но не и по-млада отколкото беше Камила, нали?

За пръв път това име се вмъкваше между нас. Франц удари с юмрук по масата. Няколко розови листа се изръсиха върху килима.

— Стига! Омръзна ми вече. Точка на тоя глупав разговор. Ако имаш нещо за казване, кажи го.

— Франц — казах аз, — ако ти вече не ме обичаш, не разбираш ли, че аз още те обичам?

— Е?

— Това не е ли достатъчно ясно?

— То си е моя работа — каза сухо той.

О, каква лудост го беше обзела в тия трагични и решителни минути! Каква лудост и в същото време каква гордост! Може би той би ме обезоръжил само с малко нежност и състрадание... Той не показва никаква нежност. Дори не се помъчи да подреди думите си.

— Слушай — казах аз със свито гърло — мислиш ли, че е умно, че е прагматично от твоя страна...

Тоя път сам той се приближи до мен и ме улови за ръката. Уплаших се и се отдръпнах.

— Слушай и ти — каза той. — Всичко това е извънредно мило, но преди малко те предупредих по телефона: тази вечер малко бързам. Ще довършим утре този прелестен разговор. Както знаеш, нямам обичай да бягам. Но не тази вечер.

— Ще отидеш при нея, нали?

— И ако това е така...

— О — казах аз, — искам да ти дам един съвет... И той е да не си отиваш така.

Бяхме изправени един срещу друг, с погледи впити един в друг. Неговите очи имаха особен блясък, какъвто не бях виждала дотогава. Впрочем, само веднъж: в деня, когато бяхме на лов за глигани.

— Съвет ли? Какво искаш да кажеш?

— Нищо! — рекох.

— О, нищо. Какво очакваш да кажа?

Какво ли минаваше в тоя момент през главата му? Дали в нея вземаше надмощие фатализъм или пък любовта към риска, презрението към опасността?

По-скоро неразбиране, да, фатално неразбиране! Той си представяше, че не зная, или че зная само отчасти, или пък че зная всичко, но понеже чувствавам колко моето престъпление надминава неговото по ужас, не ще посмея... Нещастник! Нещастник! Погуби го това, че не разбра до каква степен го обичам.

Той облече пардесюто. Взе ръкавиците и шапката си.

— Е, стига за днес. Довиждане до утре.

— Утре, Франц, внимавай, утре ще бъде много късно. Не ме предизвиквай.

— Повтарям ти: до утре.

— Утре — извиках аз, — утре не ще бъда вече тук.

— Наистина ли? — каза той със смях, който съвсем ме вбеси. —

А къде можеш да бъдеш?

— Франц!

Очевидно звукът на моя глас го порази по-малко от самата мен. Кога, къде съм го чувала да звучи така? И изведнъж, изпълнена с ужас, си спомних: преди седем години, вечерта, когато, в столовата в Магелон, се помъчих с подобен вик да задържа Камила, която отиваше към своята съдба.

Днес, щом и той не ме слушаше; щом постъпваше като нея, аз чувствувах, че е изгубен.

За секунда той се поколеба. После се реши и излезе, като хлопна силно вратата.

Още преди да е пресякъл градината, позвъних на горничната. Но тя беше излязла. Върна се едва след четвърт час. През няколкото минути, които прекарах сама в тази къща, потънала в нощта, аз преживях най-страшен ужас. Ако бях чула по стълбата стъпките на възвръщащия се към мен Франц, сигурно бих почнала да викам: „На помощ! Убиец!“

* * *

Щом горничната се върна, аз ѝ поисках пътническите си дрехи и се облякох набързо.

* * *

След два часа взех трена на гарата д'Орсе и напуснах Париж.

[1] Париж по онова време е бил разделен на 20 участъка — Б.пр.

↑

XXV

Понеже имах щастието да наема автомобил на гарата, пристигнах в Магелон към десет часа сутринта. Всички познати пейзажи, край които профучавах, едва задържаха вниманието ми. Дори и самата стара къща не ме трогна, когато се показа покривът ѝ между оголените дървета. Стори ми се, че тя е още по-грозна, по-порутена, отколкото в спомените ми... Но сега имах друга работа и не можех да се спирам на подобни подробности.

Както се досещате, през нощта не бях спала нито минута. Възбудата ми се подхранваше от самата себе си, беше се увеличила от десетчасовото пътуване. Умората, вместо да я уталожим, беше я увеличила още повече.

Къщата, разбира се, беше заключена. Ключовете бяха у Мария, която живееше с мъжа си в едно изполичарство, далеч около километър. Тръгнах веднага; когато минавах през нивите, вървах по пътеките и тревите, замръзнали от поледицата, хрущяха под нозете ми. Вървах из кални ниви, из които хвърчаха гарвани. Срецнах трима-четирима селяни. Те ме поздравиха учудено, без да ме познаят. Аз също не ги познах.

Коминът димеше. Въздъгнах с облекчение. Мария беше там.

Нямах време да телеграфирам за пристигането си. На прага едно момченце на пет или шест години, в синя престилка, смучеше пръста си. Избяга щом ме забеляза. Влязох в тъмната кухня. Коленичила пред огнището, някаква жена отгребваше пяната от едно гърне, в което вреше супа. Тя се обърна, като чу вика на детето, и ме погледна смутено.

— Мария!

Тя извика.

— Госпожата?! Боже!

Аз я гледах. Знаех, че е тя. Ако не беше така, на друго място не бих я познала. Тежката полска работа я беше прегърбила, беше я направила почти стара. А как ли ще ме намери мен!

— Госпожата тук. Колко съм щастлива!

— И аз също, Мария.

Като си говорехме така, ние се гледахме смутено усмихнати и това противоречеше много с нашите думи.

— Госпожата току-що е пристигнала, нали?

— Да.

— Извинявам се пред госпожата, която ще да е видяла, че къщата е затворена. Не знаех. Ще отида веднага, за да проветря и почистя малко. Ако, докато чака, госпожата иска да си почине, да си направи тоалета, ето нашата стая. Ще донеса топла вода.

— Благодаря, Мария. Няма защо да отивате в Магелон. Няма да спя там тази нощ.

— Госпожата заминава пак?

— Не заминавам, но няма да спя в Магелон.

И аз ѝ обясних, че съм дошла по работа, която трябва да уредя още днес в околийския център, че ще остана там, защото ще закъснея и че ще се върна на другия ден.

— Ще намеря автомобил, нали? Анри има ли още гараж?

— Да, госпожо. Жюл ще отиде да му съобщи. И двамата много ще се зарадват, като видят пак госпожата. Често си говорим за вас. В колко часа госпожата желае да замине?

— Колкото се може по-скоро. Искам да бъда там преди четири часа, а има повече от четиридесет километра.

— Госпожата ще стигне.

Тя ме отведе в стаята. Държеше в ръка гърнето с горещата вода. Стояхме прави, бяхме още по-смутени.

— Добре ли е мъжът ти, Мария?

— Да, госпожо.

— А децата?

— И те са добре. Това, което госпожата видя като влизаше, е по-голямото, Раймон. Другото, Зелма, е при баба си. По този случай, благодаря на госпожата за хубавото кожено манто...

— Няма защо, Мария. Няма защо.

— А госпожата добре ли е?

— Добре съм.

Чувствавах, че има друг въпрос, който не се осмелява да ми зададе. След заминаването ни клюките за мен и Франц ще да са се

пръснали свободно из околността...

Помъчих се с една усмивка да върна на Мария куража, който ѝ липсваше.

— А... господинът? — каза тя най-последно.

— И той е добре.

— Все в Париж ли е?

— Може би тия дни ще му се удаде случай да дойде тук. Остави ме малко сама, Мария, може ли?

— О, госпожо! Извинете!

Почаках да излезе, за да си сваля шапката. Не исках да види, че съм си отрязала и боядисала косите.

Първата ми работа, когато тя излезе, беше да откача от стената малко огледало. Приблжих се до прозореца и се погледнах тайно. Без малко да изтърва огледалото. Трябваше, разбира се, да очаквам немилостивите разрушения, които констатирах. Три дни ужасни морални страдания, вчерашната сцена, безсънната нощ в трена, през която прокарах през себе си отново омразата и мъката си. Всичко това беше ли достатъчно, за да замени жената, каквато бях преди седмица, с призрака, който изскочи пред мен в това огледало? Приблжих го до лицето си. По-близо, още по-близо. При тая неумолима зимна светлина, плътта ми имаше пръстен цвят, пресечен от бръчки и пукнатини от белилото. Нещастните ми червени коси имаха огнени отблясъци... Бързо сложих шапката си и зачаках с поглед впит в помъртвялото поле връщането на Мария.

* * *

— Жюл отиде да предупреди Анри. Ако госпожата желае да мине в кухнята, там ще ѝ бъде по-топло, отколкото в стаята.

Седнала край огъня, докато Мария приготвяше яденето, аз размишлявах как да подхвана разговора. Не бях дошла само току-тъй.

— Мария — казах най-последно.

— Какво има, госпожо?

— Бъди тъй добра и изчисти обувката ми. Кални са...

— Госпожата може да бъде спокойна. Няма да забравя.

— Спомняш ли си — казах аз след кратко мълчание, — спомняш ли си вечерта, когато умря госпожицата?...

Тя ме погледна издълбоко, което означаваше, че този спомен никога не е напущал паметта ѝ, но че никога не би се решила първа да загатне за него.

— Спомняш ли си, Мария? Когато тя замина с автомобила, господинът беше седнал до огнището, като мен сега, нали?

— Спомням си, госпожо. И неговите обуца бяха изцапани и аз му предложих да ги изчистя. Само че петната по неговите обуца не бяха от кал, а от масло от автомобилно масло.

— Откъде позна, че са от автомобилно масло?

— Познах, защото... вечерта, когато донесоха тялото на клетата госпожица, госпожата си спомня, че исках да запаля огъня в нейната стая. Отидох в пристройката, за да взема газ и запаля мокрите дърва. Тогава изцапах със същите петна обущата си, понеже стъпих в една локва масло. „Добре, казах си аз, ще трябва веднага да се избърше тази локва“. Като се върнах, локвата масло беше вече премахната. Господинът бе я избърсал; пристигнах, тъкмо той привършваше...

— А какво ти каза той?

— „Не обръщайте внимание. В подобни моменти всички трябва да работят и да бъдат полезни!“ Бедният господин, той мислеше за всичко.

— Мария — казах аз, — студено ми е. Сложи дърва в огъня...

* * *

След по-малко от час автомобилът на Анри ме отнасяше. Шофьорът не беше се никак променил. Само косите му бяха побелели.

— Госпожо, госпожо — повтаряше той от време на време, — много ми е драго, че ви виждам!

Бях уморена, много по-уморена, отколкото бих могла да изразя с думи. Исках да запазя останалите ми сили за страшното нещо, което ми оставаше. Но това не беше възможно. Трябваше и моят спътник също да говори, да каже какво си спомня.

— Това ми прави също така удоволствие, Анри. Внимавайте при този завой.

— Няма нищо опасно, госпожо.

— Зная, Анри. Но не бива много да се учудвате. Нали при един подобен завой бедната госпожица...

Очите му потъмняха.

— Спомням си, госпожо — каза той с глух глас.

— Как можа да стане това, Анри?

Той се закашля и понамали скоростта.

— О, госпожо, на един шофьор, на един човек от занаята бих се постарал да обясня... Нужни са специални познания. Колата на господин Франц не беше като другите автомобили. След това се явиха много подобни в нашия край. Можех да ги изуча, помъчих се да разбера. Още вечерта след нещастиято успях да констатирам, че лостът на спирачката беше вдигнат — доказателство, че госпожицата е искала да си послужи с него. По-късно разбрах, защо той не е могъл да действа. Сигурно е нямало масло в тръбите и понеже по това време колата още нямаше автоматичния предпазител, който после бе прибавен...

— Значи, лостът беше вдигнат?

— Да, госпожо. Посочих това и на двама присъстващи. На другия ден исках да посоча това и на други, но не можех. Господин Франц беше прибрал всичко през нощта. Казах му какво съм констатирал. Отговори ми, че не е обърнал внимание. Той беше тъй развълнуван, то се знае... Дявол да го вземе, ето пак стадо овни! Овните, госпожо, са смъртна опасност за шофьорите!

Вече стигнахме до първите къщи на града. Почвата да се мръква.

— Къде трябва да ви откарам, госпожо? — попита Анри.

— В съда.

Автомобилът спря. Слязох.

— Трябва ли да чакам?

— Няма нужда, Анри. Аз ще преспя тук тази нощ. Благодаря още веднъж. До скоро виждане!

Почуках на вратаря.

— Моля ви се, къде е стаята на прокурора?

Чух глас от дъното на стаята:

— Десният коридор, в двора. Първата врата отляво.

Този коридор се осветляваше от един твърде слаб фенер. По пейките бяха насядали няколко силуета: един селянин, една млада

жена с детето си, един мъж с разчорлена брада, приличащ на стар скитник. Той се караше с прислужника, който не му позволяваше да пуши.

— Нали и съдията пуши, а също и жандармерийският командир. Тогава?

— Прокурорът, моля? — попитах отново аз.

— Втора сте по ред.

Седнах и зачаках. Разговорът на съседите ми стигаше до мен като на сън. Младата жена била напусната от мъжа си. Беше дошла да иска съдебна подкрепа при развода.

— Ваш ред е.

Станах. Влязох в лошо осветената и бедно мебелирана канцелария. Един около четиридесетгодишен човек ме пресрещна.

— Вие ли сте прокурорът?

— Да, госпожо. Позволете ми да ви кажа, че днес много бързам. Ако не сте дошли по много важна работа, бих ви помолил... За какво се касае?

— За убийство, господине.

Той подскочи.

— О, щом е така!... Моля, госпожо, благоволете да седнете.

* * *

След един час повторих пред следователя това, което бях казала на прокурора. Той ми представи протокол с моите показания. Подписах го спокойно.

Влезе прислужникът. Следователят му поговори нещо ниско. Той излезе, след като отпусна малко фитила на лампата.

Следователят се запъваше:

— Госпожо — почна той — Хм! Хм!... Госпожо мисля, че добре сте размислили за последиците от вашата постъпка. Още отсега трябва да ви ги съобщя. Предупреждавам ви, че подписах заповед за арестуване на господин Франц, че е убил дъщеря ви...

Наведох глава.

— Сега няма да се учудите, ако... ще разберете, че е много естествено... че по приложение на чл. 60, параграф първи от

наказателния закон, съм принуден да ви подведа като съучастница и веднага да заповядам затварянето ви.

Наведох още по-ниско глава.

— Добре.

Той позвъни. Вратата се отвори. След две минути минах прага между двама стражари.

Коридорът беше вече пуст. Там беше само младата жена с детето си. Като минавах край тях, чух момиченцето, че пита:

— Мамо, какво е направила тази стара жена? А, кажи?

Издание:

Пиер Беноа. Алберта

Френска. Второ издание

ИК „Светулка“, София, 1992

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.